STRIP KIOSK

nr 14

juni 2023

DE ZWARTE MADAM

HET MYSTERIE VAN DE ZWARTE DAME

STRIP Reclame blaadjes Deel 2

TONIMALT

EUGEEN HERMANS en chicorei DE BEUCKELAAR

ROBBEDOES Promotiemateriaal

RENAAT DEMOEN

't Vlaams Stripcentrum

Fenix en Sfinx zijn niet te stoppen!

Volgende titels van Fenix verschijnen in 2023:

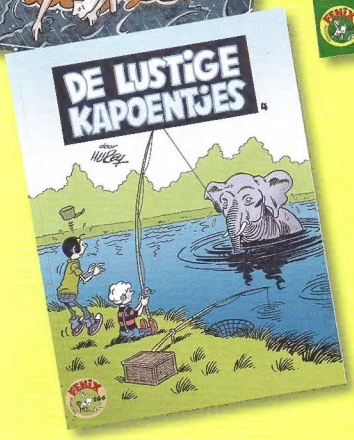

Jip - Het Sprekende Bos

Jerom - De Luchtballon

De avonturen van Johnny en Annie - Het Document 76

De Lustige Kapoentjes - 4

De twee nieuwe titels in de Sfinx-collectie verschijnen in 2023.

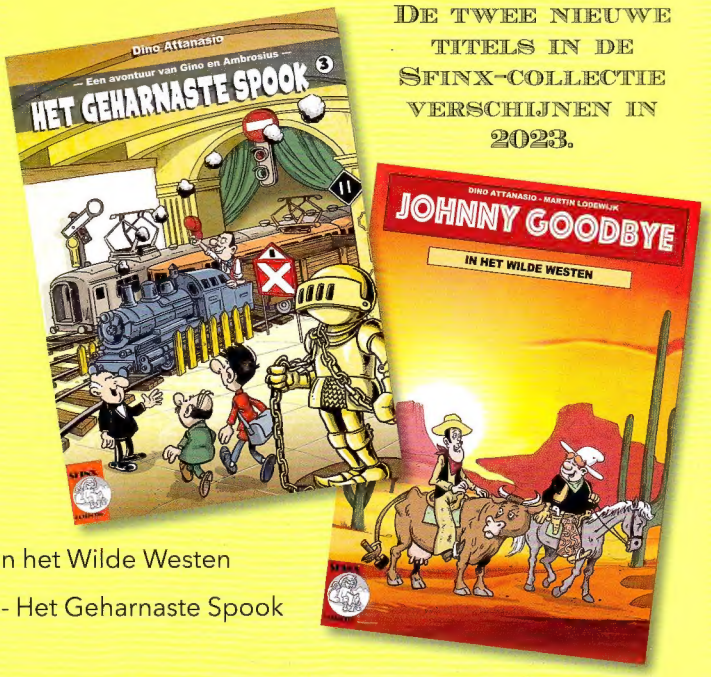

Johnny Goodbye - in het Wilde Westen

Gino en Ambrosius - Het Geharnaste Spook

Alle informatie op de website:
www.vlaamsstripcentrum.be

STRIPKIOSK
Nummer 14
Juni 2023

HOOFDREDACTIE
Peter Van Hooydonck

WERKTEN BOVENDIEN MEE AAN DIT NUMMER
Marc de Lint
Yves Kerremans
Philippe Mouvet
Michael van Hartskamp

OPMAAK
Sem Laerenbergh

OMSLAG
Fragment uit een promotieposter van Zonneland, door Renaat Demoen

AUTEURSRECHTEN
Afbeeldingen Marc Sleen
© Stichting Marc Sleen
www.marc-sleen.be
Afbeeldingen Willy Vandersteen
Copyright © Standaard uitgeverij en de Erven Vandersteen
Overname van artikels of illustraties, zelfs gedeeltelijk, is niet toegelaten zonder uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van de uitgever. Copyright van afbeeldingen of foto's berust bij de diverse auteurs en uitgeverijen

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
Frank Bogaerts
Gaspar Verreyckenstraat 6,
2610 Wilrijk

OPLAGE
500 exemplaren

WWW.VLAAMSSTRIPCENTRUM.BE
info@vlaamsstripcentrum.be

Bij het verschijnen van dit nummer zijn de donkere dagen weer even voorbij, de zonnestralen werpen hun deugddoend licht weer op onze stripboeken. Nochtans is een flink deel van deze StripKiosk gewijd aan een donkere episode uit het oeuvre van Willy Vandersteen, de avonturen van de Zwarte Madam, of de Zwarte Dame zoals ze in Nederland werd genoemd. Het lijkt anno 2023 nog moeilijk te verwezenlijken, maar Michael van Hartskamp slaagde erin toch nieuwe inzichten te verwerven rond dit mythische album. Philippe Mouvet leverde alweer mooi materiaal aan voor een bijdrage rond het aantrekkelijke promotiemateriaal van uitgeverij Dupuis. Tonimalt kende ik niet, maar toen ik de potjes zag, was ik meteen fan, kijk maar wat verder in dit nummer. Verder duiken we samen de geschiedenis in van de stripreclameblaadjes, waar we al aan aflevering 2 zijn. En Yves Kerremans schotelde ons een lekker kopje koffie voor, niet zonder de aandacht te vestigen op een bijdrage van Eugeen Hermans aan het iconische cichorei-merk De Beukelaar. Ten slotte een inleidend artikel over strippionier Renaat Demoen, wiens Johnny en Annie ooit de jeugd van Vlaanderen begeesterde. Later in dit jaar verschijnt immers bij 't Vlaams Stripcentrum een integrale heruitgave van alle door Demoen getekende verhalen van dit stripduo.

Geniet van de zomer en leg op tijd en stond de riem af om een strip in de tuin te lezen!

Peter Van Hooydonck
Hoofdredacteur

PREMIUM-ALBUM 2023: SPITS DE DURVER

In oktober 2023 verschijnt in de Erfgoedreeks van 't Vlaams Stripcentrum de integrale editie van de Johnny en Annie-verhalen van Renaat Demoen. Daarom in dit nummer van *StripKiosk* een terugblik op het leven en werk van deze Vlaamse strippionier. We kozen er tevens voor een strip van Demoen te bundelen in het premium-album voor de abonnees van de jaargang 2023 van *StripKiosk*. Het verhaal *Spits de Durver* verscheen in *Zonneland* van 1945-46 en is het langste verhaal dat Demoen ooit tekende.

DEEL 5

De avonturen van Suske en Wiske: De Zwarte Madam

De periode 1947-1949 was voor de Suske en Wiske-reeks van grote betekenis. Met de verhalen die toen verschenen in de krant, en nadien in album, heeft Willy Vandersteen alle verwachtingen ingelost bij zijn uitgevers. Hij werd met vlag en wimpel de best verkopende striptekenaar in Vlaanderen en bewees dat hij thuishoorde in het kransje toptekenaars in heel België. Hij startte immers in 1948 zijn medewerking aan het jeugdblad *Kuifje*, en overtrof in Vlaanderen de populariteit van de grote Brusselse meester Hergé.

Na het einde van *De Vliegende Aap* startte Willy Vandersteen onmiddellijk zijn nieuw verhaal voor *De Nieuwe Standaard* en *Het Nieuwsblad: De Zwarte Madam.*

Door Peter Van Hooydonck

Met dank aan Michael van Hartskamp

De aankondiging verscheen in de edities van *De Nieuwe Standaard* en *Het Nieuwsblad* op donderdag 13 februari 1947 en de volgende dag opende het verhaal in het buitenverblijf van tante Sidonie. Opnieuw is het viertal present: tante Sidonie, Suske, Wiske en Lambik, die nu duidelijk blijkt in te wonen, te oordelen aan de kamerjas waarin hij rondloopt. Vandersteen had de amusementswaarde van de verstrooide, verwarde Lambik-figuur goed ingeschat en had hem definitief toegevoegd aan het trio.

In het huis gebeuren de vreemdste dingen, er komt water uit de gasleiding en uit de kraan komt inkt. Wanneer Suske de watermaatschappij wil bellen, spuit er water uit de telefoon. Deze geheimzinnige toestanden brengen Lambik in een heerlijk hysterische toestand. Hij gaat naar de kelder en ziet dat er een knoop in de buis is gelegd. Het is merkwaardig, maar in dit verhaal zullen nog meer zaken in de knoop gelegd worden. Lambik gaat *vijftig frank opdrinken* in het café en wordt gevolgd door een zwarte kat. Onderweg naar huis ontmoet hij een *straatkeerder*. Lambik noemt hem *ridder van de lange pen*, een bijnaam voor een ambtenaar. Deze keert hopen goud bijeen. Lambik beseft enkele straten verder wat dat betekent. Hij neemt zoveel goud hij kan en snelt er mee naar huis. Wanneer tante Sidonie een vermanende vinger opsteekt en zegt dat goud niet gelukkig maakt, merkt Wiske op dat de moderne jeugd daar niet in gelooft. Op datzelfde ogenblik valt er een goudstaaf op haar voet! ▸

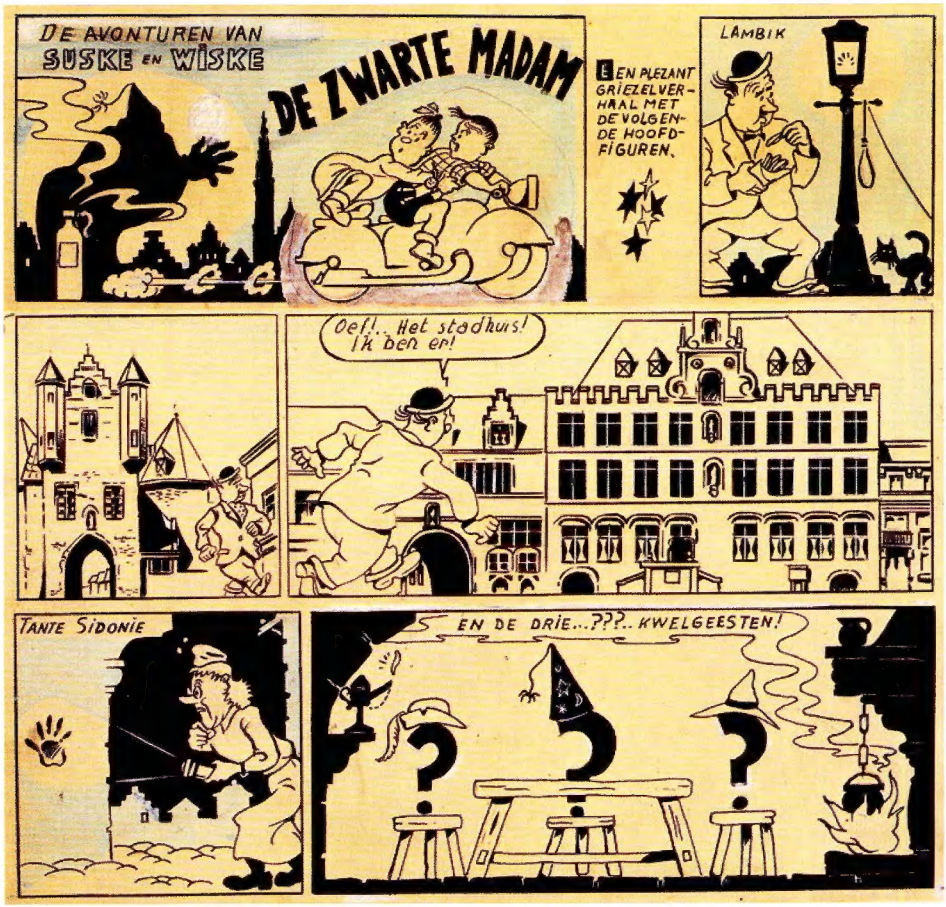
DE AVONTUREN VAN SUSKE EN WISKE
DE ZWARTE MADAM
EEN PLEZANT GRIEZELVERHAAL MET DE VOLGENDE HOOFDFIGUREN.
LAMBIK
Oef!.. Het stadhuis! Ik ben er!
TANTE SIDONIE
EN DE DRIE...???.. KWELGEESTEN!

▲ *Op deze originele tekeningen van de aankondigingsstroken werd in het midden een strook toegevoegd. Later daarover meer...*

DE EERSTE SUSKE & WISKE-VERHALEN

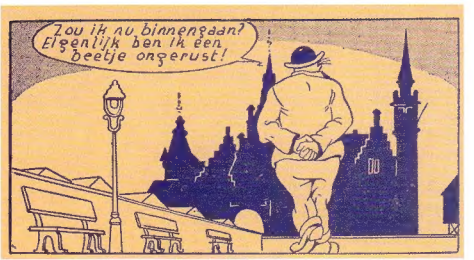

Links een recente foto van het Antwerpse Noorderterras. Rechts de tekening van Vandersteen uit 1947. Het torentje rechts is intussen verdwenen.

Suske en Wiske rennen door de Braderijstraat in Antwerpen. Het Madonna-beeldje hangt er nog steeds.

Het Madonnabeeldje op de hoek van de Korte Ridderstraat en de Steenhouwersvest in Antwerpen.

De monetaire perikelen die België beleefde in die naoorlogse jaren, hebben ook dit verhaal beïnvloed. Het blokkeren van gelden op de rekeningen, het zogenaamde *Plan Gutt*, was voor vele burgers een doorn in het oog.

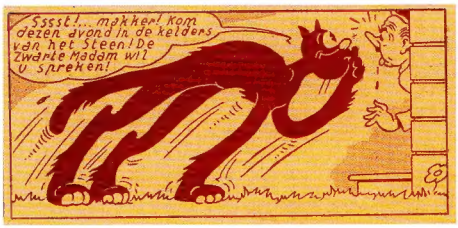

▲ *Een kat die reusachtige afmetingen aannam. De lezer weet meteen dat het een bijzonder verhaal wordt*

De zwarte kat belt aan bij Lambik, die weer wat tijd nodig heeft om alles te begrijpen. De kat maakt zich dan heel groot, zodat het voor Lambik duidelijk wordt dat er tovenarij in het spel is. Het dier nodigt hem uit naar de kelders van het Steen in Antwerpen, waar de Zwarte Madam hem wil spreken. Om de uitnodiging kracht bij te zetten, voegt het eraan toe: "*Er zal oude klare zijn!*", de bekende jeneversoort. Lambik verlaat het huis, maar Suske en Wiske vergezellen hem door de oude stad. Hier tekent Vandersteen bestaande decors uit de Antwerpse binnenstad. We zien de personages passeren langs de Korte Ridderstraat en de Steenhouwersvest, duidelijk te zien aan het Madonna-beeldje dat op de hoek van het gebouw hangt, met de toren van de St. Andries-kerk in de verte. Alleen de complexe gietijzeren lichtarm is intussen vervangen door een eenvoudiger model.

Lambik wil echter van de kinderen af, en sluit ze op in een telefooncel. Dan loopt hij langs het Noorderterras richting Steen. Aan het silhouet van het gebouw kunnen we zien dat Vandersteen het Steen tekende anno 1947, met rechts de intussen verdwenen toren. Deze toren was in 1890 toegevoegd na de restauratie van het gebouw, maar werd in de jaren '50 opnieuw afgebroken. Het Steen maakte toen deel uit van de *Musea voor Oudheden en Toegepaste Kunst*, samen met het Vleeshuis en het Brouwershuis, en herbergde oude werktuigen en een gereconstrueerde folterkamer, die we ook in de strip aantreffen.

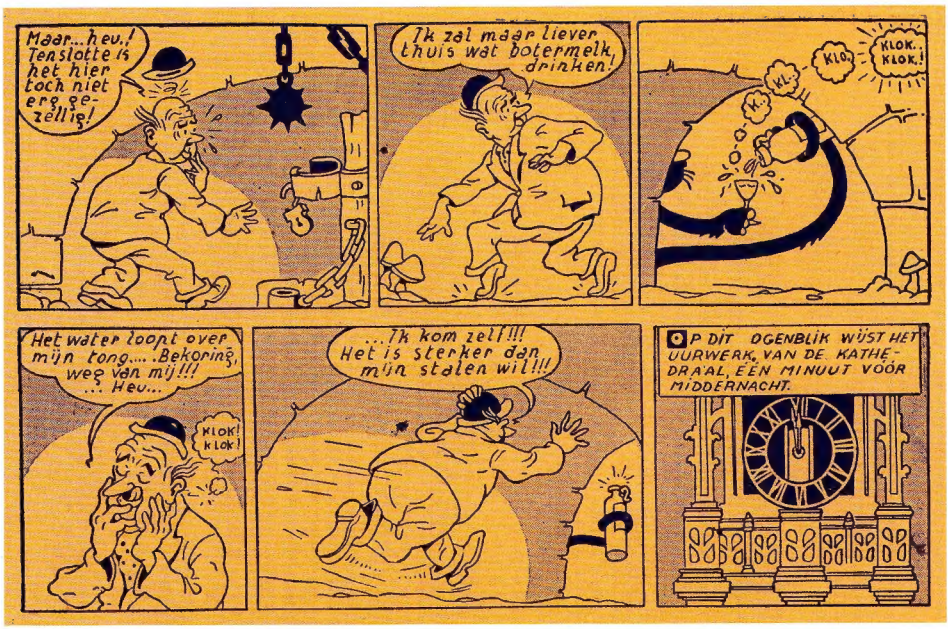
Maar... heu..! Tenslotte is het hier toch niet erg ge-zellig!
Ik zal maar liever thuis wat botermelk drinken!
KLOK.
KLOK!
KLOK!
KL.
Het water loopt over mijn tong.... Bekoring, weg van mij!!! ... Heu...
KLOK! KLOK!
...Ik kom zelf!!! Het is sterker dan mijn stalen wil!!!
OP DIT OGENBLIK WIJST HET UURWERK VAN DE KATHEDRAAL, EEN MINUUT VOOR MIDDERNACHT.

▲ *Lambik in de folterkamer van het Steen, die in 1947 nog effectief bestond.*

De nieuwe bendeleden van de Zwarte Madam: Lange Wapper, Kludde en de Zwarte Madam zélf

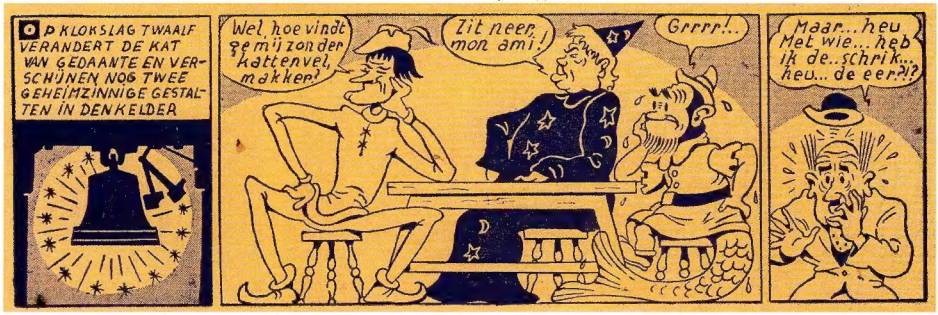
OP KLOKSLAG TWAALF VERANDERT DE KAT VAN GEDAANTE EN VERSCHIJNEN NOG TWEE GEHEIMZINNIGE GESTALTEN IN DEN KELDER
Wel, hoe vindt ge mij zonder kattenvel, makker?
Zit neer, mon ami!
Grrrr!...
Maar... heu Met wie... heb ik de.. schrik... heu... de eer?!

Lambik aarzelt om het gebouw te betreden maar de geur uit de jeneverfles doet alle twijfel verdwijnen. Hij treedt de zaal binnen met de foltertuigen, net wanneer het uurwerk van de Kathedraal één minuut voor middernacht meldt. Hij wil liever naar huis gaan om wat botermelk te drinken, maar de kat lokt hem verder met de jeneverfles. Hij vertelt hem dat de spoken maar zichtbaar zijn tussen middernacht en zes uur en onmiddellijk daarna verschijnen de Lange Wapper, de Zwarte Madam en de watergeest Kludde ten tonele. De Lange Wapper is een Antwerpse plaaggeest, die volgens de overlevering van gedaante kon veranderen en menig burger de stuipen op het lijf heeft gejaagd. De Zwarte Madam, alias de kwade hand, was een verschijning uit de Antwerpse Kempen die een zwarte zijden sluier droeg en beschouwd werd als een ongeluksbrenger. Overal waar ze verscheen, kwam een of ander ongeluk haar achterna. Kludde was een water- en plaaggeest uit het Vlaamse Schelde- en Denderland, die er genoegen in schepte mensen voor de gek te houden. Vandersteen beeldde hem af als een waterduivel met een grote visstaart. De Zwarte Madam is duidelijk de leider en spreekt een kostelijk taaltje met Franse woorden en zinssneden: *Gardavou* (Garde à vous) en *Alabonneur* (A la bonheur) zijn de meest gebruikte.

Intussen hebben Suske en Wiske zich bevrijd uit de telefooncel. Terwijl Wiske Suske de levieten leest, omdat de bevrijding zo lang duurde, loopt ze met haar hoofd tegen een lantaarnpaal, de zoveelste variante op de *boom-gag*. Ze zien de inwoners van Antwerpen vuilnisbakken vol met geld buiten zetten, en krijgen te horen dat dit geen waarde meer heeft. De kinderen lopen naar huis, en weer komt een oud Madonna-beeldje, onopvallend in het decor te voorschijn. Dit beeldje is zeer getrouw weergegeven, inclusief het balkonnetje en de lichtarm. Het is te vinden in de Braderijstraat, niet ver van de Grote Markt.

Thuis vernemen Suske en Wiske het nieuws dat de Belgische goudvoorraad verdwenen is en dat daardoor het geld zijn waarde heeft verloren, weer een allusie op de bijzondere monetaire toestand die België kende in die eerste naoorlogse jaren. Maar dan komt Lambik thuis, dronken als een dragonder, en laat onze vrienden enkele toverknepen zien. Wanneer ze hem ondervragen, lost hij alleen maar een enerverend *Hmm*-geluid, wat ertoe leidt dat Sidonie haar eerste tot de verbeelding sprekende zenuwtoeval krijgt.

Lambik in grote vorm: toen waren de gasprijzen blijkbaar ook al hoog...

Wiske gooit het over een andere boeg, maar Lambik verklapt zijn geheim niet en vliegt weg na het gebruik van de toverspreuk *Klubikwapperdam! Wapperdamklubik!* Dit is duidelijk een samentrekking van de namen van de bendeleden. Lambik trekt opnieuw de stad in met zijn vrienden, en onderweg buigt hij een gaslantaarn om zijn pijp op te steken, een tweede keer dat iets in een knoop komt te liggen. Een toevallig passerende politie-agent, die stiekem een sigaretje rookt, wordt overtuigd dat de paal recht is en niet krom! Terug thuis ontdekt Lambik dat er een bericht is van de Zwarte Madam, en hij trekt de weide wereld in. Door zijn onoplettendheid laat hij echter de brief vallen en komen Suske en Wiske te weten dat hij een afspraak heeft in Kortrijk, aan het Belfort. Ze springen op een motor en reppen zich naar de West-Vlaamse textielstad. De drie spoken smeden nog eerst hun plan in het Antwerpse Steen waarna Kludde en Lange Wapper op hun bezem naar Kortrijk vliegen, terwijl we een beeld van de Handschoenmarkt krijgen, met de waterput van Quinten Matsijs.

▲ Sfeervol prentje met de Handschoenmarkt als decor.

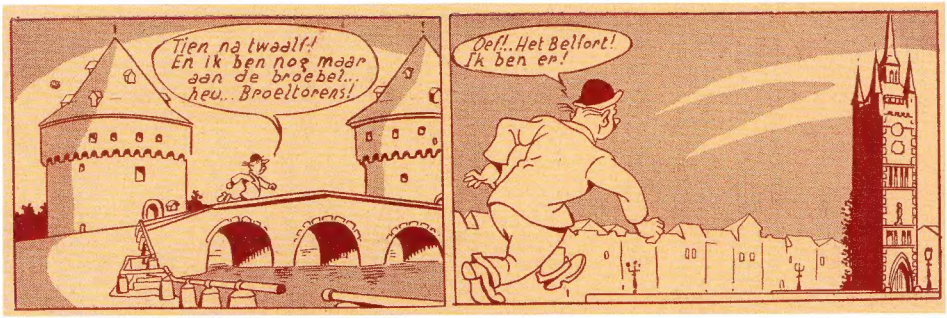

▲ *Vandersteen documenteerde zich grondig voor de passages in Kortrijk*

In Kortrijk passeert Lambik de befaamde Broeltorens om zich richting Belfort te begeven. Lange Wapper en Kludde maken hem wijs dat het Belfort scheef staat en dat het met cement moet worden rechtgezet. In realiteit hebben ze kisten dynamiet klaargezet en willen ze Lambik doen opdraaien voor de aanslag. Net op tijd komt een politie-agent aan die Lambik vraagt of hij van de *Genie* geweest is, een knipoogje naar Vandersteens eigen legerdienst. Er ontspint zich een gevecht en Lambik wordt door een overmacht aan agenten afgerost en in de cel gegooid. Bij het bekijken van de oorspronkelijke krantenstroken hebben we gemerkt dat in sommige prenten het Belfort in silhouet staat afgebeeld, welke in de albumversie zijn verwijderd. Ook werden er decors in de vorm van huisjes toegevoegd. Een nieuw mysterie? In het volgende artikel over *De Zwarte Dame* wordt een en ander duidelijk!

Suske en Wiske komen inmiddels ook in Kortrijk aan, al vliegend rond de toren van de OLV-kerk. Ze bevrijden Lambik uit de gevangenis en willen hem mee op de motor nemen, maar een bruuske start doet de kinderen vallen en Lambik is er alleen van door. Hij komt langs een politiebureel waar een affiche uithangt van hemzelf als terrorist. De commissaris moet lachen omdat Lambik niet eens zijn eigen portret herkent, maar hij beseft zélf te laat dat Lambik de terrorist is. Prachtige scène!

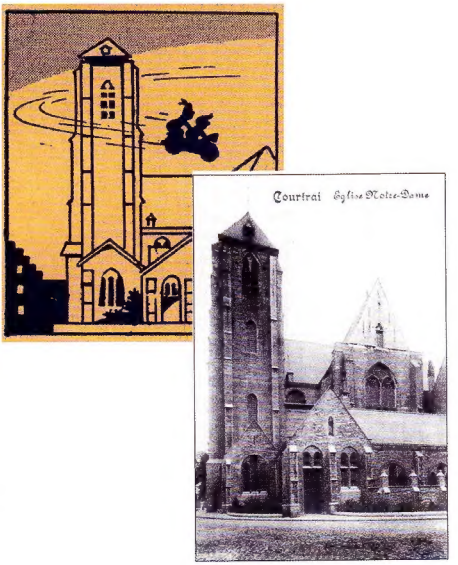

Suske en Wiske vliegen rond de OLV-kerk

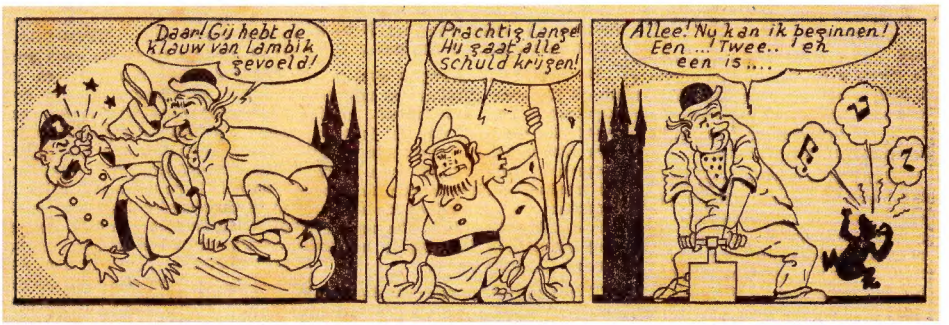
Daar! Gij hebt de klauw van Lambik gevoeld!
Prachtig lange! Hij gaat alle schuld krijgen!
Allee! Nu kan ik beginnen! Een ...! Twee.. ! en een is ....

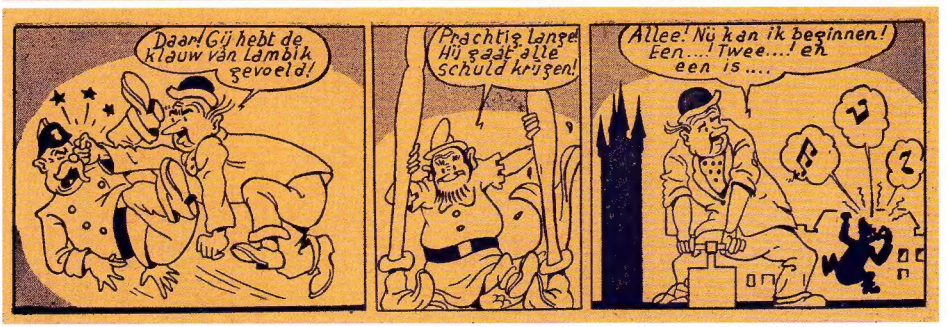
Daar! Gij hebt de klauw van Lambik gevoeld!
Prachtig lange! Hij gaat alle schuld krijgen!
Allee! Nu kan ik beginnen! Een....! Twee...! en een is....

Op het eerste prentje zie we rechts het silhouet van het Belfort. Dat silhouet verdwijnt in de albumversie. Op het derde prentje werden de contouren van huisjes toegevoegd in de albumversie. Waarom toch?

▲ *Passage op de Gentse Vrijdagmarkt*

Twee politie-agenten gaan Lambik te lijf, maar weer zijn het Suske en Wiske die redding brengen. Het trio vlucht nu naar Gent, maar onderweg laat Kludde een bom in Lambiks vestzak glijden. In Gent passeren ze eerst de beroemde torens van het Belfort, de Sint-Nicolaaskerk en de Sint-Baafskerk. Dan rijden ze naar de Vrijdagmarkt om er een pakje frieten te gaan eten. Intussen smeult de lont in Lambiks zak, net wanneer Lambik zijn hele verhaal begint te doen. Wanneer Suske hem vraagt waarop de Zwarte Madam lijkt, antwoordt hij: "*Ongeveer ...bijna..als die fritkotmadam, hier!*" Inderdaad, het was de Zwarte Madam die hen van frieten voorzag, en zij vliegt Lambik naar de keel. Ze grijpt hem bij de kraag, waarop Wiske roept: "*Trek uw jas uit, Lambik, de textielwaren zijn toch vrij*", een verwijzing naar de afschaffing van de rantsoeneringsbons voor kledij in het najaar van 1946. De lelijke feeks staat daar met Lambiks jas in handen, en dan ontploft de bom! De houding die ze na de explosie aanneemt is die van het standbeeld van Jacob Van Artevelde, op de Gentse Vrijdagmarkt. Het boze drietal zet de achtervolging in, onder de bedenking van de Zwarte Madam dat de mensen oude kwelgeesten niet meer vrezen, maar wel de *anatomikbom* en de *cosmetikstralen*, twee verbasteringen van atoombom en cosmos-stralen. ▸

▲ *De Zwarte Madam in de houding van Van Artevelde*

Het trio komt veilig en wel thuis en tante Sidonie toont hen de krant: verscheidene vreemde gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, onder andere de knoop in de Congreskolom in Brussel, een derde keer dat iets in de knoop komt te zitten in dit verhaal. Ze beseffen dat ze allen in groot gevaar zijn, en bereiden zich voor op een vlucht naar Holland. Maar dat is buiten de Zwarte Madam en haar kornuiten gerekend. Terwijl Lambik een bad neemt, gebruikt ze een toverspreuk om zijn badwater te bevriezen. Het hele huis is in rep en roer, maar de klok van zes heeft geslagen en de geesten verdwijnen. Wiske kapt Lambik uit het ijs en verwondt hem daarbij aan het hoofd. Wanneer hij klaarstaat om te vertrekken, heeft Lambik echter een zwachtel om de arm, volgens zijn eigen zeggen omdat een doek rond zijn hoofd heel onnozel zou staan! Typisch Lambik!

Het actieterrein verplaatst zich naar Nederland. Aan de grenspaal België-Holland ziet men duidelijk het verschil in de kwaliteit van het wegennet, dat in België legendarisch slecht was. Wanneer de douane-beambte vraagt of hij niets moet aangeven zoals venster glaskousen - een allusie op de schaarse nylonkousen voor dames waarin danig gesmokkeld werd - opent Lambik zijn koffertje en de zwarte kat, alias Lange Wapper, springt er uit. Lambik zegt dan: "*Lange Wapper, de kwelgeest... zoiets als een Indonesiër, hé!*" Dit is een rechtstreekse verwijzing naar de crisis in Nederlands Indië, waar kort na de Japanse capitulatie, in augustus 1945, de Indonesische nationalisten in opstand kwamen tegen de Britse en Nederlandse strijdkrachten. De crisis nam pas een einde in 1949 met de erkenning van de republiek Indonesië.

DE NIEUWE STANDAARD

Antwerpsche Uitgave

DONDERDAG 3 APRIL 1947

DE NEDERLANDSCHE TROEPEN IN INDIË

Weldra vrije prijsvorming voor tal van producten

"Rusland moet uit U.N.O. gesloten worden,

indien het door vetorecht obstructie voert,,

verklaart Amerikaansch senator

Stemmen van over den grooten pla..

▲ *In de albumversie werd de Indonesiër vervangen door een belastingsontvanger.*

De motor brengt de vrienden naar Breda, en meer bepaald naar het kasteel van Bouvigne, dat Willy Vandersteen nauwgezet afbeeldt. Het was eerst niet duidelijk of dit uitstapje kadert in de relaties met de krant *De Stem*, gevestigd in Breda én de eerste Nederlandse krant die de Suske en Wiske-strip publiceerde sedert 1946. Maar recente ontdekkingen bevestigen dit (zie artikel over *De Zwarte Dame*).

De vrienden willen in het kasteel overnachten en wanneer Lambik op de poort klopt, gaat ze langzaam open. Lambik komt terecht in een spookachtige scène opgezet door Lange Wapper. Hij wordt geconfronteerd met een rammelend geraamte, wat de opmerking doet vallen: "'*Ik heb geen zegels voor soepknoken!*, alweer een verwijzing naar de naoorlogse rantsoeneringspolitiek. Lambik kan ontsnappen en met hernieuwde moed hervat hij de strijd. Wiske laat zich niet afschrikken en zegt: "*Als spook zijt ge niets bijzonders. Aan Het Veenspook uit het weekblad Overal kunt ge nog niet rieken!*" Deze passage die in de krant van 10 april 1947 stond, is zeer kenmerkend voor de strijd tussen de twee krantengroepen, respectievelijk *De Gids* en *De Standaard*. Vanaf april 1947 moest *De Gids* de naam van al zijn publicaties immers wijzigen. Het weekblad *Ons Volk* werd *Overal...* In dit blad had Vandersteen een realistische detectivestrip lopen: *Het Veenspook*. Het is geen toeval dat hij de passage met het spookskelet aangreep om dit nog eens in de verf te zetten.

Suske en Wiske winnen het duel met het reuzenskelet en ze beseffen dat een vlucht naar

Als spook zijt ge niets bijzonders. Bijvoorbeeld aan het veenspook uit het weekblad "Overal" kunt ge nog niet rieken. En niet teveel snuiten trekken, he, of ik zal eens naar boven komen!

▲ *Wiske verwijst naar de strip* Het Veenspook *in het blad* Overal

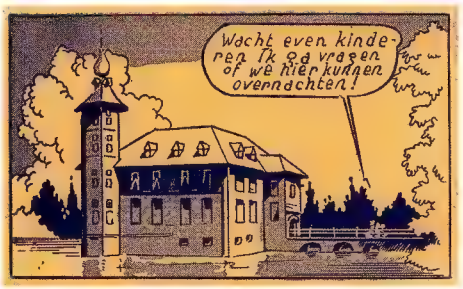

▲ *Het kasteel van Bouvigne in Breda*

Nederland geen oplossing is. Ze besluiten terug te keren naar huis, maar ook de zwarte kat, alias Lange Wapper, ligt op de loer. Wanneer deze met zijn bezem een aanval wil inzetten wordt hij in een wolk toegetakeld door een geheimzinnige onbekende. We vroegen ons al af waar hij bleef, de traditionele onbekende in bijna alle Vandersteen-strips uit die periode!

Beide kampen reorganiseren zich. De Zwarte Madam spreekt haar troepen moed in: "*Ah, ze prefereeren te trembleeren voor den teknik moderne en zarbonkwesties!*" Met *zarbonkwestie* doet zij een woordspeling op *l'affaire charbon*, de kolenkwestie, waarmee de socialistische Minister van Kolen, Achiel Van Acker, ten eeuwigen dage zal verbonden blijven, doordat hij in 1946 zo doortastend de kolenproductie in België weer op gang had gekregen, wat hem de bijnaam Achiel Charbon opleverde!

Bij tante Sidonie wordt nagedacht over een plan: Lambik stelt voor een voetbalwedstrijd te organiseren tussen de spoken en hun viertal, en de stand bij te houden op een scorebord!

Kludde trekt een vermomming aan en lokt Lambik en Sidonie buiten. Hoewel hij gevangen is, wil Lambik absoluut de tussenstand nog noteren op het scorebord: Spoken – De vier: 2-0! De Zwarte Madam brengt beiden naar de kelders van het Steen en volgt de wedstrijd verder in haar glazen bol. De Lange Wapper wil het werk snel afmaken en vliegt als kat het huis binnen, maar wordt in een oplegpot *geanfermeerd*! De stand is 2-1! In het Steen verplicht de Zwarte Madam Lambik de kat te gaan bevrijden, zoniet wordt tante Sidonie gescalpeerd! Sidonie smeekt Lambik om niet toe te geven, desnoods zal ze haar geheim prijs geven. ▸

Historisch moment in de strip: tante Sidonie blijkt een pruik te hebben...

Lambik, luister! "Si tu" er niet in gelukt de lange te "liberreren" laat ik Sidonie scalperen!
Lambik! Niet doen! Ik... Ik.. Ik geef nog liever mijn geheim prijs!
Welk geheim, Sidonieke!

Dit geheim bestaat erin dat Sidonie een pruik draagt, iets wat we haar in de latere albums niet hebben zien herhalen! Lambik bezwijkt opnieuw aan de dranklust en begeeft zich naar het huis van Sidonie. Hij bemachtigt de inlegpot door een gat in de houten vloer te zagen en schopt hem met een machtig schot naar buiten. De stand is 3-1! De wedstrijd gaat verder, en de geheimzinnige wolk helpt onze vrienden door Lambik op de inlegpot te laten koppen! De stand is 3-2! Het wolkje overtuigt Lambik zich te scharen aan de zijde van Suske en Wiske, en een verbroedering volgt. Suske en Wiske verkleden zich in Lambik. Wanneer Lambik zijn dubbelganger ziet, begroet hij hem als vriend Lambik, tot wanhoop van Suske en Wiske!

Wanneer de kinderen in het Steen aankomen, is de Zwarte Madam al lang op de hoogte door haar glazen bol, en ze worden meteen gevangen gezet. De wrede *madame* dreigt er *frikasé* van te maken, afgeleid van het Franse *fricassée*, waarmee een vleesragout wordt bedoeld, maar in haar onstuimigheid schakelt ze zichzelf en haar kornuit Kludde uit, zodat de rollen worden omgekeerd. Suske en Wiske telefoneren naar Lambik, die prompt het scorebord aanpast: 4-4!

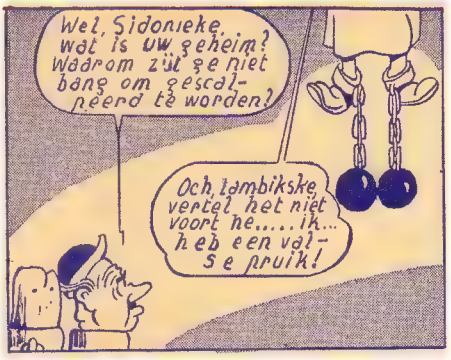
Wel, Sidonieke, wat is uw geheim? Waarom zijt ge niet bang om gescalpeerd te worden?
Och, Lambikske, vertel het niet voort he..... ik... heb een valse pruik!

Enkele nachten later in een zaal van het Steen.
Waar Madam!
"Alabonneur" Wapent u met die donderbussen we gaan een "attak" doen!

De gebruikte decors zijn die van het Vleeshuis en niet die van het Steen...

Maar hun geluk is van korte duur, want de klok heeft 6 uur geslagen en de kwelgeesten verdwijnen, behalve de Lange Wapper in de gedaante van een reuzekat. De kinderen verlaten het Steen en dragen tante Sidonie mee naar huis. Daar is Lambik verwikkeld in een duel met de reuzekat, maar slaagt erin haar buiten te kegelen. Onze vrienden blikken terug op het gelijkspel, en bereiden zich al voor op de tweede partij!

Enkele nachten later vinden we de Zwarte Madam en haar twee handlangers weer in het Steen. De decors die Vandersteen hier gebruikt zijn duidelijk NIET die van het Steen, maar die van het Vleeshuis, even verderop. Dat zien we aan de gotische ramen die het Steen helemaal niet heeft. Zij bereiden een nieuwe aanval voor op de gebouwen van het NIR (*Nationaal Instituut van de Radio*) aan het Flageyplein in Brussel. Het *grammofoonplatenpaleis*, volgens de Zwarte Madam. In die periode waren de NIR-gebouwen nog een losstaande structuur, zoals op de foto te zien is. Later werd het helemaal opgeslorpt door de Brusselse urbanisatiegolf.

Op die manier willen ze de radio-uitzendingen kapen en de bevolking opzetten tegen Lambik. De vrienden zijn net aan het picknicken, wanneer de leugenachtige boodschap de ether ingaat. ▸

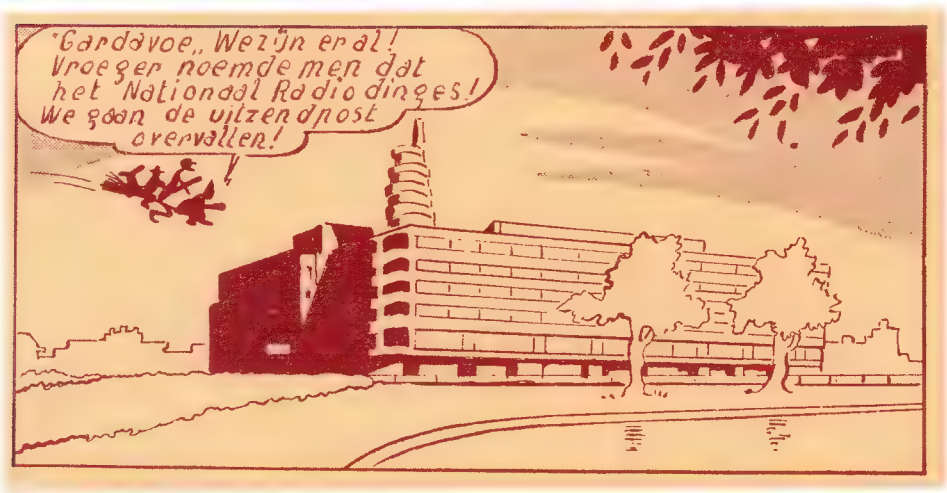

▲ *Vandersteen brengt het Nationaal Instituut van de Radio goed in beeld. In die tijd was het gebouw nog volledig losstaand. Dat is nu even anders…*

Een voorbeeld van gagrecuperatie. Tijdens de bezettingsjaren gebruikte Vandersteen het reeds twee maal. Maar drie maal is scheepsrecht.

TORI heeft pech
FIJN WEERTJE OM GAAN TE VISSCHEN
HIER ZIT HEEL VEEL VISCH
MET EEN FLINKE ZWAAI DE LIJN INWERPEN
DAT IS EIGENAARDIG, MOG ALTIJD NIETS GEVANGEN

DIE MORGEN ZIJN ONZE VRIENDEN REEDS VROEG VERTROKKEN OM EEN DAGJE BUITEN DOOR TE BRENGEN.
Lambik, mag ik de radio laten spelen?
Zeker Sidonieke! De vis wil toch niet bijten!

Lambik is net aan het vissen, maar de vis bijt niet, omdat de haak met het aas niet in het water ligt! Deze gag gebruikte Vandersteen al eens in een gag van *Herculin* voor het blad *Mon Copain* en ze werd hernomen voor het stripblad *Bravo!*, in de reeks *Tori* (1944/20).

Het huis van tante Sidonie wordt een belegerde burcht en de vrienden slagen er aanvankelijk in de opgejutte meute af te houden. Lambik en Sidonie verdedigen het gelijkvloers, de kranige Sidonie vult haar geweer met Engels zout, een populaire naam voor magnesium-sulfaat, dat toen gebruikt werd voor allerlei doeleinden. Lambik wordt echter door de overmacht overmand en weggedragen, nadat één van de woestelingen eerst Sidonie's geweerloop in een knoop heeft gedraaid, alweer een voorbeeld van geknoopt metaal! Lambik wordt aan een lantaarnpaal gebonden, maar net wanneer men hem wil fusilleren, herinnert hij zich de toverspreuk en hakt iedereen in de pan. Hij komt triomfantelijk bij tante Sidonie binnenvliegen, zittend op de lantaarnpaal!

De vrienden beseffen dat Lambik vogelvrij is verklaard en beslissen hem vermomd als aap in een kooi van de Antwerpse Zoo op te sluiten. De monumentale ingang van de poort heeft Vandersteen schematisch maar treffend weergegeven. Onder de benaming *Bavianopoïderus Lambikarium* zal hij kunstjes verkopen om de bezoekers te vermaken. Dit beeld zal menig Antwerpenaar geschokt hebben want in de dagen na de bevrijding werden collaborateurs ook opgesloten in de kooien van de Zoo.

Intussen gaan Suske en Wiske 's nachts naar het Steen en passeren alweer een Madonna-beeldje, deze keer het exemplaar dat hing op de hoek van de Korte Sint-Annastraat en de Zwanengang, een steeg die intussen is afgebroken, om plaats

te ruimen voor het moderne Frans Halsplein. Ze gaan verder richting Vleeshuis, waar ze het boze trio onder de overkapping van de Burchtgracht zien lopen. Ze volgen hen tot aan de Scheldeoever waar een aak op hen ligt te wachten. Terwijl ze de spoken afluisteren, vernemen Suske en Wiske dat al het gestolen goud aan boord is en dat de slechteriken naar Dendermonde gaan varen, de thuishaven van Kludde. Wiske krijgt een ingeving en prikt om beurten Kludde en Lange Wapper met een bootshaak, zodat ze beiden ruzie zoeken met elkaar. Deze situatie had Vandersteen reeds gebruikt in de strip *Simbat de Zeerover*, verschenen in het weekblad *Bravo!* in 1943 (1943,51). De Zwarte Madam is echter bij de pinken en doorziet het spelletje, en beide kinderen worden alweer gevangen genomen en geboeid in de Schelde gegooid. Maar het geheimzinnige wolkje speelt weer eens deus ex machina en verandert het uur op de kathedraal, zodat de spoken verdwijnen. Het wolkje redt de kinderen uit het water. Zonder zijn identiteit prijs te geven, verdwijnt het terug naar de hemel, want het moet zich klaarmaken voor een vergadering van het Spokenparlement.

▲ *Foto van het gebruikte Madonna-beeldje.*

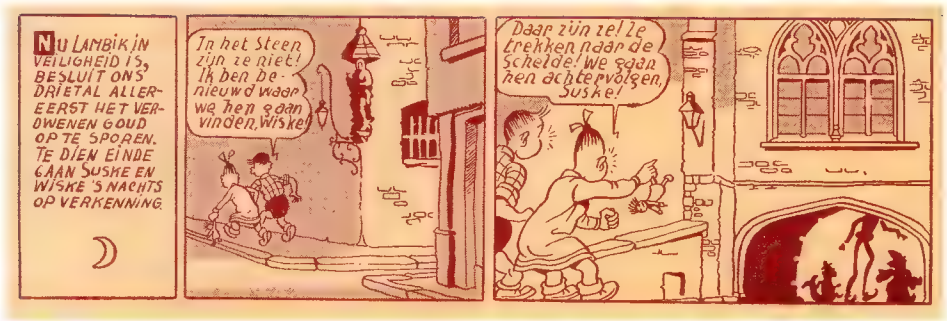
NU LAMBIK IN VEILIGHEID IS, BESLUIT ONS DRIETAL ALLEREERST HET VERDWENEN GOUD OP TE SPOREN. TE DIEN EINDE GAAN SUSKE EN WISKE 'S NACHTS OP VERKENNING.
In het Steen zijn ze niet! Ik ben benieuwd waar we hen gaan vinden, Wiske!
Daar zijn ze! Ze trekken naar de Schelde! We gaan hen achtervolgen, Suske!

Tante Sidonie wordt ongerust en gaat op zoek naar haar vrienden: Lambik blijkt verdwenen te zijn uit de dierentuin, hij werd opgekocht door een foorkramer, en Suske en Wiske hebben zich verstopt op de met corned beef geladen boot van de Zwarte Madam, op weg naar Dendermonde. De grote hoeveelheid kisten doet Wiske denken dat de Zwarte Madam moet gesjacherd hebben met de Amerikanen. In de naoorlogse jaren waren bepaalde goederen het onderwerp van smokkel en zwarte-marktpraktijken. ▸

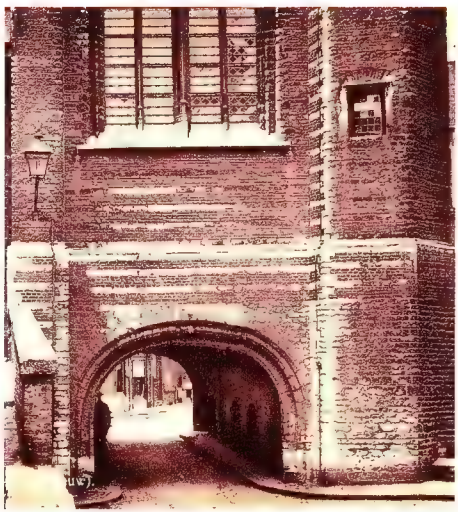

▲ *De overkapping van het Vleeshuis.*

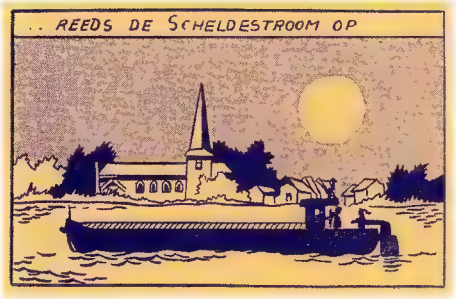

▲ *De Schelde ter hoogte van Schellebelle... en de St.Jan-Onthoofdingskerk*

De boot zet zich in beweging richting Dendermonde, en we zien de bekende St.-Jan-Onthoofdingkerk van Schellebelle langs de Schelde voorbijglijden. In realiteit ligt die kerk al voorbij Dendermonde. Suske en Wiske kunnen Kludde en de Lange Wapper onschadelijk maken maar de Zwarte Madam houdt hen onder schot met een antiek geweer, een *klakfusil*. Wiske herinnert zich de toverspreuk en doet het geweer buigen zodat het spook op zichzelf schiet. De boot komt aan in Dendermonde en even zijn de kinderen meester van de situatie, maar niet voor lang. De spoken zetten zich op een bezem en bombarderen hen met dozen *corned beef*. Ze doen de aak zinken en trekken naar de vergadering van het Spokenparlement. Suske en Wiske zetten in Dendermonde de achtervolging in. De decors zijn heel herkenbaar: eerst passeren ze het spoorwegviaduct, lopen over het Heldenplein, langs de Denderbrug, naar het Stadhuis. Om onopvallend de vergadering te kunnen bijwonen, veranderen ze zich in muizen. In de kelders van het Stadhuis wordt blijkbaar de verkiezing van een nieuwe spokenleider georganiseerd. De Zwarte Madam maakt de toverspreuk onbruikbaar en Suske en Wiske krijgen hun gewone gedaante terug. De boze dame voert hen met haar toverbezem hoog in de wolken en laat hen genadeloos naar beneden vallen. Ze keert dan terug naar de meeting om haar kandidatuur kracht bij te zetten, door oorlog en haat te prediken. Maar dan stormt de geheimzinninge wolk binnen en stelt zich ook kandidaat. Het is niemand minder dan Sus Antigoon die de verkiezing wint en de vrede voorstaat. Hij meent dat de mensen het al moeilijk genoeg hebben met atoombommen en tramstakingen.

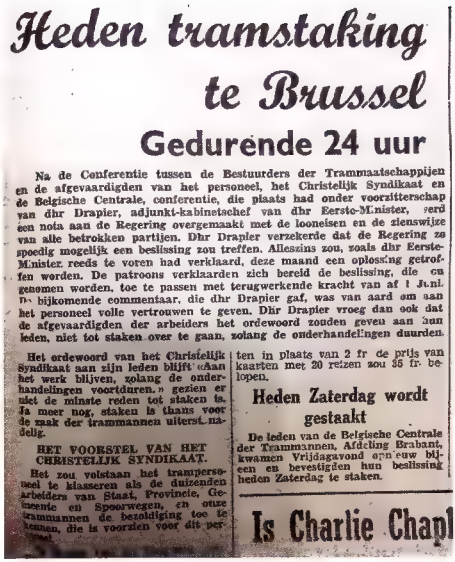

Heden tramstaking te Brussel

Gedurende 24 uur

Na de Conferentie tussen de Bestuurders der Trammaatschappijen en de afgevaardigden van het personeel, het Christelijk Syndikaat en de Belgische Centrale, conferentie, die plaats had onder voorzitterschap van dhr Drapier, adjunkt-kabinetschef van dhr Eerste-Minister, werd een nota aan de Regering overgemaakt met de looneisen en de zienswijze van alle betrokken partijen. Dhr Drapier verzekerde dat de Regering zo spoedig mogelijk een beslissing zou treffen. Alleszins zou, zoals dhr Eerste-Minister reeds te voren had verklaard, deze maand een oplossing gevonden worden. De patroons verklaarden zich bereid de beslissing, die zou genomen worden, toe te passen met terugwerkende kracht van af 1 Juni. De bijkomende commentaar, die dhr Drapier gaf, was van aard om aan het personeel volle vertrouwen te geven. Dhr Drapier vroeg dan ook dat de afgevaardigden der arbeiders het ordewoord zouden geven aan hun leden, niet tot staken over te gaan, zolang de onderhandelingen duurden.

Het ordewoord van het Christelijk Syndikaat aan zijn leden blijft «Aan het werk blijven, zolang de onderhandelingen voortduren.» gezien er niet de minste reden tot staken is. Ja meer nog, staken is thans voor de zaak der trammannen uiterst nadelig.

HET VOORSTEL VAN HET CHRISTELIJK SYNDIKAAT.

Het zou volstaan het tramverkeer te klasseren als de duizenden arbeiders van Staat, Provincie, Gemeente en Spoorwegen, en onze trammannen de bezoldiging toe te kennen, die is voorzien voor dit personeel.

ten in plaats van 2 fr de prijs van kaarten met 20 reizen zou 35 fr. bedragen.

Heden Zaterdag wordt gestaakt

De leden van de Belgische Centrale der Trammannen, Afdeling Brabant, kwamen Vrijdagavond opnieuw bijeen en bevestigden hun beslissing heden Zaterdag te staken.

Is Charlie Chapl

▲ *De zoveelste tramstaking in Brussel (uit* Het Nieuwsblad *van 14 juni 1947)*

Hij heeft ook een zak bij en haalt daaruit Suske en Wiske, die hij nog net in hun vrije val, van een zekere dood heeft kunnen redden. De drie spoken tonen vlug berouw en kunnen rekenen op de clementie van Sus Antigoon als ze alleen maar spoken voor belastingontvangers en fabrikanten van eierpoeder! Blijkbaar had Vandersteen geen goede ervaringen met eierpoeder, ook in *Op het Eiland Amoras* had hij er al de draak mee gestoken!

▲ *De doortocht in Dendermonde werd nauwkeurig gedocumenteerd: het Heldenplein, de brug over de Schelde…*

Bij de Schelde vinden de kinderen Lambik weer die de kisten corned beef uit het schip aan het halen is, in opdracht van de foorkramer. Al vlug blijkt dat de dozen het goud van de Nationale Bank bevatten. Eind goed al goed en onze helden worden triomfantelijk onthaald op de Brusselse Grote Markt. In dit prentje geven twee volkse vrouwen commentaar in het sappige Brusselse dialect: "*Marie-Angèle, ze zaan doe. Se sont dij kadeejeune uit de presse flamin , newoe! 'k Paasde al da ze den argent blokké gelibereerd hadden!*" Verder valt te onthouden dat in het laatste prentje Wiske voor het eerst knipoogt naar de lezer!

Met deze stroken wordt het verhaal beëindigd in de kranten van 1 juli 1947. In dezelfde krant verscheen reeds de aankondiging van het volgende verhaal *De Koning drinkt*! Intussen gingen ook de kranten *Het Nieuwsblad* en *De Standaard*, eigendom van de NV De *Standaard*, de Suske en Wiske-strip opnemen. De NV *De Gids* werd verplicht de lopende kranten *De Nieuwe Standaard* en *Het Nieuwsblad* van naam te veranderen: *De Nieuwe Standaard* werd *De Nieuwe Gids* (met een lokale editie *De Antwerpsche Gids*) en *Het Nieuwsblad* werd *'t Vrije Volksblad*. *De Zwarte Madam* was dan ook het laatste Suske en Wiske-verhaal dat exclusief geleverd werd aan de kranten van de uitgever NV *De Gids*. Het volgende verhaal, *De Koning drinkt*, verscheen als enige in de kranten van beide persgroepen.

De Zwarte Madam is een aaneenschakeling van gags, goedgevonden zinspelingen op de actualiteit, maar vooral van wisselende successen in het verslaan van de tegenstander. De enige verhaallijn is het opzet van de Zwarte Madam om de gestolen goudvoorraad van de Nationale Bank van België verborgen te houden. ▸

DE EERSTE SUSKE & WISKE-VERHALEN

Marie-Angèle ze, zaan doe!
"He ben ! se sont dù kadeejenne uit de presse flamin newoel!
Wie es da, Yolande!
"kPaus de al dd zeden argent blokke geliberereerd haddeu!
Marie-Angèle! daar zijn de jonge helden die onze Frank gered hebben
Ja! die Suske en Wiske zijn nogal kleppers, hé, Yolande!.

Een prent uit de voorlaatste strook met de aankomst op de Grote Markt in Brussel. Boven de krantenversie met de vrouwen die het Brussels dialect bezigen. Onder de opgekuiste albumversie.

De motivatie is niet erg duidelijk, maar hier en daar vinden we schimpscheuten op de moderne maatschappij die niet meer gelooft in oude sagen en legenden maar enkel nog schrik heeft van atoomwapens. Ze omringt zich dan ook met kwelduivels met een serieus palmares. Maar buiten deze centrale lijn is het verhaal een typische krantenstrip waarbij Vandersteen de voorkeur geeft aan het produceren van een dagelijkse plezierige noot, veel meer dan het presenteren van een samenhangend geheel. Voor de albumversie van *De Zwarte Madam*, die verscheen in 1949, werden 6 strookjes hertekend en bij enkele andere werden de achtergronden weggelaten of toegevoegd. Ditmaal waren er twee strookjes te weinig getekend om een volledig verhaal van 55 platen te hebben, waardoor de eindpagina maar twee stroken telt.

Daar zie! Juist onder de lat!
1e HALF TIME
SPOKEN 3
DE VIER 1
Drie ballen in de netten! Drie ballen in de goal!
Dat is tegenslag Ik was bij na over 't center.
.en nu fluiten ze "out..!
Allee! Ik werp hem terug in't spel he!
On den man spelen he Suske
Tof!
De Avonturen van Suske en Wiske
door W. Vandersteen
(117-118)
DE ZWARTE MADAM
Copyrigth Uitgeversmij : N. V. Standaard-Boekhandel.
Vooruit, lamlik! "KOPPEN"!
Ha! Ha! Ha!
Suske! Ik weet niet wat er in dat geheimzinnig wolkje gebeurt maar die stem heb ik nog gehoord!

▲ *Deze pagina werd volledig hertekend voor het album. Let op de kleine details…*

Het Mysterie van DE ZWARTE DAME

De oplettende lezer was het ongetwijfeld opgevallen dat in de albumeditie van *De Zwarte Madam* een aantal keer het silhouet van het Belfort van Kortrijk was verdwenen, terwijl het opblazen ervan door Lambik toch echt was verijdeld. In dit artikel laten we licht schijnen op deze geheimzinnige verdwijning. Tevens lossen we het mysterie van de enige driestrooks-aankondiging van een verhaal op (zie pagina 5 van deze *StripKiosk*). Voor de oplossing moeten we naar Breda. ▸

Door Michael van Hartskamp

◂ *Uit* Het Nieuwsblad
van 13 maart 1947

◂ *Albumversie*

Uit Het Nieuwsblad ▸
van 14 maart 1947

Albumversie ▸

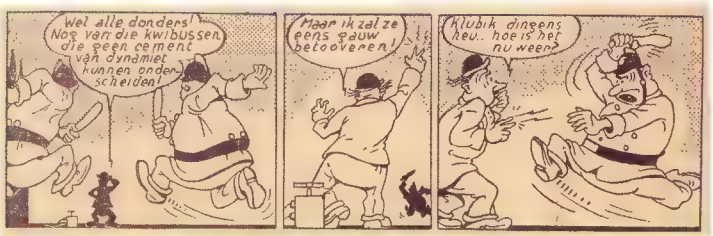

◂ *Uit* Het Nieuwsblad
van 15 maart 1947

◂ *Albumversie*

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
DE AVONTUREN VAN SUSKE en WISKE
DE ZWARTE DAME
EEN REUK GRIEZELVERHAAL MET DE VOLGENDE HOOFDFIGUREN.
LAMBIK
TANTE SIDONIE
EN DE DRIE...???... KWELGEESTEN!
Hier beginnen we dan met onze griezelreportage over de bende van „De Zwarte Dame", 'n reportage in woord en beeld en om u al dadelijk op de hoogte te stellen van de hoofdfiguren van dit drama, stellen we u voor den heer Lambik, gewezen loodgieter en thans amateur-detective (systeem Malvryer in 20 schriftelijke lessen) dien wij zojuist met onze camera verrasten toen hij petat-frites stond te snoepen om een geestelijke depressie te boven te komen (zie de strop aan de lantaarnpaal). Voorts Suske en Wiske die alreeds op het punt staan tot nationale helden te worden gepromoveerd. Dan Tante Sidonie, de eerzame, manhaftige maagd van ongeveer 56 lentes, verzorgster en opvoedster van Suske en Wiske en tenslotte een vreemd gezelschap dat we nog niet nader kunnen kwalificeeren.

▲ *De aankondiging van het verhaal: uit* De Stem *van 17 april 1947*

In 1946 was de krant *De Stem* uit Breda begonnen met de publicatie van Suske en Wiske. Na *Op het Eiland Amoras* en *De Sprietatoom* werd *De Vliegende Aap* overgeslagen en verscheen *De Zwarte Madam* er als derde verhaal. De publicatie startte zo slechts twee maanden na de Vlaamse voorpublicatie met een aankondigingsstrook op 17 april 1947. Net als in de vorige verhalen vernederlandste *De Stem* de strip en ze verscheen onder de titel *De Zwarte Dame*.

Zoals eerder met *Op het Eiland Amoras* werd het verhaal weer voorzien van uitgebreide onderteksten. Soms werd hier wat recht gepraat. Bij de eerste strook werd vermeld dat Sidonie er een buitenverblijfje op nahield en dat Lambik daar een kamer had gehuurd. Zo maar samenwonen was duidelijk ondenkbaar in 1947.

In andere gevallen werd het verhaal naar de Nederlandse situatie omgezet. Bij *De Stem* was het niet meer de Nationale Bank van België maar de Nederlandse Bank waarvan het goud was verdwenen. Als het goud op het eind wordt afgeleverd is dat aan de Nederlandse gezant in Brussel.

Geachte luisteraars! Het Ministerie van Lood en Tenten deelt mede dat het goud van de Nederlandse Bank op geheimzinnige wijze verdwenen is. Tevens wordt gemeld dat een golf van onverklaarbare voorvallen de Lage Landen teistert!

Een andere keer werd aanvullende uitleg gegeven. Zoals toen Suske en Wiske op de motor sprongen om Lambik achterna te racen. Dan wordt uitgelegd dat de motor de opvolger is van Vitamitje die met het laboratorium vernietigd zou zijn door Professor Barabas (zie *De Sprietatoom*).

▲ *Vitamitje blijkt vernietigd? Uit* De Stem *van 12 mei 1947*

Ook in de strip zelf werd de tekst soms gewijzigd. De verwijzing naar *Het Veenspook* werd aangepast naar *Sus Antigoon*. Deze strook verscheen op 13 juni 1947. Het lijkt al te hinten naar het latere optreden van Sus als wolkje, maar die dag is ook in Vlaanderen de identiteit van het wolkje nog niet onthuld. Als enkele dagen later het wolkje voor het eerst optreedt in *De Stem* zegt de krant er bij Vandersteen op te hebben aangedrongen alvast te verklappen wie of wat er in het wolkje zit (zie hele strook op de volgende pagina).

Wie ook van taal is veranderd is de zwarte dame. Zij spreekt nu overwegend een geaffecteerde vorm van Nederlands. Een enkele keer staan in de tekstballon echter nog Franse termen of Vlaamse, maar waarschijnlijk zijn die over het hoofd gezien. Haar "Gardavoe" werd vervangen door "opletten" (29-4) of "veurzichtig"(13-5).

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Frachtig! Ik kan hen d'aders zoon en wolk deen in duikuut? Gemaild!
Klabraaaaaa gemiaaaauw-ciaaauw
AAR ZULLEN WIJ ONS HETEN WAT ER IN DIE WOLK GEBEURDT EEN DING IS ZEKER! DOOR EEN GEHEIMZINNIGE MACHT WERD DE LANGE VADDER PLOTS OP DE AARDE NEERGESMAKT EN
KEERDE IN BEDRNIS ONMIDDELLIJK TOESTAUD NAAR ZATEEN TERUG!
WIE IS DE GEHEIMZINNIGE REDDER?
Ja, wat moeten we hierbij nu nog vertellen. Er gaat zich 'n groot raadsel voordoen. Het blijkt dat ergens in een wolk iemand zit, die onze vrienden ter hulp zal komen. We hebben onze tekenaar smekend aangekeken om ons toch alsjeblieft te zeggen, wie dat is. We zeiden zelfs, dat we dachten dat het professor Barabas zou zijn met een of andere nieuwe uitvinding. Van der Steen lachte maar een beetje „Tante Sidonie in een vierdeks-Super-Flying-Fortress" bruiden we. Maar van der Steen zei niks en lachte maar. Flauwe vent.

▲ *In deze strook wil de krant weten wie er achter het wolkje schuilgaat. Uit* De Stem *van 16 juni 1947*

Bij haar eerste verschijnen sprak ze de woorden "*Gae zitten, waerde vriend!*" (1-5). In een ondertekst werd dit geduid als Haagse tongval – de stad van de Nederlandse regering.

Het is precies dit strookje dat op zeker moment tussen de twee oorspronkelijke aankondigingsstroken werd geplakt en in deze vorm als "origineel" van de aankondiging in 1994 in de biografie werd getoond (zie pagina 5 van dit nummer). Dit geconstrueerde origineel werd dus niet zo gepubliceerd in *De Stem*. Daar verscheen de gewone tweestrooks-aankondiging.

In het album verscheen gewoon het oorspronkelijke strookje met Kortrijk. De aanpassingen bleven echter niet beperkt tot deze ene strook. ▸

Dergelijke wijzigingen hoe charmant ze ook zijn, zijn echter niet de reden om er nu over te schrijven. Het gaat om iets groters. In *De Zwarte Dame* werd namelijk niet naar het verre Kortrijk afgereisd. Het verhaal bleef aanzienlijk dichter bij huis. Lambik kreeg van de Zwarte Dame namelijk het dringend bevel om naar het nabij Breda gelegen Bergen op Zoom te komen.

In Bergen op Zoom zien we Lambik eerst de Gevangenpoort passeren. [1]

Vervolgens liep Lambik door naar het monumentale stadhuis van Bergen op Zoom. Ook het monumentale stadhuis is naar de werkelijkheid getekend.

Als spook ben je niks bijzonders Bijvoorbeeld Sus Antigoon, die was seffens beter. En niet teveel snuiten trekken he, of ik zal eens naar boven komen!

▲ *In dit prentje is de verwijzing naar Het Veenspook vervangen door één naar Sus Antigoon. Uit* De Stem *van 13 juni 1947.*

[1] https://nl.wikipedia.org/wiki/Gevangenpoort_(Bergen_op_Zoom)

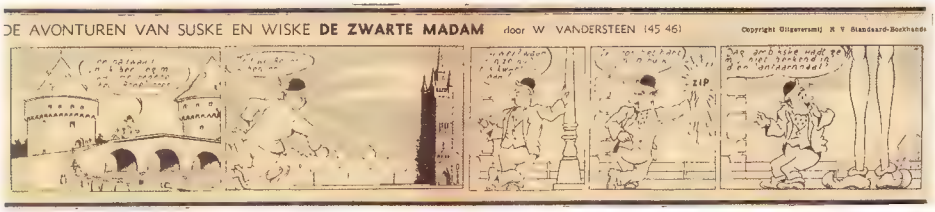
DE AVONTUREN VAN SUSKE EN WISKE DE ZWARTE MADAM door W VANDERSTEEN 145 461
Copyright Uitgeversmij N V Standaard-Boekhandel
De Avonturen van Suske en Wiske DE ZWARTE DAME door W van der Steen
ZIP
Daar komt dan Lambik in het nachtelijk duister te Bergen op Zoom aangereed. De oude juwelen van bouwkunst in de
markiezenstad staan er stil te dromen in het licht van 'n lantaarn-hier-en-daar. Lambik wacht zijn orders en hij meent
door het uitvoeren daarvan de belangen van volk en vaderland te zullen dienen. Arme loodgieter! En terwijl de bur-
gemeester rustig op een oor ligt en de laatste gasten „De Draak" hebben verlaten, gebeurt er iets wonderlijks met
een der Bergense lantaarnpalen .

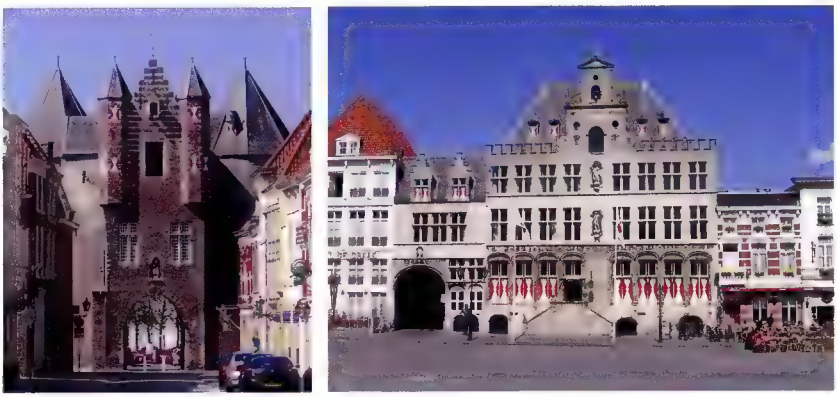

▲ *De intrede van Lambik in Kortrijk werd vervangen door een intrede in Bergen op Zoom*
De gevangenpoort en het stadhuis werden keurig in beeld gebracht. Deze strook verscheen in De Stem *op 14 mei 1947.*

In *De Stem* werd bij strook 47–48 (16 mei) driemaal het Belfort weggewerkt en vervangen door delen van het stadhuis. (zie voorafgaande serie afbeeldingen) Een klein stukje decor uit het laatste plaatje haalde het album.

De Avonturen van Suske en Wiske DE ZWARTE DAME door W. van der Steen
DYNAMIET
Lambik is nu het willoos werktuig van de boze machten. Ze vleien hem door te zeggen, dat-
helpt aan de wederopbouw, allemaal dingen die er door onzele halzen als Lambik als
waarheid worden geslikt. De goeie loodgieter moest eens
heeft bereikt als hij als was in de handen van de Zwarte Dame, die over de grenzen in
Het Steen troont en slechts onrust begeert om haar machten te kunnen botvieren.

▲ *Strook 47 48, verschenen op 16 mei 1947:*
het Kortrijkse Belfort werd tot 3 maal toe vervangen door delen van het stadhuis van Bergen op Zoom.

▾ *Uit* De Stem *van 17 mei 1947*

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Nu gaat het er spannen in Bergen op Zoom. Zou „de Wet" zegevieren, of de verblinde Lambik* Ha-ha, de vuigelingen
van de Zwarte Dame grunzen dat gaat goed worden: We verlaten even het toneel van de misdaad en richten het oog op
onze jonge vrienden die niet hebben gezaarzeld om alles te doen wat mogelijk is om rampen te voorkomen. Helaas, ze
worden door pech opgehouden. Wat zal er nu gebeuren? Zou Lambik toch?... Maar neen, 't stadhuis staat er immers nog..
Enfin, morgen verder.

In strook 49 (17 mei 1947) werd in het eerste plaatje het Belfort weggewerkt en niet vervangen. Voor het album werd het ook niet meer teruggebracht. Bij het derde plaatje van deze strook werd het Belfort vervangen door het stadhuis. Voor het album werd het stadhuis weer weggehaald maar bleef een extra lijntje bij Lambik's rechterarm achter.

De schrijver van de onderteksten wist er in stroken 55 en 56 nog een extraatje aan vast te plakken in de situatie met Lambik in de gevangenis. De schrijver voegt toe "*de tekenaar [zat] een beetje in de misère, (...) hoe de gevangenis er van binnen uitziet (...) dat weet hij niet omdat hij er nog nooit in heeft gezeten. Zelfs niet wegens publieke laveloosheid*".

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Nee, beste Lambik, dat gaat helemaal verkeerd met je afloopen Goed eigenlijk maar, want
als 't goed afliep met jou, zou 't met het Bergen op Zoomse stadhuis niet goed zijn afgelo-
pen En, zoals eens een krant zeer terecht schreef : de Bergenaar geeft meer om zijn stad-
huis dan om 't plaatjesverhaal van De Stem. Inmiddels beleven onze jeugdige vrienden nog
iets merkwaardigs, wat gelukkig hun snelheid aanmerkelijk verhoogt.

▴ *Uit* De Stem *van 19 mei 1947*

Bij strook 51 (19 mei) werd in het eerste plaatje een vrijwel leeg decor vervangen door het stadhuis. Dit stadhuis bleef volledig behouden in het album.

De laatste wijzigingen waren te vinden in strook 54 (20 mei). Ook hier haalde een stukje van het decor uit het vijfde plaatje het album.

Of de ondertekstschrijver er van op de hoogte was dat Vandersteen wel een glaasje lustte is helaas niet te achterhalen...

Met *Op het eiland Amoras* en *De sprietatoom* had Vandersteen al veel lokale kleur weten te geven aan zijn verhalen met locaties door heel Vlaanderen. Nu deed hij dat duidelijk voor zijn lezers in *De Stem*. ▸

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Wat een spektakel, daar ginder op de Markt in Bergen De redacteur van De Stem in de Zij verbrijzelt slaagt er helaas
doorheen, maar morgenochtend zal hij wel weer een sensatieverhaal in de krant zetten, waar de hele burgerij van Ber-
gen door wordt opgeschrikt. Zoiets van „Wonderlijk verschijnsel op de Markt; twee lantaarnpalen staan plotseling
naast elkaar. Heeft het Krabbegat teveel gas en/of electriciteit?" En dan met een kleiner lettertje: „Hoe zal de gemeen-
teraad hierop reageren?" En „Den Haag" zal er misschien aan te pas moeten komen om alle op de golven te gieten.

▴ *Uit* De Stem *van 20 mei 1947*

▾ *Uit* De Stem *van 21 mei 1947*

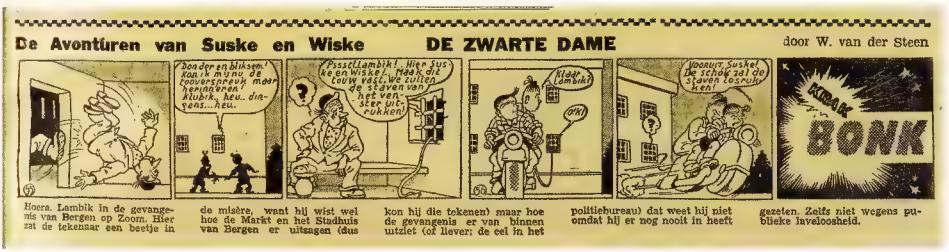
De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Boem en bliksem! Kan ik mijne duivenpeuk hengaren! Klubik, heu.. dingens... heu.
Psst! Lambik! Hier Suske en Wiske! Maak dat gij weg komt, we zullen de slaven van het vensterluikske ontsteken!
Vlèèt, Lambik!
Oh!
Hoorah, Suske! De schaak zal de slaven losmaken!
KRAK
BONK
Hoera. Lambik in de gevangenis van Bergen op Zoom. Hier zat de tekenaar een beetje in de misère, want hij wist wel hoe de Markt en het Stadhuis van Bergen er uitzagen (dus kon hij die tekenen) maar hoe de gevangenis er van binnen uitziet (of liever: de cel in het politiebureau) dat weet hij niet omdat hij er nog nooit in heeft gezeten. Zelfs niet wegens publieke laveloosheid.

Dit was zeker niet het enige. Omdat *De Stem* twee maanden achterliep op de Vlaamse publicatie had de redactie van *De Stem* voldoende mogelijkheid gekregen om het verhaal op bijzondere wijze te introduceren. Nog voor de start van het verhaal werd al op zaterdag 12 april 1947 in de krant gewag gemaakt van een *Dynamiet-aanslag op het Stadhuis van Bergen op Zoom*. Het artikel stond tussen de andere nieuwsberichten en zag er ook uit als alle anderen.

Dynamiet-aanslag op het Stadhuis van Bergen op Zoom

DANK zij de activiteit van de recherche is het stadhuis van Bergen op Zoom zoo niet voor algeheele vernietiging dan toch voor belangrijke beschadiging gespaard gebleven.

Dader voortvluchtig

Er werd n.l. in 't nachtelijk duister op de Markt een man aangetroffen die op verdachte wijze een zwaar voorwerp transporteerde en dit nabij het stadhuis op het plaveisel plaatste. Een rechercher, die den man in het oog had gehouden, betrapte hem juist op het cogenblik dat hij een blijkbaar tevoren klaargelegde dunne kabel op het voorwerp, een ontstekingsapparaat, aansloot. De kabel leidde naar een hoeveelheid dynamiet, die onder het stadhuis was verborgen.

Toen de rechercheur den man had aangehouden en hem naar 't politiebureau wilde overbrengen, wist hij op een motorrijwiel te ontsnappen. Klaarblijkelijk hadden twee medeplichtigen voor dit ontsnappingsmiddel gezorgd.

Omtrent de motieven die tot deze poging tot vernietiging van een der schoonste gewestelijke bouwwerken leidden, tast men tot nog toe in het duister.

Men meldt ons nader:

Daar de recherche over het signalement van den man, die den dynamietaanslag pleegde beschikte, kon zij al spoedig vaststellen wie hij was. Het spoor leidde naar zekeren L., oorspronkelijk loodgieter van beroep en sedert enkele maanden op kamers wonende bij mej. S. Deze dame bewoont een landhuisje tusschen Merksem en Brasschaet bij Antwerpen. L. is niet naar dit huis teruggekeerd. 't Is inmiddels duidelijk geworden, dat L. handlanger is van een kleine bende, die blijkbaar onrust wil verwekken en daartoe middelen als het plegen van aanslagen op belangrijke bouwwerken aanwendt.

Bij het ter perse gaan van dit nummer ontvingen wij mededeeling van onzen medewerker Willy van der Steen, dat hij in deze opsporingszaak betrokken is geworden en hij ons blad op de hoogte zal houden van de verdere ontwikkelingen inzake de arrestatie van de bende.

Complot tegen gewestelijke monumenten

Radio-programma

ZONDAG 13 APRIL

HILVERSUM I: 8 nieuws, 8.15 gram., 8.18 Calvet-kwartet, 8.30 voor het platteland, 8.45 Zondagmorgenmelodieën, 9.15 geestelijk leven, 9.30 Men vraagt, wij draaien, 10 Zond.-halfuur, 10.30 Prot. kerkd., 11.45 Over den geestelijken wederopb., 12 gram., 12.30 De Zondagsclub, 12.40 mannenkwartet, 13 nieuws, 13.15 Renova-septet, 13.50 Spoorwegen spreken, 14 gram., 14.05 boekenhalf uur, 14.30 Kamerork., 15.30 filmpraatje, 15.45 P. Palla, 16 Skynasters, 16.30 voor vrouwen, 16.40 sport flitsen, 17 gesprekken met luisteraars, 17.30 Oome Keesje, 18 nieuws en sportuitslagen, 18.15 sport, 18.30 Ned. strijdkr., 19 radiolympus, 19.30 Wim Ibo's cabaret, 20 nieuws 20.15 the Romancers, 20.45 Paul Vlaanderen, 21.15 Avro-allerlei, 21.20 gr. 22.10 De Speeldoos, 22.30 Romantisch cabaret, 23 nieuws, 23.15 gr., 23.40 Etudes van Chopin.

HILVERSUM II: 8 nieuws, 8.15 v. man tot man, 8.30 morgenw., 9.30 nieuws, 9.45 inl. Hoogmis, 10 Hoogmis, 11.30 concert, 12 Angelus

▴ *Uit* De Stem *van 12 april 1947*

In de tekst werd gewezen naar een "*zekeren L. oorspronkelijk loodgieter van beroep (...) wonende bij mej. S.*" Slechts in de laatste alinea werd vermeld dat "*onzen medewerker Willy van der Steen (...) in deze opsporingszaak betrokken is geworden*". Achteraf is het onmiddellijk duidelijk: het artikel berichtte over de betreffende scènes waarin Lambik het Belfort van Kortrijk zou gaan opblazen met dynamiet. Een scène die begon in de Vlaamse kranten van 12 maart 1947 met de aankomst van Lambik bij het Belfort. *De Stem* heeft deze complete scène dus overgezet naar een setting met het monumentale stadhuis van Bergen op Zoom.

Na hun vertrek uit Kortrijk reisden Suske, Wiske en Lambik terug naar Antwerpen. De route liep logischerwijs via Gent. Omdat Antwerpen niet bij naam genoemd was heeft de ondertekstschrijver een pijnlijke conclusie getrokken: Het Steen werd zo "*de trotse burcht te Gent*" (De Stem 29-4-1947). Foei!

In de oorspronkelijke versie weken Suske, Wiske en Lambik uit naar Nederland in de hoop daar veilig te zijn voor *De Zwarte Madam* die alleen nog in België haar streken had uitgehaald. Voor de lezers van *De Stem* was deze uitstap niet logisch meer. *De Zwarte Dame* had immers al het goud van de Nederlandse bank gestolen en was in Bergen op Zoom actief geweest.

De keuze voor de uitstap viel op Breda – de hoofdzetel van de krant *De Stem* – en in het bijzonder het kasteel Bouvigne. In 1977 vroeg Wim van der Veeken in een brief aan Vandersteen (hernomen in *Versus* 30 uit 1995) of het toeval was dat ze daar belandden of dat het gebouw een bepaalde indruk had gemaakt. Vandersteen antwoordde enkel met "toeval". Maar het lijkt toch alleszins een tegemoetkoming aan zijn klant *De Stem*.

▾ *Uit* De Stem *van 14 april 1947*

Nieuw licht in het Bergen-op-Zoomsche complot

Vreemde vondst bij Bouvigne

Menschelijke beenderen van uitzonderlijke afmetingen

(Van onzen correspondent
W. van der Steen)

ER komt eenig licht in 't vreemd complot, dat eenige lieden blijk baar smeden ten aanzien van de belangrijke monumenten in onze zuidelijke provinciën. Een verder onderzoek inzake L., verdacht van het plegen van een dynamiet-aanslag op het stadhuis te Bergen op Zoom heeft aan het licht gebracht, dat de bende, waar L. bij betrokken is, onder leiding staat van een vrouw, die onder de medeplichtiger alleen bekend is als „De Zwarte Dame", die een ware tyrannie moet uitoefenen op haar handlangers. Van deze is L. W., bijgenaamd „Lange Wapper" wel de voornaamste, terwijl ook zekere Kludde, die al een zwaar zondenregister heeft, als belangrijke figuur in deze zaak betrokken is. Beide „heeren", alsmede de „Zwarte Dame" is men reeds op het spoor. De gewezen loodgieter L. moet, naar men ons verzekerde, worden beschouwd als een willoos werktuig in de handen van de belangrijke, vorenaangeduide bendeleden.

Dezer dagen werd een vreemde vondst gedaan aan den rand van den vijver van Kasteel Bouvigne bij Breda. Men heeft er enkele beenderen aangetroffen, die, na medisch onderzoek, afkomstig bleken te zijn van een menschelijk geraamte.

Deze beenderen moeten er nog zeer onlangs zijn gedeponeerd. De vraag is, of zij in verband staan met een misdrijf. Het merkwaardige is, dat het geraamte, waartoe zij behoorden, uitzonderlijk groote afmetingen moet hebben gehad. Bepaalde sporen — omtrent den aard waarvan men ons stilzwijgen verzocht — wijzen er op, dat deze vondst in verband moet staan met de activiteiten van de bende van de „Zwarte Dame".

Uit het reeds ver gevorderde onderzoek der recherche valt op te maken, dat de ontknooping van het drama van de „Zwarte Dame" niet lang meer op zich zal laten wachten.

RETRAITEHUIS CENAKEL TILBURG

19-21 April meisjes (geres.), 21-24 April lyceum retraite, 25-28 April meisjes wier verloofde in Indië is, 28 April-2 Mei verpleegsters (ger.), 6-9 Mei moeders van groote gezinnen, 9-12 Mei Mariacongregatie par. Heuvel, Tilburg, 20-23 Mei huis houdschoolretraite, 24-27 Mei meisjes (Pinksteren), 27-31 Mei verpleegsters, 31 Mei-3 Juni geres., 7-10 Juni vrij voor aan te vragen retraite, 11-14 Juni huish.schoolretraite, 14-17 Juni Middenstandsmeisjes 18-25 jaar, 17-21 Mei jong gehuwde dames (ger.), 21-24 Juni zelatrices v. h. Apostolaat des gebeds, 24-27 Juni K.A. retraite (ger.), 28 Juni-4 Juli zesdaagsche retraite ter verdieping v. geestelijk leven en apostolaat, 5-8 Juli meisjes, 8-11 Juli geh. dames.

Want het bezoek aan Breda was ook al aangekondigd in een krantenartikel en wel op maandag 14 april 1947. Ook dit artikel verscheen nog voor de start van de strippublicatie en zag er ook uit als alle anderen. Wel stond toen bovenaan vermeld "*Van onzen correspondent W. van der Steen*" In dit artikel werd naast "L." voor het eerst gewezen op een bende onder leiding van "*De Zwarte Dame*". Ook het Bredase kasteel Bouvigne werd genoemd en dat hier beenderen van een menselijk geraamte werden aangetroffen. *De Stem* speelde daarmee zeer kort op de bal. De strook waarin die beenderen waren gevallen was kort ervoor verschenen en wel op 11 april 1947 – de dag dat niet alleen het geraamte maar ook het doek voor *De Nieuwe Standaard* viel (nvdr. *De Nieuwe Standaard* moest een naamsverandering naar *De Nieuwe Gids* ondergaan).

Vandersteen wilde zijn helden in het kasteel laten overnachten, maar zo ver kwam het niet. De ondertekstschrijver kan zich uitleven met de kennis van het kasteel. Bij de bevrijding werd het Kasteel Bouvigne gevorderd voor gebruik door het V.H.K. (het Vrouwelijk Hulp Korps) – een ondersteunend legeronderdeel. De oorspronkelijke gebruiker, de dienstbode opleiding kan daardoor haar locatie niet meer gebruiken. Een zaak die in 1946 tot in het parlement werd besproken. Pas in juli 1947 kwam het bericht dat het gebouw werd teruggegeven. Zowel de dames van het V.H.K. als de dienstbodes worden uitvoerig genoemd.

Op het poor van de bende van de Zwarte Dame

De bende via Wernhout in ons land

L. gesignaleerd aan het grenskantoor Wernhoutsburg

(Corr. Willy P. v. d. Steen)

HET *is duidelijk*, dat de bende van de Zwarte Dame, die het klaarblijkelijk op onze gewestelijke monumenten heeft gemunt, ergens de grens moet zijn gepasseerd en het lag voor de hand, gezien de ligging van de woning van mej. S., bij wie L. inwoonde, dat het Wernhoutsburg zou zijn, waar L. en zijn bendeleden wel ons land zouden zijn binnengekomen.

Dies begaven wij ons naar genoemden grenspost, waar wij buitengewoon voorkomend werden te woord gestaan door de heeren Straver en Ververs, — deze laatste tusschen twee kaasconvooien in — en van hem alle gevraagde inlichtingen verkregen.

Men kende er zeer goed het signalement van L. en men herinnerde zich, dat hij onlangs per motorrijwiel de grens gepasseerd was.

„Men kwam mij waarschuwen", zeide de heer Straver, „omdat de man blijkbaar niet al te goed vertrouwd werd door een der dienstdoende douaniers. Hij gedroeg zich buitengewoon zenuwachtig."

„Het vreemde was", voegde de heer Ververs er aan toe, „dat hij voorgaf een koffer bij zich te hebben voor het vervoer van een tandenborstel en een kurkentrekker, die men toch vrij eenvoudig in een zijner jaszakken kan opbergen. Toen de douanier aanhield dat hij de koffer zou openen, sprong er opeens een zwarte kat uit, L. bleek hevig ontsteld."

„Misschien was hij bijgeloovig", veronderstelde de heer Straver.

„Dat liet hij toch niet blijken", meende de heer Ververs. „Hij mompelde slechts iets over „een kwelgeest" en aangezien net verder onderzoek geenerlei dingen van bezwarenden aard opleverden, hebben we hem doorgelaten."

„Wij wisten toen natuurlijk nog niets over dien voorgenomen aanslag op het stadhuis van Bergen op Zoom en over de geheimzinnigheden bij het Kasteel Bouvigne, anders hadden we hem wel vastgehouden", voegde de heer Straver er aan toe.

„Heeft u misschien ook iets van een uwer beambten gehoord over 't passeeren van een zekeren Langen Wapper of Kludde?"

Beide heeren deelden ons mede, dat zij reeds navraag in dien zin bij hun mannen hadden gedaan, doch dat bedoelde personen aan de grens onbekend waren.

Om elk misverstand omtrent L. te voorkomen, toonden wij de heeren nog eens een afbeelding, die wij van de recherche hadden ontvangen en die reeds hier en daar was aangeplakt.

„Ja! Precies! Dat is-ie!" riep de heer Straver overtuigd. „Precies! Dat is Lambik!"

„En die juffrouw, die er half opstaat?" vroeg de heer Ververs.

„Dat is Mej. S., waar hij in de kost is. In de wandeling genaamd Tante Sidonie!"

„Ja, hoe kan ik die onvergelijkelijke vrouw ook niet herkennen!" riep de heer Ververs uit, terwijl hij zich vertwijfeld voor het voorhoofd sloeg. „Tante Sidonie! Maar zij staat toch, hoop ik, buiten het complot van de Zwarte Dame?"

„Dat vermoedt de recherche ook" antwoordden wij, „In ieder geval kunnen wij u, heeren mededeelen, dat wij, te beginnen overmorgen, de door ons thans in voldoende mate verzamelde gegevens zullen publiceeren en wel in beeld, onder den titel:

DE ZWARTE DAME

Net als eerder de aanslag op het stadhuis van Bergen op Zoom en de vondst bij Bouvigne werd ook de scène aan de grensovergang met de kat in de koffer door *De Stem* verwerkt in een heus artikel. ▸

▴ *Uit* De Stem *van 15 april 1947*

HET MYSTERIE VAN

De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Wacht even kinderen, ik ga vragen of we hier mogen overnachten!
Ha! Ze willen overnachten in het kasteel Bouvigne!
Klubikwapper, dan weten dat Klubikkers!
Almachtig! De deur!
.. dropt van zelf open!
En nou gaat het helemaal mooi worden. We weten allemaal, hoe het met Bouvigne is gesteld en hoe er aan wordt gewerkt, het
V.H.K. te bewegen elders haar tenten op te slaan. Maar het V.H.K. zit er nog, want de dames in het leger schijnen van
meer belang te zijn dan de opleiding tot huishoudelijke hulp. Lambik is onwetend van deze stryd en gaat heel naief onder
dak vragen bij het V.H.K. Foel, foel, een man in huis en nog wel zó'n man.... Nee, Lambik, ouwe jongen, dat loopt glad
verkeerd; kijk maar hoe de Lange Wapper op z'n bezemsteel zit te genieten van de voorpret.
De Avonturen van Suske en Wiske
DE ZWARTE DAME
door W. van der Steen
Hihihih

Bij de Vader van Suske en Wiske

Willy van der Steen te midden van z'n geestes-kinderen

ELKE dag van Suske te genieten, van Wiske, tante Sidonie, prof. Barabas, van Lambik en al die helden van ons beeldfeuilleton en niet nieuwsgierig te zijn naar hun schepper, zou van ondankbaarheid getuigen en dat is het laatste waarvan onze lezers beticht mogen worden. Zeggen zij niet dagelijks na het lezen van de avontuurlijke en humoristische belevenissen van onze helden „hoe bestaat 't" en „en tikje populair, zoals de volksmond dat nu eenmaal wil, „waar haalt ie 't vandaan?"

Het waren trouwens niet de enige bewijzen van belangstelling. Verkenners ontlenden spelen aan de schepping van onze tekenaar, de Gilzenaren een toneelspel en een Falconbanque compagnie een.. mascotte.

Onder de drang van al deze uitingen zijn wij gaarne bezweken Wij belden de heer W. van der Steen, die te Brussel woont in 's Lands Reenlaag no. 86 en vroegen hem ons te willen ontvangen. „Gij zijt welkom", antwoordde hij jovinal en zo werden wij in staat gesteld de nieuwsgierigheid van onze lezers te bevredigen.

BIJ een beroemdheid op visite te gaan is altijd een min of meer wankele onderneming. Niet in de laatste plaats voor de beroemdheid zelve. Want wat zou men in de eerste plaats van hem willen kennen. Zijn geheim, nietwaar. Het geheim, dat geweldige, dat 'n mens tot een beroemdheid maakt. Wij voelden ons dan ook als een assprantsakkenaroller toen wij door de heer v d Steen in zijn kamer werden binnengeleid. en het zou ons helemaal niet verwonderd hebben, als wij hem hadden aangetroffen met zijn hand kraanpachtig op zijn zak gedrukt om zich tegen alle onrechte aanvallen te verdedigen.

Onze onderneming bleek helemaal niet wankel te zijn. de heer v. d. Steen niet ongerust. Een paar tekeningetjes in wording liegen open en bloot op een kunstig geordende werkiafel, een sierkannetje met tekenstiften stond voor 't grijpen en onze gastheer zelf, een rustige, van gezondheid blozende figuur, keerde als het toppunt van vrijgevigheid bij wijze van spreken zijn zakken om, nadat hij ons eerst een fonkelend aperitief had ingeschonken.

Mijn geheim, zoo zei hij met 'n openhartige glimlach, is heel eenvoudig. Toen ik mijn figuren moest maken tot persoonlijkheden, die het publiek moesten aanspreken door hun uiterlijk en hun innerlijk, ging het er maar om „een lijntje", een kopje te vinden, „het" lijntje, dat beslissend zou zijn voor de indruk op de beschouwer

Een lijntje, vroegen wij, een tikje verbaasd?

Ik heb een paar jaar hard moeten werken voor ik er was, zoo ging de heer v. d. Steen onverstoorbaar voort en als ik nu op de ingelegde weg terugzie, moet ik erkenteliik zijn jegens de N.V. de Standaard-Boekhandel, die eertijds in mijn werk „iets" zag en het lanceerde.

Wij hadden geen tijd om van onze verbazing te bekomen, want de heer v. d. Steen vertelde verder. Van origine ben ik beeldhouwer, maar reeds jaren geleden tekende ik voor kinderbladen en toen in de oorlogsjaren een oud scoutsvriend mij vroeg eens een kinderboek te tekenen, ondernam ik na rijp beraad deze eerste poging. Ik werkte vijf dagen en nachten achtereen in huiskamers en vluchtkelders, in stilte en onder het gedonder van afweergeschut, dat de inktpotjes op tafel aan het rammelen bracht en toen was ik er mee klaar.

Mee klaar.

Het werk bleef een jaar in de kast liggen. Pas toen ging de boekhandel zich voor mijn werk interesseren en van die datum dateert mijn gerogelde tekenarbeid. In 1943 tekende ik drie boekjes, vervolgens een serie van vier stuks, onder de titel „Zo ik een ridderije was", enz.

Een lijntje, een kopje, een paar jaar werken, overwogen wij stilletjes, alsof onze gastheer gedachtenlezer was, vertelde hij: Mijn werk viel in goede aarde, maar toch was ik niet tevreden. Ik wilde een volksfiguurtje, dat universeel mocht heten, en om dat te maken, werkte ik 3 a 4 jaar dag en nacht. Toen had ik het. Het verhaal kwam uit onder de titel „Rikkie en Wiske". Sindsdien verschenen de familie Snoek, Suske en Wiske, de vliegende Aap, de zwarte Dame.

Wij zagen er van af om de zo gul gegeven les ten eigen baste aan te wenden, want al moge hard werken ook het lot eens journalists zijn, het zoeken en maken van een kopje ligt ons niet, ook al zouden wij er drie jaar over doen. Wij begrepen trouwens. dat een karakteristiek kopje niet het enige kan zijn, dat een beeldfeuilleton „maakt. Daar is meer voor nodig, een verhaal, die mengeling van fantasie en werkelijkheid, van ernst en luim, die tot de lezer spreekt.

Tja, zei de heer van der Steen, toen ik mijn hand, aanvankelijk geweend aan de zware beeldhouwershamer, aan het tekenstift gewend had, ging het natuurlijk niet alleen om een stijl, een efect, die een tekening moeten doen spreken, maar ook om een verhaal. Kijk eens hier, ik ben niet tegen strijd en actie, maar in tegenstelling tot wat zovele Amerikaanse platen brengen, wil ik toch liever enige zin geven aan die strijd en die actie. De ontknoping van een verhaal mag bv. niet zijn een bevrediging van haatgevoelens of van zelfzucht in het algemeen, maar moet gedragen worden door recht en billijkheid. Och, u weet, een mens is in het vuur van het spel zo gemakkelijk geneigd 'n tikje te hardhandig te worden. Dat schreef mij bv. een van mijn bewonderaarties als volgt: Serpentos, een dergelijke figuur als Spaventac, die boosdoener moet er aan. „Welnee, redeneer ik, geef de goede vent een baan, dat is beter. Vandaar dat ik hem bewaker gemaakt heb in een dierentuin en voor de dieren 'n waarschuwingsbord heb laten aanbrengen „de bewaker niet plagen, a.u.b." In stille en op druke ogenblikken voldoet zo'n oplossing demens toch het best, zei onze gastheer glimlachend, want uit zijn cel schreef een gevangene mij, naar aanleiding van de politieke herscholing van de Vetten onder leiding van Tante Sidonie: „Veel grote mensen kunnen er een voorbeeld aan nemen" en een moeder schreef mij „Wat een prachtige vondsten om de kinderen van te vertellen als zij naar bed gaan...."

U ontvangt dus nog al wat brieven?

Niet overweldigend veel, maar ik kreeg er als bovengenoemd. Ik ontving er van professoren, van doctoren en advocaten, van soldaten en van wielrenners. Ik boor trouwens in de treinen dikwijls over mijn verhalen praten en dat stemt prettig.

De heer van der Steen vertelde ons dan nog details over de totstandkoming van zijn verhalen, hoe hij thans denkt figuren uit het stenen tijdperk ten toncele te voeren. Hij vertelde over de totstandkoming van elk der karakters, over de omvang van zijn werk en over de besognes, die daarvan verbonden zijn. Deze vooral plagen mij de laatste tijd zozeer, dat ik er een kleine inzinking van heb. Maar zo voegde hij er lachend aan toe, uw lezers behoeven zich er niet ongerust over te maken. In het volgende verhaal zullen zij 'n Lambik te genieten krijgen, die kostelijk is.

Het werd tijd om te vertrekken, maar op het punt van afscheidnemen, verzamaen we nog twee bijzonderheden, die niet onvermeld mogen blijven. Vlaams is de humor, die de heer van der Steen te geniéten geeft, maar misschien zit er ook een tikje Hollandse geest in, want „van moeders zijde heb ik Hollands bloed in de aderen", vertelde de heer v. d. Steen. In Breda heb ik zelfs nog twee nichten wonen. En weet u wat u speciaal vermelden moet Dit: dat ik mijn hele fantasie te danken heb aan de verkennersbeweging, waar ik jaren lid van was ...

Wat zegt gij, daarvan, verkenners!

België in Nederland III

Het vurig verzet van Baarle Hertog

Hoe de laatste poging mislukte

BIJ HET LAATSTE geformuleerde voorstel werd uitdrukkelijk bepaald, dat de afstand van grondgebied niet de minste wijziging bracht in de nationaliteit, behoudens wederzijdse uitdrukkelijke wilsuiting in tegenovergestelden zin. In dat geval alleen zouden de inwoners tot een andere nationaliteit overgaan en dat, zonder aan de formaliteiten en de tijdsvoorwaarden van de naturalisatie onderworpen te zijn.

Hoe dacht de bevolking van Baarle-Hertog over een eventuele ruil? Vragen van deel Fransen, een deel zeldzaam geworden boekje. Het geeft een overzicht van de pogingen van beide landen om eens uit de warboel der grenzen te geraken. Bij de poging van 1892 laat Dr. van den Ferren de stem des volks horen, zij het dan ook in gezwolte trant.

Bij schrijft als volgt: „Pijnlijk was de ontreering der inwoners van Baarle-Hertog bij de gedachte door een schandelijke verjaching tussen twee regeringen aan het land der vaderen onzrukt te worden. Niemand ontveinsde zich de ernst van het ogenblik en brandmerkte algemeen het „landverraad" dat ging gepleegd worden en de onrust openbaarde zich ten allen kante. De inwoners van Baarle-Hertog beseften maar al te wel, dat men hun met de Belgische nationaliteit een deel van hun persoonlijkheid ging ontnemen Men zeide welswaar, dat de ruiling enkel het grondgebied betrof, maar ieder was zich volkomen bewust, dat bij, die in zodanig geval zijn nationaliteit zou willen behouden, zaar het feit zelf zijn politieke en een aanzienlijk deel zijner burgerrechten verloor in zijn eigen geboortedorp en op die wijze diep werd aangetast in zijn eigen persoonlijkheid, evenals in de uitoefening van zijn handel en beroep".

De inwoners der enclave deden bovendien gelden, dat het ontwerp

◂ *Uit* De Stem *van 10 juni 1947*

Met *De Zwarte Dame* als derde verhaal in *De Stem* had de krant duidelijk uitgepakt. In totaal waren dus drie op het eerst gezicht serieuze krantenartikelen verschenen ter introductie van een nieuw verhaal. Of de lezers van de krant de berichtgeving voor waar aannamen is niet bekend, maar een dergelijke introductie werd later niet herhaald.

Ook Vandersteen had zijn – nog altijd – enige Nederlandse klant verwend door het opnemen van Breda als locatie én zelfs met een verplaatsing van een hele scène van Kortrijk naar Bergen op Zoom. Middenin de publicatie van de Bredase stroken plaatste de krant ook nog eens één van de vroegste interviews: *Bij de Vader van Suske en Wiske*. De krant *De Stem* had het belang van *Suske en Wiske* begrepen.

Een portret van Vlaamse Strippionier

RENAAT DEMOEN

Je moet al aankloppen bij de oudere generaties stripliefhebbers, wil de naam van Renaat Demoen nog een belletje doen rinkelen. Niet alleen ligt zijn stripproductie al ver in het verleden, maar een echte stempel heeft hij ook niet gedrukt op de geschiedenis van het Vlaamse beeldverhaal. Nochtans verdient zijn bijdrage toch enige aandacht omwille van het belang ervan in de geschiedenis van het weekblad *Zonneland* en diens uitgever Averbode. Vooral zijn reeks Johnny en Annie kende in zijn tijd nogal wat bijval, en werd vereeuwigd in een aantal albums. Naar aanleiding van het verschijnen in oktober 2023 van het boek Johnny en Annie in de Erfgoedreeks, een kort overzicht van 's mans leven en werk.

Door Peter Van Hooydonck

Jeugd

Geboren op 11 juni 1914 in Emelgem (West-Vlaanderen) duurde het een hele tijd vooraleer Demoen een broodwinning vond in zijn tekentalent. Hij was eerst arbeider maar ontwikkelde zijn talent gestaag. In 1939 illustreerde hij de affiche én het boek van de KAJ Bedevaart naar Rome. In 1942 wordt hij benaderd door pater Daniël Omer De Kesel en kwam hij onder de vleugels van de paters Norbertijnen van de Abdij van Averbode terecht, waar hij twee kamers boven de ingangspoort mocht betrekken. Hij zou er blijven wonen tot zijn huwelijk. Het was meer bepaald pater De Kesel (1912-1996) die zich over hem ontfermde en daaruit groeide een vriendschap voor het leven. De Kesel kennen we in Vlaanderen beter als Nonkel Fons.

▲ *Renaat Demoen illustreerde de affiche en het boekje van de KAJ Bedevaart der Wereld (1939)*

Zonneland

Het blad *Zonneland* ontstond in 1920 als christelijk weekblad dat artikels opnam over de Eucharistische Kruistocht en de missieacties. Het werd uitgegeven door De Goede Pers in Averbode. Het was in die jaren nog geen echt

▼ *Typisch voorbeeld van een covertekening van Joz De Swerts.*

jeugdblad. Pater De Kesel was al sedert de jaren '30 dé drijvende kracht achter het blad *Zonneland* dat zich onder zijn leiding ontpopte tot een aangenaam jeugdblad mede dank zij het inzetten van de eerste stripverhalen, zij het nog in hun archaïsche vorm, met de tekst onder de prentjes. Hij werd er officieel hoofdredacteur van in 1936. De grote illustratoren van het *Zonneland* uit de jaren '30 waren Joz De Swerts (Joz) die pareltjes van covertekeningen maakte die door de 4-kleurendruk goed tot hun recht kwamen, Jan Waterschoot, die talloze illustraties maakte en verantwoordelijk was voor de eerste stripverhalen in vervolgvorm en occasioneel Frans Van Immerseel, die zich ook af en toe waagde aan een klein stripje. De enige échte striptekenaar was dus de in Antwerpen geboren Jan Waterschoot die in 1937 in *Zonneland* de strip *De Reis van twee Antwerpse Kleuters* afleverde, mogelijk geïnspireerd door de strips van *Bulletje en Bonestaak* van George Van Raemdonck. Hierop kwamen vervolgen zoals *De vurige beker*, *De Man die nooit meer moe werd*, *De Gezusters Willekens en de Zwarte Kat* en *4 Jongens doen de Ronde van België*. ▸

De verdere inhoud van het blad werd georchestreerd door De Kesel die er zélf talloze artikels en verhalen voor schreef. Hij was ook de samensteller van de Vakantie-, Paas- en Kerstboeken die Averbode uitgaf en zeer veel succes kenden.

Zonneland was enkel verkrijgbaar via driemaandelijkse abonnementen en werd in de schoolklassen verspreid. Het was dus nooit een echte concurrent voor de meer commerciële stripbladen zoals *Robbedoes* of *Kuifje*.

Zonneland had ook een Franstalige tegenhanger, *Petits Belges*. Het was geen vertaling, maar dit blad werd volledig onafhankelijk uitgewerkt. Er was weliswaar sporadisch een uitwisseling van tekeningen, maar de inhoud werd afzonderlijk bepaald. De leiding van *Petits Belges* was in handen van pater Declercq. Een belangrijke publicatie uit die vooroorlogse periode was *Johnny l'Orphelin*, geïllustreerd door Jan Waterschoot, en op tekst van Roger Guissolles. De eerste aflevering verscheen er op 16 januari 1938. Ook hier nog tekst onder de prentjes. De laatste aflevering van Johnny verscheen in *Petits Belges* van 9 juli 1939, maar kreeg de week daarop een opvolging door de meest interessante bijdrage aan het blad: *Les Aventures de Blondin et Cirage* van de hand van niemand minder dan Jijé.

▲ *Originele tekening van de kaft van het Kerstboek 1952.*

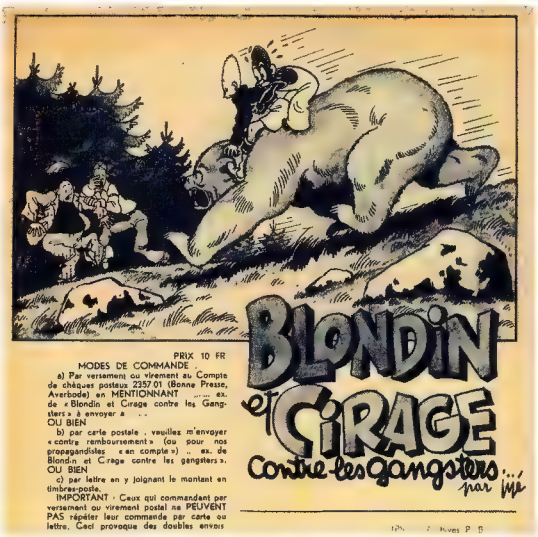
BLONDIN et CIRAGE
Contre les gangsters
par jijé
PRIX 10 FR
MODES DE COMMANDE
a) Par versement ou virement au Compte de chèques postaux 235701 (Bonne Presse, Averbode) en MENTIONNANT ..... ex. de « Blondin et Cirage contre les Gangsters » à envoyer à ...
OU BIEN
b) par carte postale : veuillez m'envoyer « contre remboursement » (ou pour nos propagandistes « en compte ») .. ex. de Blondin et Cirage contre les gangsters ».
OU BIEN
c) par lettre en y joignant le montant en timbres-poste.
IMPORTANT : Ceux qui commandent par versement ou virement postal ne PEUVENT PAS répéter leur commande par carte ou lettre. Ceci provoque des doubles envois

▲ *Advertentie in* Petits Belges *voor het album* Blondin et Cirage contre les Gangsters *(uit* Petits Belges *van 5 april 1942)*

▾ *In* Petits Belges *van 9 juli 1939 verschenen de laatste tekeningen van* Johnny l'Orphelin

20e année — No 28 hebdomadaire 0,25 e No 9 juillet 1939

PETITS BELGES

JOHNNY L'ORPHELIN

▾ *Eén week later verscheen de aankondiging van* Blondin et Cirage *van Jijé op de cover*

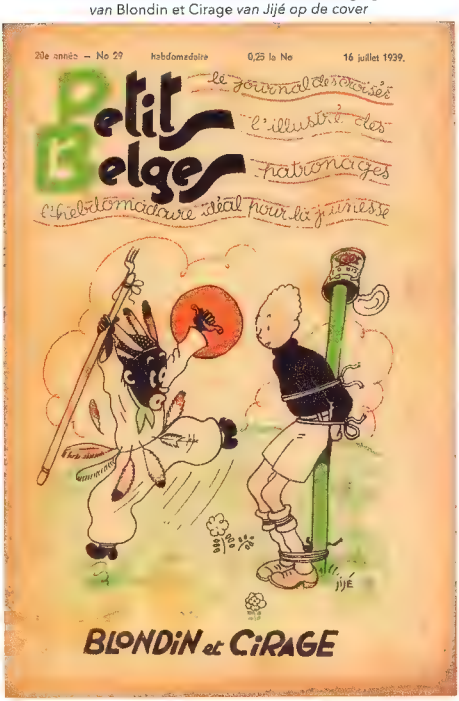
20e année — No 29 hebdomadaire 0,25 le No 16 juillet 1939.
Petits Belges
le journal des croisés
l'illustré des patronages
l'hebdomadaire idéal pour la jeunesse
JIJÉ
BLONDIN et CIRAGE

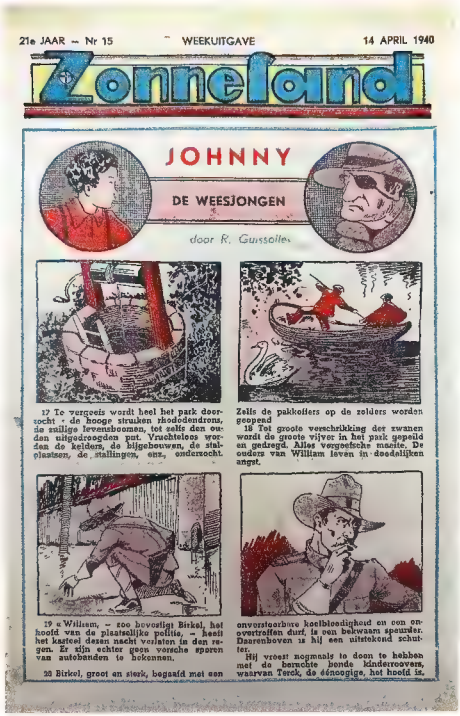
21e JAAR — Nr 15 WEEKUITGAVE 14 APRIL 1940

Zonneland

JOHNNY DE WEESJONGEN

door R. Guissolles

Drie verhalen verschenen er in die periode 1939-1942. Jijé maakte ook een hele reeks prachtige covertekeningen. Het is doodjammer dat De Kesel deze strip nooit naar de Vlaamse tegenhanger heeft kunnen brengen. De verhalen van Blondin en Cirage verschenen nog tijdens de bezettingsjaren in albumvorm bij La Bonne Presse in Averbode. Pas na de bevrijding werden deze albums in het Nederlands uitgebracht onder de titelreeks *Wietje en Krol* (3 albums omstreeks 1950).

Terug naar *Zonneland* waar het blad vanaf 31 maart 1940 de strip van *Johnny de Weesjongen* opnam, die eerder in *Petits Belges* had gestaan. Na een onderbreking omwille van het uitbreken van de oorlog, verscheen het blad opnieuw vanaf 1 september 1940. Het eerste verhaal van *Johnny de Weesjongen* telde 212 tekeningen waarvan de laatste terug te vinden zijn in het nummer van 8 december 1940. ▸

◂ *Eén van de eerste afleveringen van* Johnny de Weesjongen *in* Zonneland. *Scenario is van Roger Guissolles, tekeningen zijn van Jan Waterschoot.*

RENAAT DEMOEN

Op 22 december 1940 verscheen de eerste aflevering van het tweede verhaal dat liep tot 15 juni 1941 (260 tekeningen). Een week later startte het derde en laatste deel, dat na 230 tekeningen afliep op 1 februari 1942. In de loop van dat jaar zien we dat *Zonneland* steeds minder pagina's telt en zelfs af en toe op een kleiner formaat verschijnt. Dat was het lot van vele publicaties die door de papierschaarste verplicht waren ingrepen te doen in vorm en volume. De "jaargang" 1943 zou slechts 15 nummers tellen.

Het is in deze periode dat we de eerste bijdragen van Demoen terugvinden in de vorm van illustraties bij korte verhalen. Meteen ondertekent hij zijn werk met die kenmerkende D. Demoens werk werd niet alleen in *Zonneland/Petits Belges* opgenomen. Ook in de *Almanak 1943 van Zonneland* vinden we zijn werk terug. Voor strips was het echter nog te vroeg. Maar de bevrijding zorgde voor een ommekeer...

32e ANNEE No 35 Hebdomadaire 30 AOUT 1942

PETITS BELGES

ORGANE DE CROISADE EUCHARISTIQUE

Le Miracle de la Sainte oubliée

(Suite du No précédent).

— Et maintenant, fuyons ! dit Eudes qui était pâle et oppressé.

Ils prirent leur course vers Notre-Dame dont on apercevait tous piliers les deux tours. Mais un homme, surgi d'une ecoulgnure, aperçut les fugitifs et se mit à leur poursuite. Il comme il gagnait en vitesse sur les pauvres époulés, d'un poignard qu'il tenait à la main, il frappa dans le dos de l'écuyer qui roula sur le sol. Doétte et Ysabeau voulurent lui porter secours mais il parvint à baisoter :

— Aulle.. A Notre-Dame

Doétte vit autour d'elle une foule d'hommes qui accouraient, et laissant je le courageux dé-

fenseur qui donnait sa vie pour elles deux et saint Ysabeau d'une main, et l'entraîna.

Mais, en arrivant dans une rue écartée le soulfle manqua à la courageuse Bretonne et à son tour, elle tomba.

— Ma chère enfant, dit-elle péniblement, je n'en puis plus, je le vois... Sauve-toi. va... Jusqu'à la cathédrale.

— Jamais ! Je resterai avec toi, Doétte, dit la petite fille.

— Je le veux ! Je te l'ordonne ! Fais le nouvrice avec un grand effort pour s'exprimer. Laisse-moi ici et va, je me sauverai bien toute seule Va ! Messire Guillaume de Loches, ton père, et maître Etienne Marcel parleraient comme moi, toi le sais

Complètement épuisée, elle retomba. Ysabeau la crut morte et s'enfuit en pleurant. Sans voir où elle allait poussée par des mains invisibles, elle fonça sous le grand portail et s'affaissa presque inconsciente, au pied d'une des gigantesques colonnes de la cathédrale tandis que derrière elle, la porte se refermait avec un claquement sec

Partout, au moyen âge, les églises jouissaient du droit d'asile, c'est-à-dire que tout fugitif même criminel, pouvait y trouver refuge, contre ses poursuivants, quelque fût leur bon droit. Cette coutume miséricordieuse avait son côté difficile : c'est que le réfugié ne pouvait plus jamais sortir de l'église sous peine de retomber entre les mains de ses poursuivants.

Ysabeau avait repris connaissance, grâce à la fraîcheur du pavé. Elle fut tout étonnée de se trouver dans le temple majestueux dont l'immense vaisseau obscur s'allongeait entre la double rangée de ses colonnes.

Pas un bruit ne résonnait dans la cathédrale vide Ysabeau se crut fit quelques pas dans la nef. Les grands vitraux solennels laissaient filtrer des lueurs rouges et bleues qui venaient frapper le maître-autel.

Mesire Dieu, prenez pitié de votre petite servante ! s'écria la fillette en joignant les mains.

Elle s'abîmait dans une profonde prière quand des coups retentirent soudain à la grande porte de la cathédrale

— Saints du ciel ! gémit Ysabeau.

Le poursuivait-on ? Hélas ! Oui, hélas ! Quelques uns avaient en pareil cas, voyant courir quelques hommes d'armes, d'autres les avaient suivis. croyant

Ysabeau la crut morte et s'enfuit en pleurant.

Eén van de eerste illustraties van Demoen voor Petits Belges, *uit het nummer van 30 augustus 1942*

Illustratie uit de Zonneland Almanak *1943*

De bevrijding

Het duurde een tijdje vooraleer *Zonneland* en *Petits Belges* opnieuw konden verschijnen. Pas op 5 november 1944 verscheen het bevrijdingsnummer, dat is twee maanden na de bevrijding van Antwerpen en Brussel. Maar dan was de miserie nog niet voorbij. Het ritme van verschijnen was niet regelmatig en dat zou nog zo blijven duren tot in 1945. De jaargang 1945 kende maar 34 nummers, en het formaat en het uitzicht wijzigden regelmatig. Grote nummers wisselden af met kleine. In die turbulente periode kreeg Renaat Demoen zijn kans. Hij was prominent aanwezig op de covers van de nummers van 1944 en op 14 januari 1945 was het zover. Op de cover van *Zonneland* en *Petits Belges* zien we de eerste tekenplaat van de strip *De Tocht van Jack Persson*, van de hand van Renaat Demoen, René Demoen voor de lezertjes van *Petits Belges*. Maar het zou een noodlottige tocht worden, want na 6 afleveringen werd de strip onafgewerkt afgebroken. In het nummer 11 van 10 juni 1945 verscheen de laatste aflevering en werd de lezer daarvan op de hoogte gebracht. Dit alles had te maken met het gewijzigde formaat van het blad. De strip van Jack Persson was getekend om op groot formaat te verschijnen, maar *Zonneland* en *Petits Belges* waren intussen voorgoed omgeschakeld naar het kleinere formaat.

▾ *Coverillustratie voor* Petits Belges *van 24 december 1944.*

Petits Belges
75
Noël ! Voici Jésus
Divin Enfant, dans la crèche de Bethléem, Vous avez commencé aujourd'hui Votre vie d'amour et de sacrifice pour les hommes.
Vous nous invitez à venir à Vous avec les pauvres bergers, et pour les humbles offrandes que nous Vous présentons, Vous nous promettez les plus riches bénédictions.
Vous êtes le Roi de notre cœur et de notre famille.
Nous nous consacrons à Vous en ce jour de Noël, avec tout ce que nous sommes, avec tout ce que nous possédons.
Bénissez donc, ô Divin Enfant, notre famille.
Soyez notre consolation dans la tristesse, notre espérance dans les difficultés, notre bonheur et notre paix en cette fête de Noël et tous les jours de notre vie.
Ainsi soit-il.
Venez, Seigneur Jésus, venez et donnez votre paix au monde

▾ *Eerste aflevering van* L'Aventure de Jack Persson, *in* Petits Belges *van 14 januari 1945.*

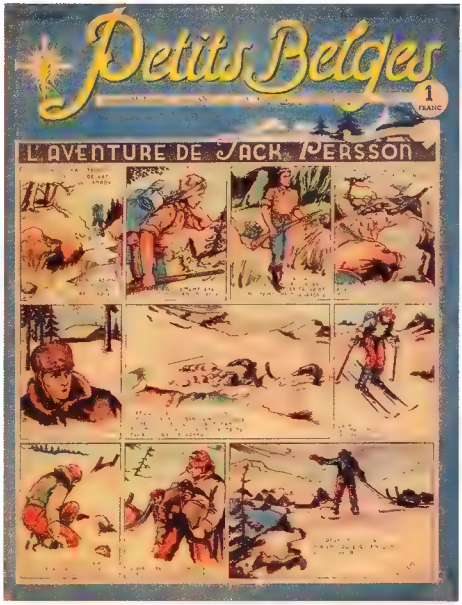

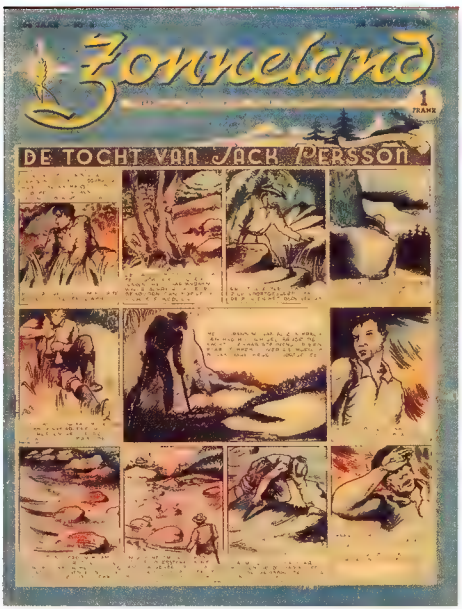

▴ *Aflevering van* De Tocht van Jack Persson, *uit* Zonneland *van 26 januari 1945.*

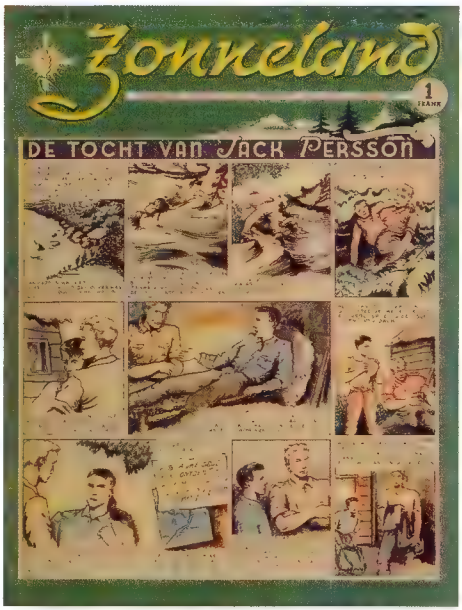

▴ *Laatste aflevering van* De Tocht van Jack Persson, *uit* Zonneland *van 10 juni 1945.*

Demoen kreeg echter zijn tweede kans. Op 25 november 1945 verscheen de eerste aflevering van *Spits de Durver wordt detective* op de voorkant van *Zonneland*. In het Frans luidde het *Muss Détective*. Het scenario was alweer van Roger Guissolles. Het zou Demoens eerste grote werk worden. De stijl was bijwijlen onbehouwen, maar de strip had wel een aantal interessante ingrediënten. Eén ervan was de zoektocht van het hoofdpersonage Spits naar zijn vader ▸

▾ *De eerste aflevering van* Spits de Durver, *uit* Zonneland *van 25 november 1945*

Nr 29 — Weekblad : Prijs 1,25 fr. — 25 November 1945
Zonneland
SPITS, DE DURVER
HA!! SNEEUW!
HELA! JONGEN, EERST ETEN EN ZET DAN JE BIVAKMUTS OP HET IS KOUD!
FIJNTJES DAARDOOR NAAR SCHOOL!!
ACH, DIE VERVELENDE MUTS!
MAAR KOM, NU VADER KRIJGSGEVANGENE IS, MAG IK WEL EENS BRAAF GEHOORZAAM ZIJN.
GOOIEN, JONGENS!!
HÉ, KIJK! DAAR IS SPITS MET ZIJN RARE MUTS!!
DEZE KRIJGT GE GRATIS VAN SPITSNUIS!

die krijgsgevangene was. Zoektochten naar verdwenen gezinsleden durfden al eens de rode draad vormen in Demoens werk. Een soortgelijke zoektocht onderneemt Johnny later ook, maar dan naar zijn zusje, en nog later naar zijn moeder.

Verder staan de 88 pagina's in het teken van de strijd met het boevenduo David en Goliath. En wie triomfeert er denk je?

Met *Spits de Durver* had Demoen een geslaagd debuut gemaakt. Hij werd voortaan ingezet in zowat alle soorten publicaties van de Abdij van Averbode: de Vlaamse Filmpkes, het Averbode weekblad, jeugdboeken en tal van andere reeksen. Ook voor het Davidsfonds leverde hij kaftillustraties. Maar Demoen was geen pur sang striptekenaar, hij was ook schilder, etser, graficus en zoveel meer.

Johnny en Annie

In januari 1947 start Demoen met zijn opus magnum: *Het Geheim van Stormwind*, het vervolg op de reeks van Johnny de Weesjongen. Voor de Johnny en Annie's maakte hij niet zélf zijn scenario's. Ze werden geschreven door een zekere Marie-Hélène en vertaald en aangepast door pater De Kesel.

Met een aankondigingstekening geeft Demoen een introductie op het personage van Johnny, dat intussen toch al enkele jaren uit *Zonneland* was verdwenen. Merkwaardig is dat Demoen hem expliciet Jaak noemt, maar dat de Engelsen in een bevrijdingskamp hem hebben herdoopt tot Johnny.

Het Geheim van "STORMWIND"
Beste Vriendjes,
Ja, 't ben 't, Jaak zelf, in
P.S. Ik was een tijd
bij de Engelsen in een
Kamp en daar noemden
ze mij Johnny... zo
zal ik nu verder heten.
Johnny

▴ *De merkwaardige inleiding tot de reeks.*

Het verhaal telt 56 afleveringen en eindigt in februari 1948. Het is één van Demoens meest geslaagde realisaties. Het werd grotendeels in kleur gebracht, wat nu nog, na zoveel jaren, de strip een grote charme geeft. De rode draad wordt gevormd door de zoektocht naar een gevangen genomen jongetje in een kasteel. Hij werd indertijd ontvoerd door zijn oom, die luistert naar de bijnaam de Haai. De tekenplaten zijn soms gedurfd ingedeeld met al eens ronde of kromgetekende vakjes. Demoen toont aan dat hij alle knepen van het vak beheerst, maar af en toe komen we ook een hergéaans tafereel tegen. Maar ja, iedereen was toen schatplichtig aan de geestelijke vader van Tintin/Kuifje. Een detail: de boswachter van de Haai loopt wat gebocheld, een handicap die ook Renaat Demoen moest dragen in zijn leven. Johnny wordt vergezeld door een aantal getrainde dieren, waaronder de aap Notekraker, die niet alleen zorgt voor de vrolijke noten, maar ook vaak optreedt als redder in nood. De vormgeving van deze strip is soms vernieuwend, met gebruik van originele "viewpoints".

IK MOEST DE KUDDE HOEDEN OP DE VLAKTE...
... VERLEDEN WEEK AL WAS ER EEN SCHAAP TE KORT...
EN NU GISTER ZIJN ER INEENS 2 VERDWENEN...
MAAR ZE ZIJN IN DE SPOOKPUT GEVALLEN!
DE SPOOKPUT? SPOKEN BESTAAN TOCH NIET!!
DAAR ZIJN DIEPE PUTTEN IN DE VLAKTE.. EN MEN ZEGT DAT DAAR EEN DRAAK OF EEN SPOOK ZIT DIE MENSEN EN DIEREN VERSLINDT.
... EN DAN HEEFT DE BAAS ME GESLAGEN EN WEGGEJAAGD. HIJ ZEGT DAT IK DE SCHAPEN GESTOLEN HEB.
21

▲ *Aflevering van* Het Geheim rond den Spookput. *Demoen was overgeschakeld naar een traditionele bladindeling.*

Na het geslaagde eerste verhaal start het tweede verhaal in *Zonneland* nummer 8 van februari 1948 en eindigt na 58 platen in het nummer 13 van maart 1949. Het krijgt de titel *Het Geheim rond den Spookput* mee en draait rond de zoektocht van Johnny naar zijn zusje Annie. Het lijkt wel een terugkerend Leitmotiv! Deze spookput is niets anders dan een diepe afgrond waaraan de plaatselijke bevolking demonische eigenschappen toedicht. In realiteit is het de schuilplaats van een bende die schapen doet verdwijnen en versnijdt tot vlees dat op de zwarte markt goed geld oplevert. Ook in dit verhaal zit de nodige vaart, het ritme valt nooit stil. Uiteindelijk loopt alles goed af en kan Johnny zijn zusje vervoegen en is het duo klaar voor verdere avonturen. De innovatieve bladschikking van het eerste verhaal werd hier achterwege gelaten. Demoen past de traditionele rechthoekige hokjes met ballonnetjes toe.

De Zwarte Veroveraar

Deels overlappend met *Het Geheim rond den Spookput* levert Demoen een tweede strip op, ditmaal op scenario van niemand minder dan John Flanders. Deze zeer populaire veelschrijver was net als Demoen sterk verbonden aan de abdij van Averbode en schreef tientallen Vlaamse Filmkens en andere verhalen voor de diverse publicaties van Altiora. ▸

▲ *Cover van het boek* La Bataille d'Angleterre, *geïllustreerd door Demoen*

Demoen had reeds in 1947 de cover geïllustreerd voor zijn roman *La bataille d'Angleterre*. Voor het *Averbode's Weekblad* tekende Demoen vanaf 1947 De *Avonturen van haarkapper Pateetje*, ook op scenario's van John Flanders.

Dit nieuwe verhaal vertelde het leven van pater Pieter-Jan De Smet, De *Zwarte Veroveraar* (ook wel de Grote Zwartrok genoemd). Het was een leven van moed en doorzettingsvermogen, helemaal in de lijn van Demoens werk tot dan toe. De afleveringen verschenen van juni 1948 tot april 1949 en werden in 1978 in albumvorm op de markt gebracht als nummer 1 in de Magnum-reeks (uitgeverij De Dageraad).

▲ *Inleidende pagina voor het verhaal* De Staf van den Tovenaar. *De hoofdfiguren in tropenpak voor een grote menigte, het doet denken aan de aankomst van Kuifje op het einde van* Tintin au Congo.

Johnny en Annie deel 2

Beide kinderen vormden het zoveelste stripduo dat Vlaanderen rijk was. Vanaf het derde verhaal, *De Staf van den Tovenaar*, trekken ze samen het avontuur tegemoet. Op een paginagrote aankondiging zien we de kinderen in tropenkostuum te midden van een zee joelende kinderen die hen in de schaduw van de abdij van Averbode uitwuiven. De 58 pagina's verschenen tussen april 1949 en mei 1950 in *Zonneland*, in die typische warme kleuren die het blad een zekere charme gaven. Johnny en Annie vergezellen het echtpaar Hermans en hun drie kinderen Pol, Francine en Luc naar de kolonie Congo. In de eerste afleveringen krijgt de lezer heel wat informatie over de Congolese koffieplantages, maar al snel komen ze in contact met de kuiperijen van de lokale tovenaars die met de komst van de kolonisten hun macht stilaan zien afnemen. Ook hier zijn sommige scènes geïnspireerd op het werk van Hergé, zeker die met de papegaaien uit *De Schat van Scharlaken Rackham*. De rest van het verhaal staat in het teken van de strijd tussen de vrienden en de clan rond de inlandse medicijnmannen.

▲ *De scène met de papegaaien is wellicht ontleend aan* De Schat van Scharlaken Rackham.

In het vierde verhaal *In het Land van de grote Angst* herneemt Demoen zijn vertrouwde rode draad. Johnny en Annie gaan ditmaal op zoek naar hun moeder. Het aapje Notekraker werd ingeruild voor de trouwe hond Dick, maar die haalt bijlange niet het humoristische niveau van het olijke aapje. De zoektocht start in een land zonder naam, maar waar een echte dictatuur heerst. Mogelijk wordt hier Rusland bedoeld, want de kinderen hebben een rode ster nodig op hun papieren. Tijdens hun odyssee die 44 platen duurt (van juni 1950 tot april

1951), moeten ze de barbaarse houding van de soldaten ondergaan maar op het einde zorgt de hereniging van Johnny en Annie met hun moeder voor de nodige warmte.

Daarna volgen nog 4 Johnny en Annie-verhalen tussen april 1951 en mei 1954: *De Kat met de gouden Staart*, *De Ridders van Middernacht* (uitgegeven in 2017 in de Fenix-reeks onder nummer 126) *Auto-stop* en *Dieven op Zonneweelde*. Tussendoor tekende Demoen nog een andere strip: *De Achtervolging in de Woestijn* (géén Johnny en Annie), die liep van augustus 1952 tot maart 1953. De grote bezieling en het niveau van de eerste verhalen werd echter niet meer geëvenaard. Weliswaar werd een nieuwe geslaagde figuur aan het gezelschap toegevoegd, oom Johannes Pikkelzaad, een superverstrooide, verwaaide en neurotische slungel die de functie opneemt van grappenmaker zoals Lambik bij Suske en Wiske.

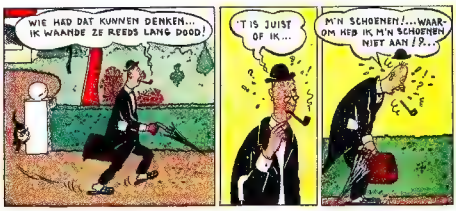

▲ *Johannes Pikkelzaad, die voortaan de clowneske rol moet invullen*

In 1954 wordt de reeks Johnny en Annie overgenomen door François Craenhals die meteen enkele oude bekenden terughaalt, waaronder het aapje Notekraker dat terug meekwam met mijnheer Hermans uit de kolonie Congo. Later zou ook Gray (Graham Croucher) de fakkel overnemen.

De zwanenzang...

Renaat Demoen zal tussen 1955 en 1959 nog enkele strips leveren voor *Zonneland*. Eén ervan, *Het Geheim van het Riethof*, verscheen zelfs in albumvorm. Daarvoor had hij nog een kort verhaal gemaakt van 16 pagina's, *Avontuur aan de Yukonrivier*, met een pelsjager en twee kinderen, waarmee hij terug de draad leek te willen opnemen met Jack Persson uit 1945. Maar de geest was eruit. Zijn laatste strip heette *De Herberg in het Woud*, maar was helaas niet de kers op de taart.

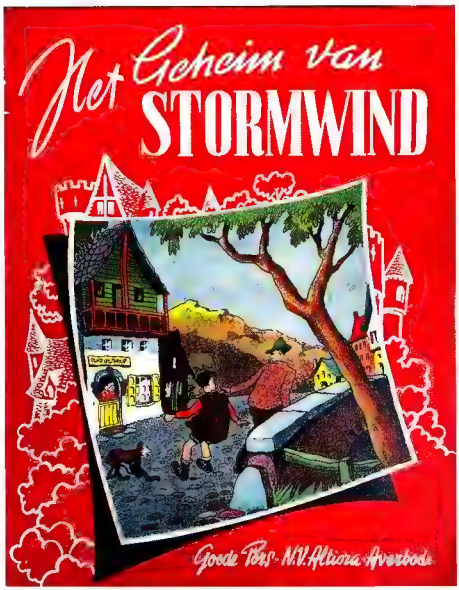

▲ *De cover van het eerste album van Johnny, toen nog zonder Annie.*

De albums van Johnny en Annie

Het succes van de strips van Johnny en Annie was groot genoeg om Nonkel Fons te overtuigen er albums van uit te brengen. Wat zeldzaam was in Vlaanderen, deze albums werden meteen in kleur uitgegeven, net zoals ze in *Zonneland* waren verschenen. Er verschenen 5 titels.

Na zijn stripcarrière is Renaat Demoen trouw blijven verder werken aan alle publicaties van Averbode. Maar het bleef bij illustreren, covers van boeken ontwerpen en allerlei andere grafische bijdragen. In 1968 huwde Demoen met de weduwe van een goede vriend en kon zich een nieuw leven aanmeten, dat van plus-papa en echtgenoot. Ook in huiselijke kring bleef hij schilderijtjes en portretten maken, en heel wat gelegenheidsgrafiek. In 1969 stopte Demoen met het leveren van tekenwerk aan *Zonneland*.

Op 22 mei 1986 overleed Renaat Demoen in Averbode. Zijn graf bevindt zich in de buurt van de abdij.

Pater De Kesel trekt zich terug uit *Zonneland* in 1984 en overlijdt in 1996.

EUGEEN HERMANS' geheim van de tas koffie

HET GEHEIM VAN DE TAS KOFFIE...
XXXX
HET GEHEIM VAN DE TAS KOFFIE
OM EEN GOEDE TAS KOFFIE TE ZETTEN HOEFT U GEEN HEEL BOEK TE LEZEN.
HET GEHEIM VAN EEN GOEDE TAS KOFFIE ?
Gebruik Cichorei de Beukelaar !
Drink geurige en zuinige koffie met
Cichorei de BEUKELAAR
... toch nog wat anders !!

▲ *Uit* Ons Land *nr. 42 van 1948.*

Eugeen Hermans doet ten onrechte bij weinig stripliefhebbers een belletje rinkelen. Hij was de Vlaamse strippionier waaraan latere stripgrootheden zoals Marc Sleen en Willy Vandersteen schatplichtig zijn. Zijn stripwerk werd sinds de jaren 70 belicht, geanalyseerd en herdrukt door Karel Driesen, Dirk Willemse, Danny de Laet en Brabant Strip maar Hermans was van nog veel meer markten thuis.

Door Yves Kerremans

Veelheid aan pseudoniemen

Eugeen Hermans (1911-1992) signeert tijdens zijn carrière met een veelheid aan pseudoniemen: hermans, pink, Prof Pink, Eemans, El Anton, Capt. Lewis Jackson, Thomas Percy, TPY of simpelweg E, Eh of h. Hij begint zijn carrière in 1931 als layouter en illustrator voor *De Standaard*. Vanaf 1932 levert hij illustraties voor het familieblad *Ons Volk* en tekent hij de kinderbijlage *Ons Volkske* eigenhandig vol. Zijn stripreeksen 'Suske en Blackske' en 'Flipke en de Rakkers' in *Ons Volkske* zijn een inspiratiebron voor de jonge Sleen en Vandersteen. Vanaf 1936 werkt hij voor de NV Altoria en levert politieke tekeningen voor *Hooger Leven* en strips, illustraties en reclametekeningen voor *Ons Land* en *Ons Kinderland*. Vanaf 1947 publiceert hij in *'t Kapoentje* en vanaf 1948 in *Poppy*.

▲ *Pink tekent zichzelf in 'Flipke en de Rakkers'* (Ons Volkske *nr. 35 van 1933*).

▲ Ons Land *nr. 52 van 1937 met een cover door Eugeen Hermans.*

Ons Land

Vanaf 6 juni 1936 is Eugeen Hermans werkzaam als layouter, publiciteitstekenaar en illustrator bij *Ons Land*. Het weekblad wordt uitgegeven door Altoria (Antwerpen) en is op dat moment al aan zijn 19de jaargang toe. Buiten strippublicaties zorgt Hermans, afwisselend met Antoon Herckenrath, voor een groot aantal losse illustraties, steeds onder de signatuur Eemans. Tussen 6 juni 1936 en 27 mei 1944 worden 620 door Hermans gesigneerde of met zekerheid aan hem toe te schrijven losse illustraties waargenomen. Verder staat hij in voor veel publiciteitstekeningen, meestal anoniem, maar er verschijnen ook 7 gesigneerde reclametekeningen. *Ons Land* verschijnt niet tussen 27 mei 1944 en 6 juli 1946. Vanaf het eerste naoorlogse nummer (uitgegeven door Orbis) staat Hermans weer in voor de layout en maakt hij vervolgstrips en talloze illustraties, anoniem, onder de signatuur Prof Pink of discreet gesigneerd met E, Eh of h. Wanneer zijn strips uit het weekblad verdwijnen, neemt het aantal illustraties ook zienderogen af. Toch zal hij het niet kunnen laten om af en toe zelf een tekst of rubriek te illustreren zolang hij de layout van het blad verzorgt, mogelijk zelfs tot in de jaren '60. ▸

De Beukelaar

Hermans tekent in *Ons Land* vanaf 1937 reclames voor verzekeringsmaatschappij Mercator en cichoreiproducent De Beukelaar. Maar het zijn vooral zijn reclames uit 1947-1948 voor De Beukelaar die in het oog springen. Cichoreikoffie (ook peekoffie genoemd) is een surrogaatdrank die in crisistijden wordt gedronken bij gebrek aan echte koffie. De cichoreifabriek Gebroeders De Beukelaar wordt in 1887 door vijf broers opgericht in het Nederlandse Ossendrecht en in 1903 wordt ook een Antwerpse vestiging geopend. Vanaf midden jaren 1920 groeit De Beukelaar uit tot de grootste cichoreiproducent van België. Verpakkingen en publiciteit van hun cichoreiproducten zijn meteen herkenbaar door het portret van Martina de Beukelaar-Musters, de moeder van de vijf oprichters. Het portret staat symbool voor traditie en Hermans gebruikt het als blikvanger in enkele van zijn prachtig getekende reclames. Voor de chromoreeks 'Grote Azen der Wielersport' uit 1950 illustreert de tekenaar een groot ganzenspel voor de cichoreifabrikant. En tenslotte illustreert hij in 1951 een brochure van De Beukelaar over de geschiedenis, teelt en productie van de cichorei.

Voor éénmaal hoor! Een volgende keer blijf ik staan!
VERZEKER U VOOR U ZELF, VOOR UW VOERTUIG EN TEGENOVER DERDEN, BIJ DE VERZEKERINGS-MIJ
MERCATOR
FRANKRIJKLEI 33 ANTWERPEN

Uit Ons Land *nr. 10 van 1939.*

In 1959 start De Beukelaar met de chromoreeks 'Ken Uw Volk' met foto's en biografieën van Vlaamse dichters, schrijvers, componisten en illustratoren (lees *Stripkiosk* nr. 13). Maar De Beukelaar is Eugeen Hermans dan blijkbaar al vergeten want hij komt gewoonweg niet voor in de 480 chromo's.

Tot slot nog goed nieuws: uitgever Peter Bonte uit Brugge bereidt een integrale uitgave voor van het vooroorlogse *Ons Volkske* met dossiers over het oeuvre van Eugeen Hermans.

Uit Ons Land *nr. 31 van 1937.*

DE JONGGEHUWDE en het "Moederke,,
MOEDERKE... MIJN MAN IS EEN ECHTE KOFFIE POT!
WEET GE WEL MOEDERKE DAT VEEL KOFFIE DRINKEN DUUR IS VOOR EEN JONG HUISHOUDEN?
DOE IN UW KOFFIE EEN SCHEPJE MÉÉR CICHOREI DE BEUKELAAR EN GE ZULT VEEL PROFIT DOEN!
WEL VROUNTJE IK DACHT DAT GE DE KOFFIE ZOUDT "RANT-SOENEREN"
WEES GERUST, IK HEB ER WAT OP GEVONDEN!..
EEN SCHEP MÉÉR CICHOREI DE BEUKELAAR, UW "PORTE-MONNAIE" WORDT HET GEWAAR!
Cichorei de BEUKELAAR
... toch nog wat anders!!

Uit Ons Land *nr. 34 van 1947.*

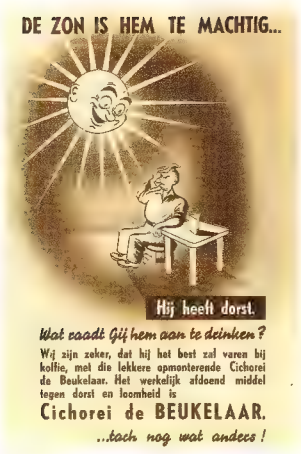
DE ZON IS HEM TE MACHTIG...
Hij heeft dorst.
Wat raadt Gij hem aan te drinken?
Wij zijn zeker, dat hij het best zal varen bij koffie, met die lekkere opmonterende Cichorei de Beukelaar. Het werkelijk afdoend middel tegen dorst en loomheid is
Cichorei de BEUKELAAR.
...toch nog wat anders!

Cichorei de BEUKELAAR
Laat U niet beetnemen!
Neen, laat U niet beetnemen...
VRAAG KWALITEIT VOOR UW GELD
Dus Cichorei de BEUKELAAR
... toch nog wat anders!!

Herkent U mij?...
Waarschijnlijk wel...
Eenzelfde gebaar was steeds mijn kenmerk:
IK DRONK GOED EN GEZOND
TOEN was het melk... NU is het koffie met een flinke dosis de BEUKELAAR CICHOREI (die maakt de koffie zo lekker en gezond!)

Een kellner die zijn kliënten gelukkig maakt...
Natuurlijk, men weet dat er bij ons steeds een lekkere fitter te krijgen is!
Dank zij
Cichorei de BEUKELAAR
...toch nog wat anders!!

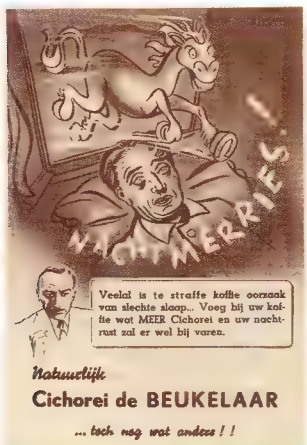
NACHTMERRIES
Veelal is te straffe koffie oorzaak van slechte slaap... Voeg bij uw koffie wat MEER Cichorei en uw nachtrust zal er wel bij varen.
Natuurlijk
Cichorei de BEUKELAAR
... toch nog wat anders!!

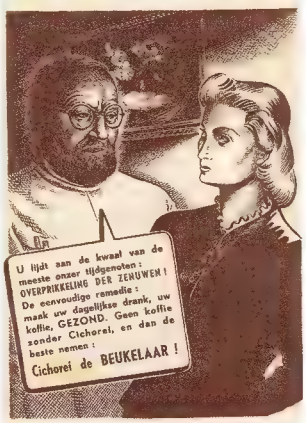
U lijdt aan de kwaal van de meeste onzer tijdgenoten: OVERPRIKKELING DER ZENUWEN! De eenvoudige remedie: maak uw dagelijkse drank, uw koffie, GEZOND. Geen koffie zonder Cichorei, en dan de beste nemen:
Cichorei de BEUKELAAR!

Hebt U bange dromen? Slapeloze nachten?
Drink dan gezondere koffie
Voeg er wat meer cichorei bij
De beste is: de BEUKELAAR
.... toch nog wat anders!!!

▲ *Selectie van reclames voor cichorei De Beukelaar door Eugeen Hermans in* Ons land *van 1947-1948.*

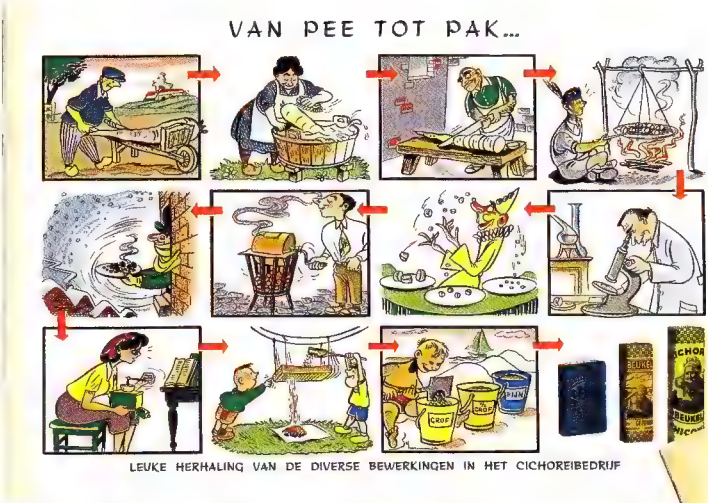

▲ *Brochure uit mei 1951 "tot meer lof en eer van de cichorei, en in dankbaar aandenken aan diegenen, die in de vorige eeuw de grondslagen onzer onderneming hebben gelegd". De 16 pagina's tellende brochure meet 24 cm x 16 cm en is geïllustreerd door Hermans.* ▶

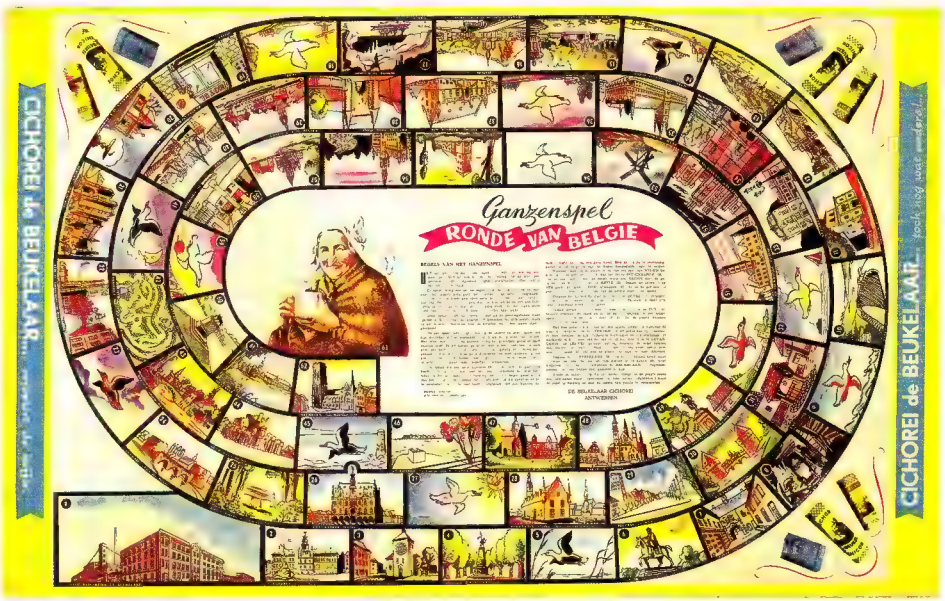

▲ *Ganzenspel "Ronde van België" van De Beukelaar, geïllustreerd door Eugeen Hermans (afmetingen: 50,5 cm x 32 cm).*

ROBBEDOES PROMOTIEMATERIAAL
Deel 2: Robbedoes reclamedisplays

▲ *Een promotiestand van Dupuis, eind 1956*

Ter gelegenheid van allerlei promotionele Robbedoes-activiteiten vrolijkte Dupuis in de jaren '50 zijn stands op met grote, zelf gemaakte, uitgesneden houten figuurtjes van Robbedoes, Kwabbernoot en de Marsupilami. In dit artikel een overzicht van dat heerlijke promotiemateriaal uit de jaren '50 en '60, de hoogdagen van uitgeverij Dupuis. ▸

Door Philippe Mouvet

Fig 2

Fig 3

Fig 4

Promotiestand uit 1957, met een wel erg aanwezige Marsupilami

In 1958 drukte Dupuis hiervoor trouwens ook een reeks van 3 posters op dun karton met de hoofden van Robbedoes en Kwabbenoot (60 x 45 cm), en een prachtige Marsupilami (45 x 45 cm)- figuren 2,3 en 4.

De Marsupilami vonden we aldus opgekleefd, uitgesneden en bewerkt, als eyecatcher terug op verschillende Dupuis-standen. Van de Marsu werden ook allerlei grote 3D-poppen gemaakt, waarvan de staart vrolijk doorheen de stand slingerde.

Promotiestand, Frankrijk, 1960

Later, in de jaren '60, gebruikte de uitgeverij uitvergrote illustraties uit albumkaften, zoals o.a. Robbedoes in de onderzeeër van *De Bobbelmannen* (fig. 7) of nog *Het nest van de Marsupilami* (fig. 8) alsook Guust Flater van *Gaston, biographie d'un gaffeur* (fig. 9) uit de Franstalige *Gag de Poche*-pocketreeks.
Nog later werden hiervoor illustraties van de vele posters van de Robbedoesshop gebruikt (fig. 10). Perfecte sfeervolle blikvangers.

Fig 7

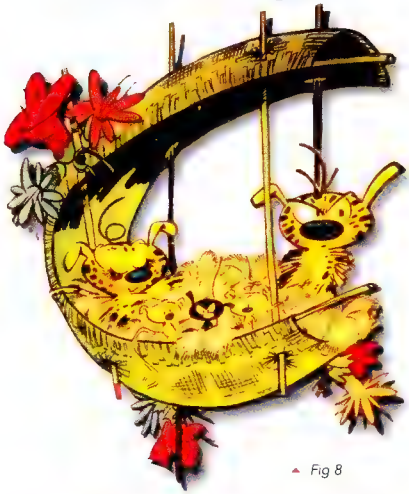

Fig 8

Fig 10

Fig 9

Gedrukte kartonnen displays

Naast deze gelegenheidsdecoraties en de metalen toogrekjes met reclame voor het weekblad *Robbedoes* (zie *Stripkiosk* 13) zorgde Dupuis ook voor verschillende reeksen van kartonnen displays, sporadisch aangevuld met kleine promotiekartonnetjes voor al dan niet individuele stripreeksen.

Jaren '50

De enige toonbank-display die we uit de jaren '50 gevonden hebben is het fraaie plastieken exemplaar met reclame voor de albums van Robbedoes en Kwabbernoot door Franquin (zie *Stripkiosk* 13).
Minder prestigieus maar zeker even gezellig (en door Franquin zelf getekend!) is een klein kartonnetje met Robbedoes boven op een bal met opschrift 'C'est *un album Spirou*'. Je kon het karton (14 x 5 cm) in twee plooien om het recht te kunnen zetten op de toonbank of in de etalage.

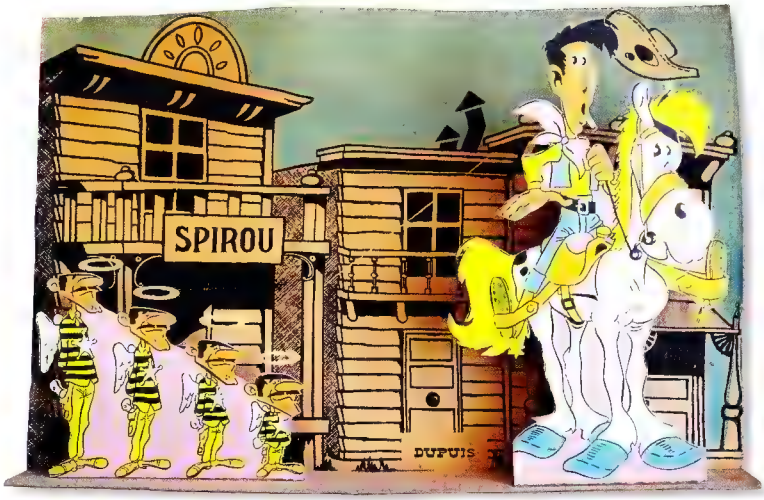

Fig 12

Fig 13a

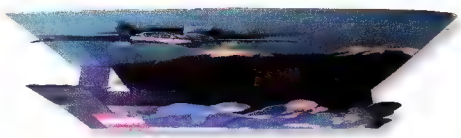

Fig 13b

Fig 14

Jaren '60. Twee zeldzame pop-up displays.

De twee oudste kartonnen displays uit de jaren '60 die we tot nu toe hebben gevonden zijn volgens het pop-up-systeem als 3D- promomateriaal voor pas verschenen albums van Lucky Luke (1965) en Guus Slim (1966) gemaakt. De achtergronden van deze displays zijn rechthoekig, maar de naar voor plooiende onderdelen zijn uitgesneden.

1965

Pop-up Lucky Luke en de Daltons (fig. 12)

Deze pop-up werd vermoedelijk gemaakt om voor de eindejaarsfeesten de vitrines van de boekenwinkels (of andere verkoopspunten) op te vrolijken met een originele blikvanger voor het aanprijzen van de nieuwe albums uit de Lucky Luke-reeks. De illustratie van de pop-up is een combinatie van de voorkaften van de twee in 1965 verschenen albums '*De Spookstad*' (nr.25) en '*De Daltons kopen zich vrij*' (nr.26). Dit tekstloze, kartonnen display kon ook veel langer meegaan dan een affiche en kon zo over een langere periode promotie maken voor de reeks.

1966

Pop-up Guus Slim (fig. 13)

Het jaar nadien is de reclamepop-up van Dupuis voor de feestdagen er één van Guus Slim. Eind 1966 verschijnt namelijk '*Drie vingers*', album nr.9 in de reeks. Net daarvoor liep in oktober het daaropvolgend verhaal, '*De Scooterchinees*', ten einde in het weekblad *Robbedoes*. De illustratie van de pop-up combineert dan ook elementen uit deze twee verhalen. Onze 3 helden worden door een duikend vliegtuig onder vuur genomen. De scène is in een andere context terug te vinden op plaat 12 van '*De Scooterchinees*' (van dit verhaal verschijnt het album pas in 1967).

Merkwaardig genoeg bestaan van deze zeldzame Guus Slim-pop-up twee versies. Op de eerste (waarschijnlijk de oudste) staat niets vermeld, wat uiteraard handig is om het zowel bij Franstalige als Nederlandstalige winkeliers neer te zetten. Op een tweede versie staat de Franstalige tekst '*Les enquêtes de Gil Jourdan*' (fig. 14). Werd deze (latere?) versie speciaal voor de Franstalige markt gemaakt, waar Tillieux' strips meer succes hadden dan bij het Nederlandstalig publiek? Het zou kunnen... Of heeft één van onze lezers misschien weet van een Nederlandstalige pop-up?

Een reeks van 6 kartonnen, uitgesneden displays

De kartonnen displays van een volgende reeks zijn geen pop-ups meer, maar mooi uitgesneden illustraties. Toch kun je met deze displays een indruk van 3D suggereren door de rechte zij- en onderranden om te plooien, waardoor men zo slagschaduw achter de scene bekomt. We vermoeden dat ze, omwille van deze rechte onder- en zijranden, ook ontworpen waren om in het bovenprofiel van een specifiek, hoog boekenrek geschoven te worden, maar daar hebben we geen bevestigende foto van gevonden. Spijtig genoeg zijn de illustraties van deze displays niet door de respectievelijke tekenaars zelf gemaakt, maar hoogstwaarschijnlijk nagetekend door iemand uit de promotieafdeling van de uitgeverij. ▸

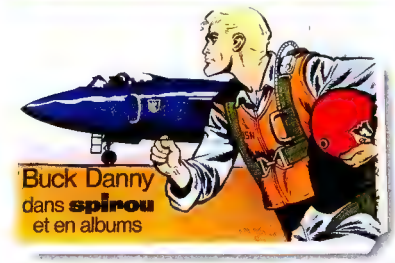

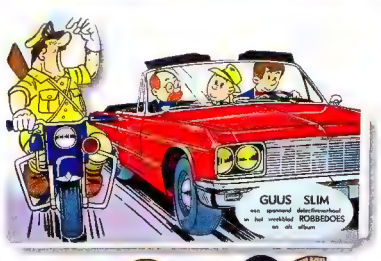

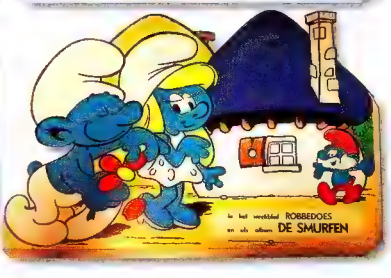

De illustraties verwijzen nu niet meer naar pas verschenen albums maar zijn resoluut algemener, wat de displays neutraal en lang inzetbaar maakt. Er bestaan 6 verschillende displays, elk 48 cm breed, en die zowel in een Franstalige als een Nederlandstalige versie bestaan. Ze dateren uit 1967.

De illustratie voor Guus Slim is geïnspireerd op een mooie reclametekening door Maurice Tillieux, gepubliceerd achteraan in het album '*Drie vingers*'. Bij de Smurfen ligt de focus op de Smurfin en dat is begrijpelijk: het verhaal werd in 1966 in het weekblad voorgepubliceerd, het album verschijnt in 1967.

Promokartonnetjes...

Naast de bovenvermelde displays vonden we ook enkele gezellige kartonnetjes terug om nieuw verschenen albums te promoten. Ze konden met het onderste deel in de albums gestoken worden en trokken zo de aandacht van de potentiële kopers.

Zo vonden we uit begin jaren 60 een ongelijkzijdig vierhoekje terug met een Robbedoeshoofdje en de tekst '*Vient de paraître*'. Later in de jaren '60 verscheen een reeks rechthoekige kartonnetjes met twee verticale uitsnijdingen. Ze zijn zowel in het Frans als in het Nederlands gedrukt en promoten elk een eigen reeks. Zo kennen we versies voor Robbedoes, Guust Flater en Lucky Luke. Wellicht zijn er nog anderen. Vermoeden we toch...

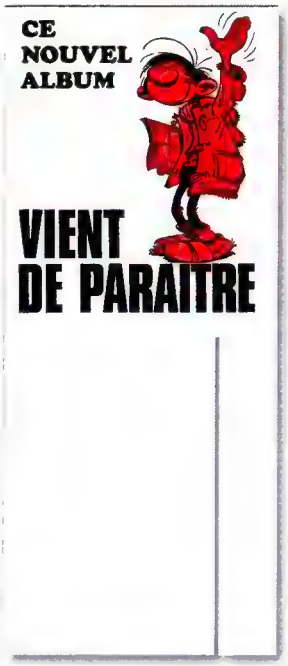

En verder...

Vanaf eind jaren '60 worden door Dupuis meer en meer kartonnen displays gemaakt. Zowat alle reeksen kregen er één of meer, in verschillende maten en afhankelijk van hun succes. Sindsdien is het aantal Dupuis-displays niet meer bij te houden...

Om het tweede deel van deze artikelreeks af te sluiten willen we jullie toch nog twee fraaie winkeldecoraties uit de jaren '70 tonen. Je moest ze aan de zoldering hangen en zijn geïllustreerd door Franquin.
Het hoofd van Guust Flater vind je zowel in een doorschijnende plastieken bol (30 cm diameter) als op één zijde van een ronde kartonnen mobiel. Op de achterkant staat een hoofd van Robbedoes. De doorschijnende bol is tekstloos; het mobiel heeft op het buitenste deel de tekst '*Weer zo'n keigoed stripverhaal van Dupuis*'. Vermoedelijk bestaat die zowel in het Nederlands als in het Frans.

In het derde deel van deze artikelreeks zullen we het hebben over promotieaffiches voor de feest- en extranummertjes van het weekblad *Robbedoes/Spirou* uit de jaren '50 en '60.
Daar zitten echt wel grafische pareltjes tussen!

De stripdeksels van de cacaopoederdozen van TONIMALT

OVOMALTINE, een poedertje tegen ondervoeding.

In 1865 werkt de Zwitserse apotheker Georg Wander in Bern aan een efficiënt middel om ondervoeding te bestrijden. Samen met zijn zoon Albert (eveneens apotheker maar ook scheikundige) slagen zij erin om een houdbaar poeder op basis van gerstemout op punt te stellen. Om de smaak te verbeteren voegen zij er eieren, melk en cacao aan toe. Dit recept vormt de basis van het voedingsupplement dat onder de naam *Ovomaltine* vanaf 1904 als poederzakjes door apothekers werd verkocht. Het is een succes want twee jaar later zijn de Ovomaltinezakjes ook in Italiaanse en Engelse apothekers verkrijgbaar.

Vanaf 1931 wordt het produkt breder gecommercialiseerd: in eerste instantie voor restaurants, maar vrij snel voor een breder publiek.

Door Philippe Mouvet

TONIMALT, voornaamste concurrent van Ovomaltine

Ondertussen wordt in het Franse stadje Rumilly, aan de voet van de Mont Blanc, in 1917 het gelijknamig bedrijf Mont Blanc opgericht en wordt de naam als merk in 1921 gedeponeerd. De firma maakt gesuikerde geconcentreerde melk maar brengt, aangespoord door het succes van het Ovomaltinepoeder van Georg Wander, in 1934 een eigen, gelijkaardig poeder op de markt: Tonimalt. Op de afbeelding hiernaast zie je een blik uit 1953. De samenstelling van het poeder is nagenoeg hetzelfde, met wat honing erbij.

Aanvankelijk eveneens uitsluitend verkocht via apothekers, zal Tonimalt vanaf 1964 ook in kruidenierswinkels te koop zijn. Voor de gelegenheid zal het merk zich nu ook specifiek tot de jeugd richten met slogans als 'Tonimalt, het voedingssupplement van de jeugd', en zal het de verkoop van zijn poederdozen stimuleren door tussen 1965 en 1967 de deksels ervan te illustreren met reeksen foto's van Franse jeugdidolen, gags van populaire Franse cartoonisten (voor het ouder publiek) en striphelden uit de weekbladen *Robbedoes*, *Kuifje* en *Pilote*.

1965:

De eerste reeks geïllustreerde deksels wordt voorgesteld als een reeks met foto's met telkens één van de 100 vedetten van de 'chanson moderne'. We hebben er tot nu toe 16 teruggevonden (waarschijnlijk de volledige reeks), gaande van France Gall, Françoise Hardy, Richard Anthony tot The Shadows. De deksels worden aangeprezen als 'medaillons' die je aan de muur kunt hangen. Ze hebben aan de rand een kleine uitstulping met een gaatje erin. Handig om de doos open te maken, handig om ze op te hangen.

1966:

Een vrij uitgebreide reeks '50 humoristische onderleggers' (zonder extra uitstulping) richt zich dan meer tot het oudere publiek en brengt ongekleurde reeksen humoristische tekeningen van in Frankrijk heel populaire cartoonisten: 4 reeksen van 7 deksels door Aldebert Barberousse (dierencartoons), Gad (kindergags) en Kiraz (bekend van zijn 'Parisiennes'); en 5 reeksen van 5 deksels door Tetsu ('*Les Bonnes Manières*'), Jean Bellus, Henry Blanc, Jacques Faizant en Claude Raynaud. Het zijn er dus wel 53 in totaal, maar goed... ▸

1967: Strips als ultiem verkoopsargument.

Dat jaar brengt Tonimalt een nieuwe reeks van 27 onderleggers met stripfiguren. De illustraties zijn nu wel in kleur. 1967 is dan ook het moment waarop de reclamewereld zich helemaal op strips stort om allerlei producten aan te prijzen. Tonimalt kan dus niet onderdoen. We vonden het wel interessant om ze eens allemaal in dit artikeltje bij elkaar te tonen. Niet alle foto's zijn scherp en goed, maar het zij zo: ze zijn niet altijd gemakkelijk te vinden...!

Helden uit het weekblad Robbedoes (13)

Helden uit het weekblad Pilote (6)

Helden uit het weekblad Kuifje (8)

DUPONT · DUPOND Héros du journal "Tintin"
TOURNESOL · Héros du journal "Tintin"
MILOU · Héros du journal "Tintin"
TINTIN · Héros du journal "Tintin"
CAPITAINE HADDOCK · Héros du journal "Tintin"
FELIX Héros du journal "Tintin"
MODESTE ET POMPON Héros du journal "Tintin"
SPAGHETTI ET PASQUINO Héros du journal "Tintin"

Reclamestripbladen en -folders
DE JAREN '50 EN '60

Deel 2

In *StripKiosk* 13 brachten we het eerste deel van deze reeks, de periode jaren '30 – jaren '50 in Frankrijk en België. In deze aflevering gaan we verder met de jaren '50 en '60 in België, Frankrijk en Nederland. Zoals reeds aangegeven in het eerste deel, worden de reclamestripbladen en -folders met betrekking tot autoconstructeurs en oliemaatschappijen in latere nummers behandeld.

Door Philippe Mouvet

België in de jaren '50

In de loop van de jaren '50 werden verschillende manieren gebruikt om strips en kinderreclame te combineren:

Bladen en folders voor grootwarenhuizen en winkelketens

(met uit te knippen premiebons voor diverse produkten):

Stripweekblad: **FAR WEST** (1952 - 1953 voor grootwarenhuizen SARMA - Brussel). Bracht vooral reeds in stripblad *Story* verschenen Amerikaanse strips van agentschap Opera Mundi alsook Popeye. In totaal 52 nummers, nr.1 (3-7-1952) tot nr.52 (25-6-1953).

Stripfolders: 3 folders met gags (telkens 3 blz.) van **DE FAMILIE VERGAREN** (door Willy Vandersteen) voor de CENTRA-winkels (1958). Deze folders verschenen ook onder de titels *De Familie Spaarpot* of *De Familie Simpels*, én in het Frans onder de titel *La Famille Tirelire*. De strip werd geïnkt door Karel Boumans.

Clubblaadjes gepubliceerd door een welbepaalde firma:

TIJDSCHRIFT VAN PIETJE'S CLUB (1956-1964 voor de SPA-Junior Club), gemaakt voor water- en frisdrankenproducent Spa. Van april 1956 tot midden 1964 zijn 23 (of 24?) genummerde blaadjes verschenen plus 4 extra nummertjes (in 1959, 1960, 1961 en 1962). Het blad werd verwezenlijkt door N.V. Promoventes. Tekenden mee aan het blad: Kari (nr.1), Jean Graton (nr.2), Rali en Tenas (tot nr.6). De kwaliteit ervan ging nadien zienderogen achteruit... (lees hierover in *Brabant Strip Magazine nr.161*).

JEUGDCLUB 3 MOLENS (1955-1956): uitgebracht door havermout-producent 3 Molens. Dit blad is eigenlijk een zo goed als identieke versie van het Nederlandse stripblad *Rob's Vrienden*. Voor deze Belgische (reclame)-versie werd alleen een andere hoofding voorzien: *Jeugdclub 3 Molens*. Van 1955 tot eind 1956 zijn 104 nummertjes verschenen.

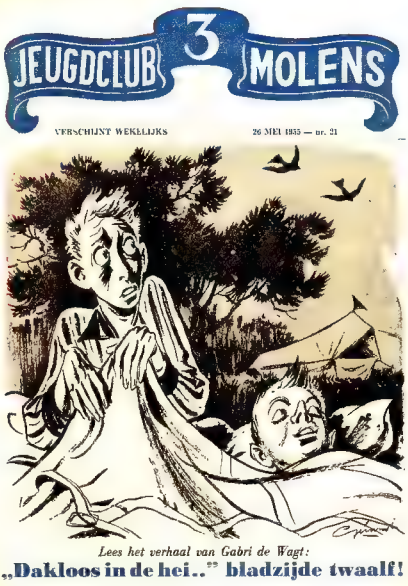
JEUGDCLUB 3 MOLENS
VERSCHIJNT WEKELIJKS
26 MEI 1955 — nr. 21
Lees het verhaal van Gabri de Wagt:
„Dakloos in de hei..." bladzijde twaalf!

Clubblaadjes te verkrijgen in ruil voor spaarpunten:

ROBBEDOES JUNIOR (1957, Dupuis - World's Publicité, gesponsord door een elftal firma's): gratis stripblaadje in ruil voor Robbedoes-punten. Slechts één nummertje verschenen. De inhoud van nr.2 was klaar, maar gezien het beperkte succes van nr.1 verscheen het niet. Uiterst zeldzaam nummertje met een exclusieve strip van Robbedoes door Franquin, Jidéhem en Marcel Denis, alsook originele strips van nieuwkomer Roba, van Martial, een geïllustreerd verhaal van Lucky Luke door Morris, didactische platen door Eddy Paape, een roman geïllustreerd door Piroton en enkele reclamestripplaten door Marcel Denis, Jamic en Piroton. Mooier konden ze het niet maken!

NB: er bestaat ook een Robbedoes-Bonboekje waarin je de punten kon kleven. 125 punten gaven recht op 2 nummertjes van Robbedoes-Junior, in ruil voor 250 punten kreeg je er 4.

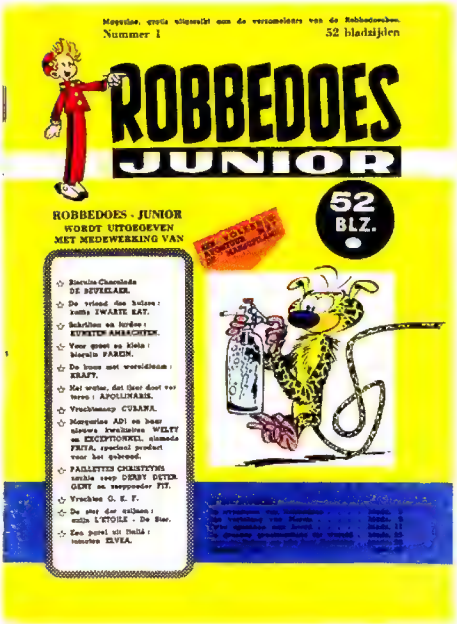

Eenmalige stripfolders voor welbepaalde firma's:

Uit 1954 vonden we twee merkwaardige wedstrijdfolders gemaakt door het Brusselse reclameagentschap Vanypeco:

'Robbedoes geeft het startsein voor de BRABANTIA wedstrijd' door Franquin voor Brabantia Margarine. Folder van 4 pagina's met op de middenpagina's een mooi Robbedoes-ganzenbordje. Deze folder werd tot dusver nog nooit in het Frans waargenomen. (meer hierover ook in BSM nr.81).

Robbedoes
geeft het startsein voor de
BRABANTIA
WEDSTRIJD
Gooi dit vouwblad niet weg ! Er staat een leuk spel in en... je leest er in hoe je prachtige prijzen kunt winnen.

'NOSTA vous raconte... Aventure au Far-West' plooifolder, met een strip op één pagina, niet gesigneerd (Bob De Moor? De meningen zijn verdeeld) voor prijskamp voor Nosta Melk. Nosta zal zich een jaar later aansluiten bij de groep sponsors van de Kuifje's Bons. Hoogstwaarschijnlijk bestaat deze folder ook in het Nederlands.

Een REPORTAGE van ROBBEDOES en KWABBERNOOT 1
HALLO? KWABBERNOOT.
over de BROUWERIJ
Piedbœuf
MET ROBBEDOES!.. ZE HEBBEN ONS GEVRAAGD OM EEN REPORTAGE TE SCHRIJVEN OVER DE BROUWERIJ VAN PIEDBŒUF. JA, JUIST!... OM 9 UUR!... LAAT ALLES VALLEN EN SPRING IN JE WAGEN!
PIEDBŒUF
KNOTS!
EEN ENIGE GELEGENHEID OM EENS TE ZIEN, HOE HET BESTE BIER VAN ONS LAND GEBROUWEN WORDT... HET MOET IETS PRACHTIGS ZIJN!
PIEDBŒUF
GEWELDIG, HE?.. 80 METER HOOG!.. DE HOOGSTE INDUSTRIE-BUILDING VAN EUROPA...
PFFF!... HIER KUNNEN WE TRAPPEN LOPEN!
HEREN, WELKOM IN DE BROUWERIJ VAN PIEDBŒUF. U IS NATUURLIJK ERG ONGEDULDIG. WEL, WE BEGINNEN DADELIJK DE RONDLEIDING. DAARNA DRINKEN WE EEN LEKKERE PIEDBŒUF OM WAT VAN DE VERMOEIENISSEN TE BEKOMEN.
KUNNEN WE NIET BIJ HET EINDE BEGINNEN?.. IK... AU!

Een volwaardige Robbedoes-strip(folder):

'Een reportage van Robbedoes en Kwabbernoot over de brouwerij Piedboeuf',
(Robbedoes - Piedboeuf, 4 blz strips door Franquin en Jidéhem) uit 1957 (zie ook *Brabant Strip Magazine* nr.204 van 2015).

NB: in de opsomming werden niet opgenomen:

- promonummertjes en reclamefolders voor de reguliere stripbladen zelf;
- publicitaire familiebladen waarin voor het kinderhoekje vervolgstrips of gags werden gebracht, zoals bijvoorbeeld het maandblad *Elektriciteit voor U* (met in 1958-59 originele gagplaten van Marcel Denis) (zie *StripKiosk* nr. 11) of nog het maandblad VéGé Krant (1955-1960) voor de gelijknamige winkelketen (met stripjes, cartoons en illustraties door Roba (zie *StripKiosk* nr. 5);
- obscure reclameblaadjes met strips van héél matige kwaliteit, zoals bijvoorbeeld maandblad *WIM-Revue* voor firma Wimar (Mixers) uit 1954-1958, *Cécémel Post* (1956), en dergelijke.

...en in Nederland

Bij onze noorderburen vonden wij in die jaren eveneens enkele publicitaire clubblaadjes:

Jaren '40:

KAHREL'S STRIPBLAD (*Kahrel's Koffie* in 1948-49). De firma R.J. Kahrel was oorspronkelijk een theeplanter met plantages in Nederlands Indië en theehandels in Groningen en Duitsland. Het merk begon reeds in 1910 met het uitgeven van een reeks bruine reclameprentbriefkaarten met bijpassend insteekboek. Er zullen vanaf dan nog meer reclame-items volgen. Vanaf 1938 gaat Kahrel's ook koffie verhandelen.

In de *Provinciale Zeeuwse Courant* van 17 december 1948 vonden we reclame voor het zopas verschenen 1ste nummertje van *Kahrel's Stripblad*, gratis te verkrijgen bij aankoop van een pak 'heerlijk geurige Kahrel's koffie'. Het stripblad loopt verder in 1949. Volgens de site Lastdodo zijn van het blad 4 nummers verschenen maar verdere informatie ontbreekt.

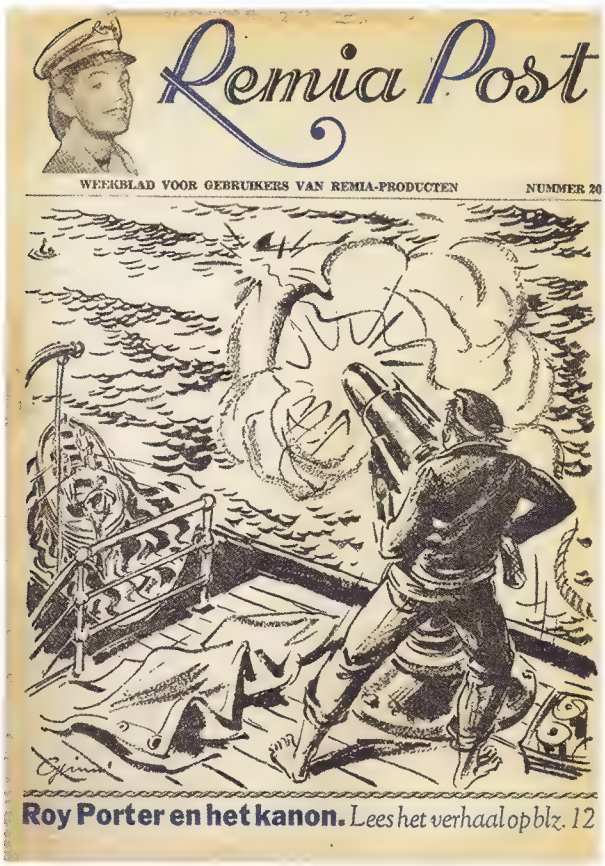

Jaren '50:

Het jeugdblad *Ketelbinkiekrant* verscheen in en rond Rotterdam van 1948 tot 1957. Van 1949 tot 1952 verscheen van dit blad ook een Amsterdamse versie getiteld *Kapitein Rob's Vrienden*, dat vanaf 28 maart 1952 verder onder de afgekorte titel *Robs Vrienden* tot 1957 liep, wat resulteerde in een betere landelijke verspreiding van het blad. De twee bladen waren inhoudelijk nagenoeg identiek, op de titelstrook na. Ze hebben ook twee publicitaire varianten gekend (inhoudelijk eveneens identiek aan KRV, op het titelblad na): één voor de Nederlandse markt (*Remia Post*) en - na stopzetting van *Remia Post* - één voor de Belgische (Jeugdclub 3 Molens).

REMIA POST: weekblad van Margarineproducent Remia. Verscheen van 9 april 1954 tot 21 januari 1955 en telde in totaal 42 nummertjes. Het blad was gratis te verkrijgen bij aankoop van Remia-producten.

Nog in de jaren '50 en steeds in Nederland voorzagen de Brinkers Margarine-fabrieken (opgericht in Den Haag in 1878) hun Leeuwenzegelmargarine van spaarzegeltjes waarmee de kinderen lid konden worden van de Leeuwenzegel Haak In Club, met als lijfblad het reclameweekblad **HAAK IN** waarin strips, verhalen en puzzelrubrieken werden gepubliceerd.
Het eerste nummer van dit blad verschijnt in 1955, maar informatie over verdere nummertjes hebben we niet gevonden. *Haak In* werd vanaf 1956 (maar wanneer juist weten we niet...) opgevolgd door **PRINS LEO.** Van *Prins Leo* verschenen in 1956 blijkbaar 27 nummertjes, in 1957 zeker één (info van de site Lastdodo). Later ging *Prins Leo* op in *De Keukenprinses*, het gratis infoblad voor de moeders. Zowel de *Haak In Club* als zijn opvolger *Prins Leo Club* hadden club-speldjes voor hun leden.

Tussen 1957 en 1964 verscheen ook **OLIDIN**, het (twee)maandelijkse reclamestripblad uitgegeven door de *SHELL-Junior Club*. Meer informatie over *Olidin* behoud ik voor een later *StripKiosk*-nummer over de aan oliemaatschappijen gelinkte reclame-striptijdschriften.

De jaren '60 - Frankrijk

Zowel in België, in Frankrijk als in Nederland verschijnen begin jaren '60 prachtige reclamestripblaadjes.

In Frankrijk vinden de kinderen in 1960-61 achttien kleine (9,5 x 13 cm) mythische **BONUX BOY**-boekjes in de Bonux-waspoederdozen van Procter & Gamble. Deze haast onvindbare boekjes (waarvan 12 met 52 en 6 met 32 pagina's) publiceren enkel exclusief getekend materiaal van Peyo, Jijé, Will, Follet, Jean Giraud, Benoît Gillain, Roba, Jidéhem, Bara, Mouminoux, Craenhals, Herbert, Deliège en Marculeta. Meer magie op miniformaat bestaat niet... (lees hierover het vuistdik dossier in *Brabant Strip Magazine* nr.179 van 6/2010).

- Nog in Frankrijk vinden we naast *Bonux-Boy* ook meer conventionele reclamestripblaadjes zoals **SCOTTY- JOURNAL** voor Scotch Tape uit Minnesota. Zo verschijnen er minstens 4 nummertjes in 1957 en vermoedelijk evenveel rond 1962, die tijdens de Ronde van Frankrijk langs het parcours werden uitgedeeld. De nummering van deze nummertjes blijft voor mij een hoofdbreker...

In 1961 maken Goscinny en Uderzo een korte reeks reclamestrips voor Petrol-Hahn-shampoo: **LA FAMILLE COKALANE.** Al is deze korte reeks van 12 gags in de Franse editie van het weekblad *Tintin* (in zwart-wit met rode steunkleur) verschenen, toch vermeld ik ze hier omdat ze blijkbaar ook als losse reclamefolders werden gedrukt. Ik weet echter niet hoeveel van deze gags (en welke) als folders zijn verspreid....

Een jaar later, in maart 1962, start **JACKY MAGAZINE**. Dit blaadje is eigenlijk het uitneembaar jeugdsupplement van het damesblad *Jacqueline*, promotioneel maandblad van de 'J'-winkelketen. De verantwoordelijke voor *Jacky-Magazine* is François Clauteaux, in 1959 de initiatiefnemer voor het opstarten van het jeugdblad *Pilote* voor Radio Luxembourg en zodoende een goede bekende van de ploeg van agentschap EdiFrance. In het blaadje verschijnt een heel poëtische humoristische strip van Goscinny getekend door Mic Delinx: '*La forêt de Chênebeau*'. Jaren later zal op deze strip door Mic Delinx en Christian Godard verder geborduurd worden, wat zal uitmonden in de reeks *De Jolige Jungle*. Een leuk, onvindbaar blad, waarvan 5 nummertjes zijn verschenen (nr.5/6 is het nummertje van juli/augustus 1962).

Als buitenbeentje in dit overzicht (het is geen reclame-striptijdschrift) moet ik het hier ook hebben over een exclusieve reclame-stripfolder, zó zeldzaam dat haast niemand het ooit echt in handen heeft gehad. Voor deze folder wordt geen speciaal reclamestrip-figuurtje ontworpen, maar een stripheld uit een succesvolle reguliere reeks gebruikt.

De folder (17,8 x 26,9 cm, 4 bladzijden) brengt een kortverhaaltje van Michel Vaillant getiteld '*Un prêté pour un rendu*' en werd in 1961 speciaal voor het Franse schoenmerk Garbel door Jean Graton getekend. Het is meteen ook de allereerste keer dat de tekenaar zijn papieren held voor reclame aan een merk linkt. Bovendien geen automerk, maar schoenen.! De schoenen van Garbel werden door fabrikanten Arima-Plast, Humeau, Jeva en Mogeco uit plastiek vervaardigd, afkomstig uit een bedrijf gespecialiseerd in chemische en synthetische producten. Je kon deze kleurenfolder niet zomaar bemachtigen: je kreeg het enkel bij aankoop van een paar Garbel-schoenen. De folder werd namelijk in twee gevouwen en samen met de schoenen in de doos geschoven.

De doos zelf was mooi versierd met kleurrijke tekeningen van go-kart-rijdende kinderen in allerlei toeristische landschappen. Jammer genoeg zijn deze tekeningen niet door Graton gemaakt... ▸

In tijdschriften uit 1961 werd ook publiciteit voor Garbel-schoenen en het exclusieve kortverhaal van Michel Vaillant gemaakt. Blijkt dat je behalve de strip in de folder een extra geschenk kreeg: tien Chèque Tintin-punten (de Franse versie van onze Kuifje's Bons).

Ik heb jaren tevergeefs gezocht naar een goede reproductie van deze folder. Gelukkig werd het verhaal eindelijk opgenomen in de Franse Michel Vaillant-bundeling '*Korte verhalen – 1 : Beginjaren – deel 1*' (2021). Hoe dan ook is de originele folder bijna onvindbaar.

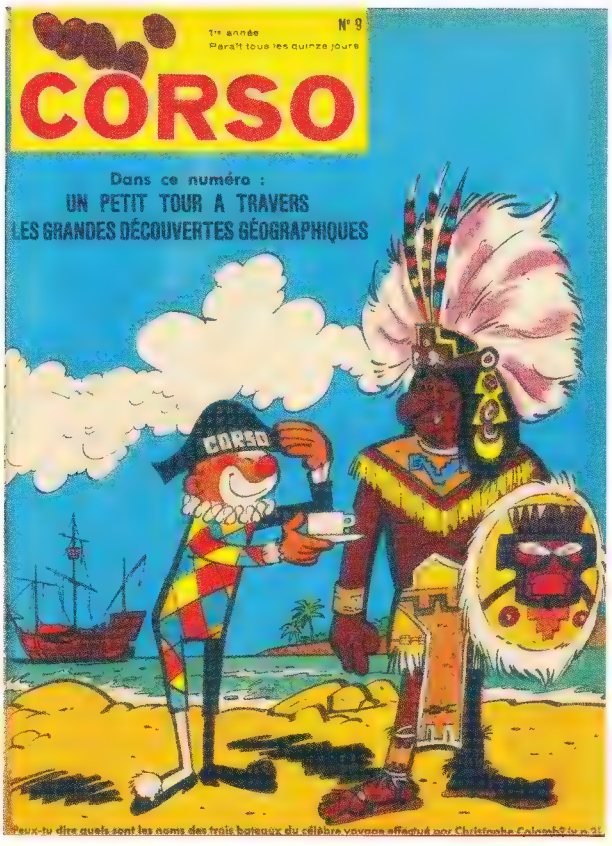

De jaren '60 - België

In België verschijnt in 1961-62 het uitzonderlijk mooie tweewekelijks reclamestripblad **CORSO**, 24 nummertjes in totaal, enkel in het Frans. Het blad is gemaakt door het reclameagentschap Publiart van uitgeverij Lombard voor de Corso-koffie van de Delhaize-winkels, en was gratis bij aankoop van 1 kilo koffiebonen. De clown Corso, mascotte van het blad, is een creatie van Berck. Naast heel wat hernomen gags ('*t Prinske* van Vandersteen, *Ton en Tinneke* van Franquin) en strips uit het weekblad *Kuifje* (kortverhalen van onder andere Marechal, Graton, Macherot, Follet, Weinberg, De Moor, Attanasio en Cheneval), brengt *Corso* ook gags van Fonske en Berck én vooral twee exclusieve vervolgstrips van 24 pagina's: '*Flamberge au vent*' (een musketiersstrip van Yves Duval getekend door L. en F. Funcken) en '*La Maison Forester*' door Mittéï. Naast didactische platen voor zijn 24 themanummers brengt *Corso* ook '*Le club des doigts dans le nez*', een onuitgegeven vervolgroman geïllustreerd door Aidans. (meer hierover in *Brabant Strip Magazine* nr.185).

Enigszins buiten categorie valt het contactblad **M-MAGAZINE** voor de leden van de Melkbrigade. Het blad verschijnt van oktober 1960 tot zeker 1969, maar verandert onderweg van vorm, formaat, inhoud en doelpubliek. De eerste (7?) magazines (4 pagina's elk) werden door de ploeg van Publiart gemaakt. Op pagina 4 publiceert het blaadje een uit het weekblad *Kuifje* hernomen gag van *Ton en Tinneke* (door Franquin).
Het agentschap Vanypeco was verantwoordelijk voor het uitwerken van de Belgische campagne van deze internationale actie ter bevordering van het drinken van melk (om de overschotten van de melkproductie binnen de EEG weg te werken...) (zie ook *Brabant Strip Magazine* nr.116).
Op de banden tussen de reclameagentschappen PubliArt en Vanypeco kom ik in een later nummertje van *StripKiosk* terug.

M MAGAZINE

1ère ANNÉE — Nu 1 — OCTOBRE 1960 PARAIT SIX FOIS PAR AN

LE BILLET DU REDAC'CHEF

Bonjour, Brigadier « M » !

Je parie que tu ouvres des yeux étonnés... et ravis ! Hé oui ! notre journal — le journal de la Brigade « M » — est né. Avoue que c'est une nouvelle sensationnelle ! Nous t'avions promis des surprises : ça ne fait que commencer.

Pourquoi avons-nous créé « M »-Magazine ? D'abord parce que la Brigade « M » est devenue véritablement une puissance (250.000 Brigadiers et Brigadières !), et que nous avons estimé nécessaire de lui donner, en quelque sorte, un drapeau. Ce drapeau, ce symbole de notre puissance, de notre commune amitié, c'est « M »-Magazine. Ensuite parce que nous avons pas mal de choses à nous dire, et que nous pourrons ainsi, grâce à « M »-Magazine, bavarder ensemble.

Car « M »-Magazine n'est pas seulement un bulletin d'informations : il est réellement ton journal. Il est la vie même de la Brigade. Tu y liras des communiqués, des reportages, des interviews qui t'intéressent directement en tant que Brigadier « M ». Tu y verras les photos des multiples activités de la Brigade. Tu y trouveras des jeux et des concours — et l'occasion de gagner encore des prix magnifiques !

Ainsi, tu constateras régulièrement que la Brigade « M » est vraiment « formidable ». Et tu seras fier d'en faire partie. Je t'ai dit que nous étions 250.000 Brigadiers et Brigadières... Mais nous allons encore augmenter nos effectifs ! Nous allons rallier à notre idéal de vigueur, de bonne humeur et de santé, tous les jeunes de Belgique !

Je te serre cordialement la main et je te dis : à bientôt, Brigadier « M ».

Pierre Paul

Rédacteur en Chef.

AVEC L'EQUIPE DES RECORDS, LA BRIGADE "M" BELGIQUE BAT TOUS LES RECORDS !

Tout commença le 13 novembre 1959... Tu te souviens de cette grande annonce qui parut alors dans tous les journaux, présentant la Brigade d'honneur au grand complet et « largant » l'idée de la Brigade « M » ? Cela fit, dans tout le pays, un « beurre » retentissant ! Mais il y a toujours des grincheux, des pessimistes. « Peuh ! disent-ils, ça ne marchera pas... Les jeunes d'aujourd'hui n'ont plus de nerfs, plus d'enthousiasme, plus rien ! » Un mois plus tard, exactement, ils recevaient un spectaculaire démenti : par centaines, par milliers, par dizaines de milliers bientôt, les Carnets de Bord arrivaient au Quartier Général ! Un véritable raz-de-marée ! Les services du Quartier Général, submergés, ne savaient plus où donner de la tête; les machines à cartes perforées tiraient, claquaient, tournaient sans arrêt ! Ce n'était plus un succès : c'était un triomphe !

UN PETIT BILAN QUI EN DIT LONG...

Aujourd'hui, après un an, la Brigade « M » Belgique compte plus de 250.000 Brigadiers. Plus de 250.000 garçons et filles joyeusement unis dans un même magnifique idéal de bonne humeur et de santé. L'an prochain, nous serons 500.000 ! Pourquoi pas ? La Brigade « M » n'a pas cessé de faire la preuve qu'elle est vraiment formidable. Tous les garçons et toutes les filles de Belgique doivent absolument rejoindre ses rangs.

D'abord précisément, pour s'associer à ce bel idéal dont nous parlions. Ensuite pour bénéficier d'un tas d'avantages sensationnels ! Nous ne reprendrons pas ici la liste de tout ce que la Brigade « M » a offert à ses membres l'an dernier et de ce qu'elle continue à leur offrir : ce serait beaucoup trop long !

Rappelons quand même, parce que c'est un événement d'importance nationale dont tout le monde a parlé, le fameux grand Tournoi « M » Interscolaire doté de 252.000 F de prix. Rappelons aussi que notre ami Christian Herman, vainqueur de notre concours de recrutement, s'est envolé pour Rome où il a assisté au merveilleux spectacle des Jeux Olympiques. Et qui ne se souvient de cette mémorable matinée « M » au Cirque Royal à Bruxelles, où il y eut tant de monde qu'on dut, pour canaliser la foule, faire appel à de sourcilants policiers ? Et tu as sûrement vu le grand film « Le Voyage au centre de la Terre » offert à la Brigade « M » par la 20th Century Fox dans 13 villes de Belgique...

Pour terminer ce petit rappel « historique » disons encore le grand succès des jeux de plage de la Brigade, organisés durant les vacances dans toutes les stations de notre Littoral...

ET ÇA CONTINUERA DE PLUS EN PLUS FORT !

Oui, la Brigade « M » continue et va de l'avant !

(suite page 2)

Lauréat de notre concours de recrutement, Christian s'envole pour Rome et les Jeux Olympiques...

TU ES UN ANCIEN ?

Prouve-le en devenant Brigadier "M" 1ère Etoile !

(voir en page 2)

Heintje
STRIPKRAN
VOORTAAN ELKE WEEK
NU GEWELDIG! NU KOMT ER ELKE WEEK EEN NIEUW VERHAAL VAN HEINTJE UIT!
WAT EEN WERK, SCHILDEREN ZO'N SPANDOEK
UGH
VAN NU AF BELEEF IK TWEEMAAL ZOVEEL AVONTUREN
Uitgave Albert Heijn N.V. Zaandam / Prijs 20 cent 1e jaargang no. 1 15 MEI 1969
NIEUW JEUGDBLAD:
Nu elke week 'vrij' te koop met meer spannende strips
POPEYE
PLOF!
HEINTJE ELKE WEEK HEINTJE ELKE WEEK

De jaren '60 - Nederland

Uit de late jaren '60 moeten we nog enkele Nederlandse reclamestripblaadjes vermelden:

HEINTJE (Jeugdkrant): (1967-1969, uitgegeven door Albert Heijn). 92 nummertjes in totaal, ingedeeld in 3 opeenvolgende formules:

- **HEINTJE:** tweewekelijks blad, van 26 januari 1967 tot 1 mei 1969. In 1967 (nr.1 tot 25), 1968 (nr.26 tot 51) en 1969 (nr.52 tot 60): 60 nummers in totaal. Acht pagina's in kleur, formaat 35 x 49 cm. Voor 12 cent bij aankoop van A.H.-Margarine. Brengt hoofdzakelijk herdrukken van buitenlandse strips uit het aanbod van King Feature Syndicate en Opera Mundi (*Geheim Agent X, Koen Dapper, Mandrake, Brick Bradford, Felix de Kat, Popeye*, enz.). Een zeldzame Nederlandse vervolgstrip: *Rick De Kikker* (door Joop Geesink). Vanaf nr.44 (19 september 1968) start een Franse strip: 'ONKR, *de verschrikkelijke sneeuwman*' door Tenas, en vanaf nr.57 (20-3-1969) '*Lastiek en de Gouden Beker*' (= *De 4 helden*) door François Craenhals; ▸

- **HEINTJE STRIPKRANT**: één nummer op 15 mei 1969. Is eigenlijk het nr.1 van de volgende formule. Het blad is vanaf dan 'vrij' te koop, zonder aankoopverplichting van margarine...

- **HEINTJE JEUGDKRANT** (weekblad): 32 nummers tot 18 december 1969. Zelfde formaat, ook op 8 kleurenpagina's. Het blad brengt nu ook successtrips uit het Franse (communistisch gesponsord) stripblad *Vaillant* (later *Pif-Gadget*): *Snuf* (= *Pif*) door Roger Mas, *Slimpie* (= *Totoche*) door Tabary, *Arthur het rechtvaardige spookje* door Jean Cezard, *Ragnar de Viking* (door Oelho en Jean Ollivier). Merkwaardig is vooral de strip '*De wonderlijke avonturen van de gemaskerde komkommer*' door Mandryka, de latere cultreeks van het Franse stripblad *Pilote*. Mandryka is dé peetvader van de Franse Underground-strip en zal in 1972 samen met Marcel Gotlib en Claire Bretécher *L'Echo des Savanes* opstarten, het eerste stripblad voor volwassenen, en zodoende voor een nieuw tijdperk in stripland zorgen. Het is onbegrijpelijk dat '*De gemaskerde komkommer*' verder (naar mijn weten) niet in het Nederlands gepubliceerd werd. Leve de Heintje Jeugdkrant!

PING (1967–1983): uitgegeven door de Raiffeisen Bank (later de RABObank). De Raiffeisen Bank werd in 1927 opgericht en is een in Oostenrijk gevestigde coöperatieve internationale bank. De bank is een van de oprichters van de Unico Banking Group, een organisatie van verwante coöperatieve banken, waarbij ook de Nederlandse Rabobank aangesloten is.
In 1967 kondigt de bank in haar infoblad *De Raiffeiser Bode* van 1 juli de lancering aan van **PING**, haar nieuwe jeugdblad voor de jonge spaarders in de leeftijdsgroep 6 tot 12-jarigen, met onder andere de avonturen van *Ping-Li-Ping* door Gerard van Straaten en Harry Baljet. In 1967 verschenen drie nummertjes, in 1968 vier, net als in 1969. Van 1970 tot eind 1983 zullen jaarlijks tien nummertjes verschijnen. In 1973 verschijnen buiten reeks ook twee Ping-boeken.
Vanaf nr.4 van 1973 wordt de vermelding Raiffeisen Bank op de kaft vervangen door Rabobank.

Maar er is nog zoveel meer...!

Zoals reeds hoger vermeld heb ik bewust de publicaties met betrekking tot oliemaatschappijen en autobouwers opgespaard om ze apart in volgende delen van deze artikelreeks over reclamestripblaadjes en -folders te bespreken.
Niet alleen zal ik dan meer uitgebreid ingaan op blaadjes als *Olidin* en *Kim*, maar ook een hoop andere publicaties in een bredere context plaatsen: de 12 microboekjes van Caltex, de blaadjes *Esso-Junior Club*, *De weg der jongeren BP*, TOTAL *Journal* en *Renault-Junior*.

Dan trakteer ik jullie ook op een paar totaal onbekende, prachtige reclamestripfolders van Jean Graton en Jean Roba.
Het zal de moeite zijn!

PS:
In deze lijst heb ik geen reclamestrip-albums, zoals bijvoorbeeld de twee reclamestrip-boekjes met '*De avonturen van Baron Stoef en de Chacha's*' uit 1960 en 1964, die Berck voor de koekjesfabriek Parein tekende, opgenomen (behandeld in BSM nr.145 van 2/2007). Ze vallen buiten het onderwerp van deze artikelreeks.

STRIPS-COMICS-COOL MEDIA

Parijsstraat 16 Leuven
016-225840
info@hbl.be
www.hbl.be

"IEDEREEN KAN TEKENEN! DIT BOEK LEERT JE HOE!"

Striptekenaar Steven de Rie (medewerker Urbanus strips e.a.) geeft al meer dan 25 jaar workshops rond strip- en cartoontekenen. Nu heeft hij dit toegankelijke, rijk geïllustreerde doeboek gemaakt met 1001 Handige tekentips voor jong en oud!

Striptekenen! (Steven de Rie) uitgeverij Lannoo
160p – kleur – SC – €17.99 – ISBN 978 94 014 5206 9

Kijken jullie mee uit
naar nieuwstaat-albums van Dupuis?

Verzamelaar betaalt zeer goede prijzen voor de volgende titels:

De Beverpatroelje

- De fles in zee - 1959 750€
- De tropee van Zwartheuvel - 1960 750€
- De man met de donkere bril 1962 600€
- De formule N.N - 1963 500€
- Het Zigeunermes - 1965 400€

Buck Danny

- De Petroleumgangsters - 1953 900€
- De Tijger van Malakka - 1959 500€
- Vliegende Tijgers tegen Piraten - 1962 500€

Flip Flink

- Als reporter de wereld rond - 1960 600€
- Koers naar het Oosten - 1961 600€
- In de nieuwe wereld - 1961 600€
- De 7 steden van Cibola - 1963 600€

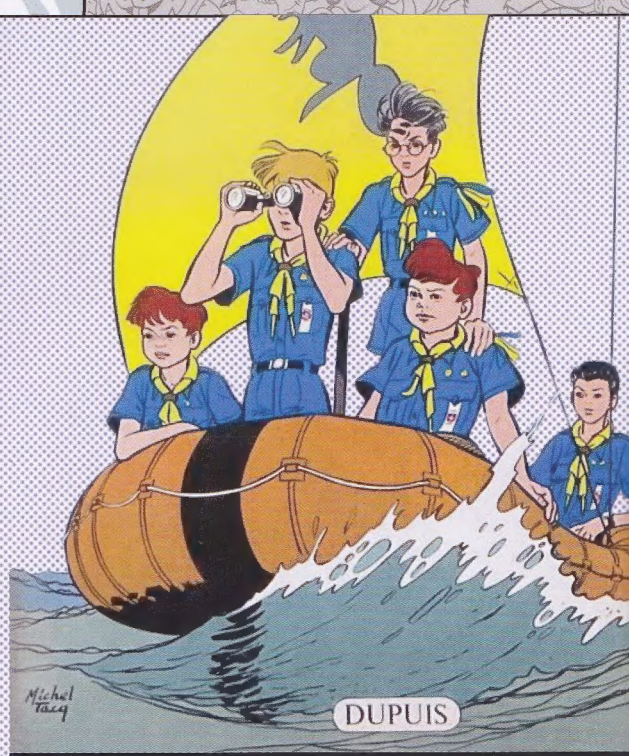

THEO TEMMING

06 517 010 77
theo@temmingentemming.nl

't Vlaams Stripcentrum presenteert
een nieuw album in zijn Erfgoedreeks

't Vlaams Stripcentrum VZW

De Johnny & Annie-verhalen getekend door Renaat Demoen

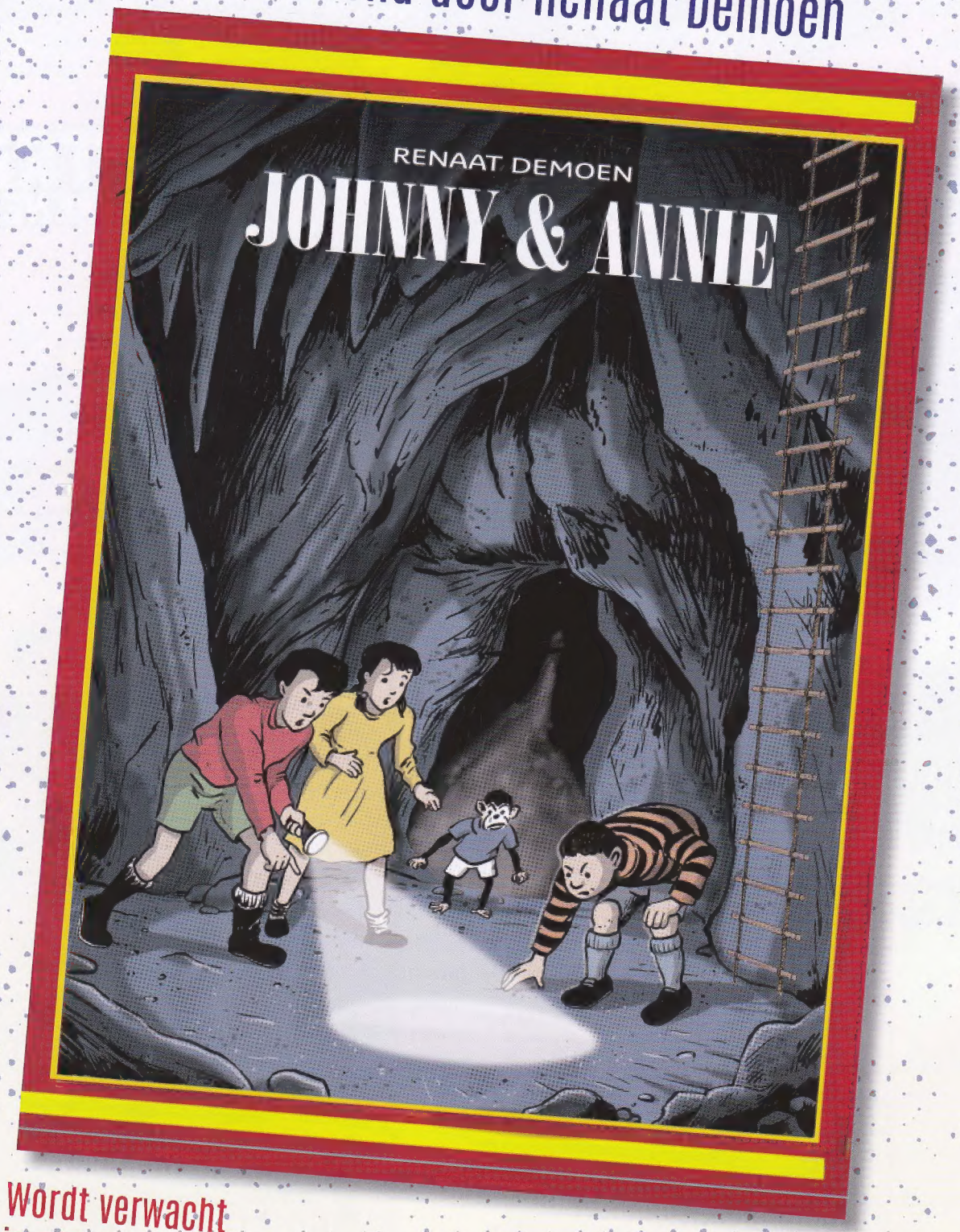

Wordt verwacht
in oktober 2023!

Alle informatie op de website:
www.vlaamsstripcentrum.be